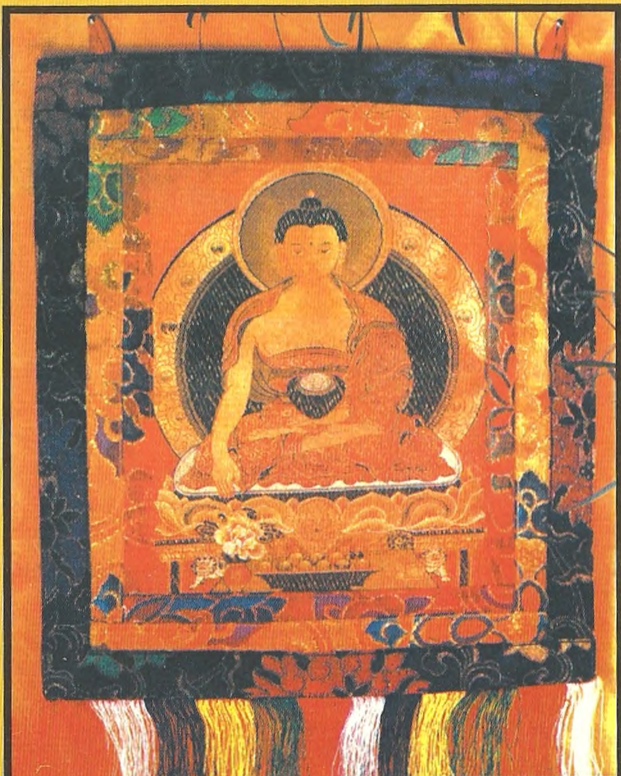
Eski Metinlere Göre

BUDİZM

Walter Ruben

Hazırlayan: Lütfü Bozkurt

3.BASIM

OKYANUS

Dünyadaki en yaygın dinlerden birisidir Budizm. Eski metinlere göre Budizm'de Buda'nın öğretisi, başta Hint dinleri ve kültürleri olmak üzere diğer dinlerle ve kültürlerle karşılaştırılarak anlatılmaktadır. Bu kitapta Buda'nın yaşamı ve genedoğum öyküleri de bulunmaktadır.

ESKİ METİNLERE GÖRE

BUDİZM

(BUDACILIĞIN DİYALEKTİK YORUMU)

WALTER RUBEN

Hazırlayan:
LÜTFÜ BOZKÜRT

OKYANUS

1.Baskı: Mart 1995
2. Baskı: Ocak 1998
3. Baskı: Eylül 2000
1000 Adet

Düzelti: Esra Bilal
Kapak Tasarım: Nare Ekinci

ISBN – 975 – 7200 – 00 – X

Ofset Hazırlık, Kapak Baskı, iç Baskı ve Cilt:
ÇİZSE Matbaacılık Ltd. Şti.
Tel.: (0212) 647 34 93

OKYANUS YAYINCILIK VE YAPIMCILIK LTD. ŞTİ.
Ankara Cad. Konak Işhanı 34/304 3440 Cağaloğlu/istanbul
Tel: (0212) 513 42 59

WALTER RÜBEN 1899 yılında Hamburg'da doğan W. Ruben çok genç yaşında Norveçli Hindolog Sten Konow'dan özel Sanskrit dersleri aldı. 1. Dünya Savaşından sonra Sten Konow'un tavsiyesi üzerine Berlin'de H. Jacobi ve H. Lvelens'ın gözetiminde Hindoloji eğitimini tamamladı ve 1924 yılında Nyaya Sutras adlı çalışmasıyla doktorasını aldı. Frankfurt üniversitesinde hocalığına Hitler iktidarı ele geçirene kadar devam etti. Zorunlu göçle birlikte Türkiye'ye gelen W. Ruben Ankara Üniversitesindeki Hindoloji kürsüsüne profesör olarak atandı. 1935-1936 yılları arasında Hindistan'a araştırma gezisi yaptı. 1948 yılında Şili'deki Santiago üniversitesi Hindoloji Kürsüsü Başkanlığına getirildi. 1950 yılında döndüğü Almanya'da çeşitli üniversite ve akademilerde hocalık ve yöneticilik yaptı. 1982 yılında öldü.

Çalışmalarından bazıları: Eisenschmiede und Dâmonen, Mudrarakshasa (1956) Kalidasa (1956) Pançatantra (1959) Modern Hint Romanı (1964, 1967) Eski Hindistan'da Toplumsal Gelişme (1967-73)

LÜTFÜ BOZKÜRT 1964 yılında Erzurum'da doğdu. Ankara üniversitesi D.T.C. Fakültesi Hindoloji Bölümünde öğrenim gördü. Budizm, Şamanizm ve Yoga'yla ilgili araştırmalar yapan Bozkurt, Hindistan ve Pakistan'a Budizm ve Yoga üzerine inceleme gezileri yaptı. Yoga uygulamalarına katıldı.

İÇİNDEKİLER

Eski Metinlere Göre Budizm, Walter Ruben'in "Budizm Tarihi" ya da diğer adıyla Eski Kaynaklarına Göre Budizm Tarihi kitabındaki konulardan seçilerek hazırlanmıştır. Budizm Tarihini W. Ruben Türkiye'de Hindoloji bölümünün başkanlığını yürüttüğü sırada kaleme almış. Orta Asya'da bulunan Budacı metinlerden yola çıkılarak hazırlanan bu kitapta bütün Budacı metinler bulunmamaktadır. W. Ruben çalışmasında Budacılığa ait belli başlı kavramları başta Hint dinleri ve kültürleri olmak üzere diğer dinler ve kültürlerle karşılaştırmıştır. Bu kitap aynı zamanda Budacılık konusunda ülkemizde yapılan ilk bilimsel çalışma sayılabilir.(*)

Büyük bir olasılıkla notlar halinde hazırladığı bu kitabı aynı bölüm öğretim görevlilerinden Abidin İtil Türkçeye aktarmıştır. Büyük bir olasılıkla notlar halinde dememizin nedeni yaptığımız araştırmalarda bu kitabın Almanca baskısına rastlaya–

(*) Walter Ruben. Budizm Tarihi çev: Abidin İtil. Ankara üniversitesi D.T.C. Fakültesi Yayınları – 1947.

madik. Elinizdeki kitabı Abidin İtil'in Türkçe'ye aktardığı kitaptan hazırladım. Kitabı hazırlarken ilk önce dili sadeleştirme yoluna gittim. Dilin sadeleştirilmesinin yeterli olmadığı yerlerde W. Ruben'in düşüncesine sadık kalarak yeniden yazdım. Böylece kitabın büyük bir bölümü yeni bir anlatım diliyle hazırlanmış oldu. Yine Budacı eski metinlerden olan Catâkâ ve Avâdanâ masalları bölümünü ise W. Ruben'in de alıntı yaptığı Uigurica adlı kitabın Türkçe çevirisinden faydalanıp hazırladım. Bazı bölüm başlarına gelen alıntıları kendim yaptım.

Kitabı hazırlarken Cornelia Güngören, Esra Bilal ve Yusuf Tuğrul Karsan'ın değerli yardımlarını gördüm. Kitabın dizgisini Akgül Yıldız büyük bir sabır ve özenle yaptı. Hepsine minnettarım. Ayrıca Frankfurt üniversitesi Goethe Enstitüsüne W. Ruben'in yaşamı ve çalışmaları hakkında bilgi gönderdikleri için teşekkür ederim.

Lütfü Bozkurt

BUDACILIK ÜZERİNE NOTLAR

Lütfü Bozkurt

İ.Ö. 6 yy. Hindistan'da Vedaların sorgulandığı, arayış ve çıkışların olduğu dönemdir. Bu arayışı yapanlardan birisi de Siddharta Gautama'ydı. Söylenceye göre Siddharta (Buda) insan olarak doğmadan önce gökyüzündeki Tuşuta cennetinde yaşamaktaymış. Kendisine gelen bir esinle yeryüzünde doğmak zorunda olduğunu anlamış. Şimdiki Nepal sınırları içerisinde kalan Himalaya eteklerindeki Lumbini bölgesinin Kapilavatsu kentinde doğmuş[1] Babası Suddhodha Şakya soyundan gelen bir kralmış. Babası doğan oğluna "amacına ulaşan" anlamına gelen Siddharta adını koymuş. Siddharta krallık içerisinde bir prens nasıl büyütülürse öyle büyütülmüş; bir prens nasıl eğitim alırsa öyle eğitim almış. Erken denebilecek bir yaşta kuzeni Yoshodhana ile evlenmiş. Bir oğlu olmuş. Adını Rohula koymuşlar. Sarayında mutlu bir ya-

(1) E. B. Cowell, Buddhist Mahayana Texts. New York, 1969.

şam sürüyormuş. Ne olmuşsa 29 yaşında olmuş. Yine söylenceye göre daha önce hiç karşılaşmadığı yaşam gerçeklerini görmüş: Hastalık, yaşlılık, ölüm ve huzur. Bu gerçekler onu öylesine etkilemiş ki o ünlü arayışına çıkmış. Amacı doğum-ölüm döngüsünden kurtulmak, yaşamın acılarına çare bulmak, gerçeğe erişmekmiş. Budacılık, Gautama Siddharta denilen genç prensin baba ocağını terk edip de yaşamın acılarına çare aramaya çıkmasıyla başlar.

Budacılık Hint felsefe ekollerinden astik[2] olmayan ya da diğer bir deyimle ortodoks olmayan bir öğretidir. Başlangıçta Buda'nın öğretisi basit ve sadeydi. Tek amacı vardı Buda'nın, o da yaşa-

(2) Hint kültür tarihinin ilk ana kaynakları Vedalardır. Veda İ.Ö. 2000-2500 yılları arasında Hindistan'ın kuzeydoğusuna (Pencap, Yukarı lndüs Havzası) akın eden Arilerin dinidir. Vedalar ise Veda Tanrıları için yazılmış olan ilahiler (Mantralar) külliyatıdır. Dört kitaptan oluşurlar. Rig Veda (Rig Beyit), Yajur Veda (Nesir, düz yazı) Sama Veda (Sama-Beste) Atharva Veda (Düz yazı). Vedaların diğer bir adı da samhita (dört derleme) dir. Vedalara daha sonraki dönemlerde açıklamalar yazılmıştır. İlk açıklamalara Brahmanalar adı verilir. Bunlar Vedalar'daki karışık ritüalizmi en ince ayrıntılarına kadar ilahiler biçiminde açıklarlar. Kurban töreni ayinlerini ve diğer ayinleri pratik yönden ele alırlar. Brahmanalar içerisinde çok az felsefi düşüncenin izlerine rastlanmaktadır. Brahmanalara açıklama niteliğinde ilaveler yapılmış metinlere Aranyakalar adı verilir. Bu metinler (eserler) özellikle orman içindeki büyük Aşramlarda (tapınak) yaşayan Rişiler (Azizler,) tarafından yazılmışlardır. Aranyakalarda dini düşünüşten felsefi düşünüşe geçişin ilk izlerini görürüz. Aranyakaları tamamlayan, bütünleyen metinlere, eserlere Upanişadlar adı verilir. Upanişadlar tamamen felsefi ve ruhsal öğretileri içerir. Upanişadların diğer bir adı Vedanta (Veda-anta) yani Vedaların sonudur. Veda düşüncesinin en üst düzeyini teşkil ederler. Ortodoks Hindu düşünürlerine göre Vedalar, Tanrı Brahman'ın ağzından çıkmış olan söz (veç) lerdir. Vedaların bize verdiği bilgi değişmez, ebedi ve gerçek bilgidir. Vedaları felsefi yönden değerlendirmek, tartışmak doğru değildir. Hindu düşünürlerin bu

mın acılarından, ıstıraplarından insanları kurtarmak. Aydınlanmaya erişipte gerçeği görünce ilk vaazını Benares'de vermiştir. Benares vaazında Buda: *"Doğmak acıdır, yaşlılık acıdır, hastalık acıdır. Ölüm acıdır, sevilmeyenle birleşmek acıdır, sevilenden ayrı kalmak acıdır. İstediğini elde edememek acıdır..."* diyerek öğretisinin en önemli sacayağını ortaya koymuştur. Buda konuşmasının devamında acıyı doğuran nedenler olarak hırs ve arzuyu göstermiş ve ancak arzuyu, hırsı yenmekle acının üstesinden gelinebileceğini söylemiştir.

Geriye tek bir şey kalıyordu, o da hırsın, arzunun ortadan nasıl kaldırılabileceği. Buda, bunun için birçok öğretide izlerini görebileceğimiz sekiz aşamalı yolu gösteriyordu: Doğru sözlülük, tam davranış, doğru yaşama, tam uygulama, tam bilinçlilik, tam uyanıklık...

İşte Budacılığın özü budur. Buda 45 yıl boyunca Magadha ve Kosala krallıklarındaki kentlerde bu öğretiyi halka yaymaya çalışmıştır. Buda öğretisini yayarken yukarıdaki dipnottan da anlaşılacağı gibi bir taraftan Vedaların otoritesi, diğer taraftan bu otoriteye karşı çıkan düşünce akımları vardı. Buda bir taraftan Upanişad Brahmanların idealizmine karşı çıkarken diğer taraftan kendisiyle aynı safta olan Çarvakalılar'ın (Maddecilerin)

görüşleri Hint felsefe ekollerinin iki ayrı gruba ayrılmasına neden olmuştur. Birinci grup: Astik grup (Ortodoks grup), ikinci gup: Na-Astik, Nastık (Astik-olmayan) grup. Birinci gruptaki ekoller: Vedanta, Sankhya, Yoga, Nyaya, Vaişeşika, Mimamsa. İkinci gruptaki ekoller: Çarvakalar (Maddeciler, Materyalistler) Cainalar ve Budacılar'dır. Bu üç ekolde Tanrı inancı yoktur. Bunlara inkârcıl dinler de denir. Yoga felsefe ekolü birinci gruba dahil olmakla birlikte Budacı ve Cainist düşünceyi de etkilemiştir. (L. B.)

dünya görüşüne, yaşam anlayışına karşı çıkıyordu. Buda, kendi öğretisini bu iki öğreti arasında orta yol olarak gösteriyordu.

Buda Vedaların otoritesini reddedip kurban törenlerine, kastların yapısına karşı çıkarken amacı Hindistan'ın toplumsal yapısında bir değişiklik yapmak değildi. Özde reformcu olmasına rağmen reformculuğu, devrimciliği dışa dönük değil, içe dönüktü.

Buda'nın izdeşçilerini bağlı bulundukları kast yapısına bakmadan kabul etmesi o dönem Hindistanı için önemli bir hareketti. Ancak yine de Buda'nın öğretisine bağlı olanların büyük çoğunluğu üst kastlardan olmuştur.

Buda öldüğünde 80 yaşındaydı. Ölümünden sonra öğretisi Magadha ve Kosala krallıklarında izdeşçileri tarafından sürdürüldü. Ölümünden sonra ilk Budacı dinsel kurul (Konsey) Racagriha'da toplandı. Racagriha'da toplanan dinsel kurul Buda'nın sözlerinin derlenmesi ve kurallara dökülmesi kararını aldı. Ancak bu kurul aldığı kararı daha sonra yaşama geçiremedi.

İkinci dinsel kurul Buda'nın ölümünden aşağı yukarı 140 yıl sonra *Vaişali* kentinde toplandı. Ancak bu dinsel kurul da yeterli etkinlik gösteremedi. Bu kuruldan hemen sonra Budacılıkta ayrılık tohumlarının ekildiğini görüyoruz. Daha sonraki yüzyıllarda tam filiz verecek olan bu tohumlar Hinayana ve Mahayana Budacılığını doğurmuştur. Ayrılığı doğuran neden ise geleneğe bağlı olanlarla gelenekten kopup Budacılığa yeni bir yaklaşım, yeni bir soluk, yeni bir anlayış getiren Mahayana

ekolü arasındaki düşünce ayrılığıdır.

Üçüncü Budacı dinsel kurul İ.Ö 250'ye doğru ünlü hükümdar Çandragupta'nın torunu Aşoka'nın girişimiyle Pataliputra'da toplandı. Kral Aşoka dedesi tarafından başlatılan Hindistan Birliğini kurma işini üstlenmişti. Aşoka diğer iki Budacı dinsel kurulun yapamadığını yaptı, Budacı öğretiyi kaleme aldırdı ve Tripitaka yasası diye bilinen derlemeyi hazırlattırdı. Aşoka'nın bu girişimi ve Budacılığın koruyuculuğunu üstlenmesi hiç kuşkusuz Budacılık tarihi açısından yeni bir sayfanın açılmasına neden olmuştur. Aşoka'nın Budacılığı benimsemesi söylentiye göre bugünkü Kalküta - Madras arasındaki Kalinga ülkesine yaptığı askeri sefer sırasında olmuştur. Kalingalıların direnmesi üzerine patlak veren büyük savaşta, düşmanlarının binlerce ölü verdiğini gören Aşoka derin bir pişmanlık duymuş ve bir daha savaşmama kararı almıştı. Aşoka bununla da yetinmemiş insanların da hiçbir zaman savaşmamasını sağlamak için *ahimsa* (şiddet göstermeme) anlayışına, ilkesine gönül bağladı. Aşoka'nın barışçı politika güdüp Budacılığı benimsemesi Budacılık için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.

Aşoka Budacılığı yaymak için Hindistan'ın her tarafına, Gandhara'ya, Baktaria'ya, Birmanya'ya ve Seylan'a misyoner göndermiştir. Böylece Budacılık için güneyde Malezya, Seylan ve Endonezya'ya kadar kuzeyde de Tibet ve Nepal'i aşarak Çin'e kadar yayılma olanağı doğmuştur.

İmparatorluğu süresince Aşoka Hindistan'ın önemli yol kavşaklarına ve kilit noktalarına sütun-

lar diktirmiş ve sütunlar üzerine liberal din anlayışını, insan sevgisini temel alan yazılar kazdırmıştır.

Budacıların ikinci büyük koruyucusu hiç kuşkusuz Kanişka'dır. Kanişka döneminde Budacılığın altın devrini yaşadığı söylenebilir. Kanişka Kuşanların İ.S. 30 yıllarında Gandhara ve Pencab'ın hakimiyetini ele geçirmesiyle kurulmuş olan krallığın İ.S. 78 - 120 yılları arasında hükümdarlığını yapmıştır. Kendisi hakkında pek çok efsane yaratılmıştır. Onun zamanında Keşmir'de Budacı dinsel kurul toplanmıştır. Kuşan krallığının sınırları Kuzey Hindistan, Pakistan, Doğu Afganistan, Özbekistan ve Tacikistan'a kadar uzanıyordu. Budacılığın İç Asya'ya doğru yayılışı Kanişka zamanında olmuştur. Budacılığın yayılması için Kanişka İç Asya'da birçok keşiş tapınağı yaptırmıştır. Kanişka'nın yaşadığı dönemlerde Mahayana Budacılığı da gelişmeye başlamış, tanrısız, tapınaksız öğreti giderek tanrılar, yarı tanrılar, koruyucu ruhlar ve ayinlerle kalabalıklaşmış çok-tanrılı bir din haline gelmişti. Ne var ki Budacılık Kanişka'dan sonra ana yurdu olan Hindistan'da önemini giderek yitirmiş ve birkaç yüzyıl süren parlak Budacı hükümdarlar döneminden sonra gösterişe dönük törenler ve uygulamalarla yozlaşıp İ.S. ikinci yüzyıla doğru çökmeye başlamış ve bunun üzerine kendisini toparlayarak yenileyen eski Brahmanizm yeni bir solukla ileri atılmıştır. [3]

Budacılığın Brahmanizm'e karşı yenilgisini tam anlamıyla açıklayabilmek zor. Ancak bu dönem-

(3) H. J. Störig, İlkçağ Felsefesi çev: Ömer Güngören, Yol Yayınları 1993.

lerde (¡.S 2. yy.) özellikle Vişnuit Brahmanlar Buda'yı Vişnu'nun dokuzuncu avatarası (genedoğumu) olarak görüyorlar ve onun için dinsel törenler yapıyorlardı. Bu, Budacılığın Hinduculuk karşısında bir tür yenilgisiydi.

Budacılık Hindistan'da önemini kaybedip azınlık durumuna düşmesine karşılık komşu ülkelerde yayılmasına devam etti. Hindistan'dan kaçan keşişlerin İç Asya'daki önemli kentlerde yeniden yaşam alanları, dinlerini sürdürecek ortam bulduklarını görüyoruz. Bu kentlerden Hotan, Yarkent, Kaşgar ve Kuça Budacılığın İç Asya'daki tarihi açısından önemlidir. Bu kentlerde Budacılık birçok kültürle karışmış ve görkemli sanat eserleri ortaya çıkmıştır.

Bu bölgelerde 19. yy. başında yapılan kazılarda Budacılığa ait birçok tapınak ve çeşitli sanat eserleri ortaya çıkarılmıştır. [4]

Budacılığın İç Asya'da yayılışı Türk tarihi ve kültürü açısından da önemlidir. Budacıların bu zengin ve renkli yaşamları İslamiyet İç Asya'ya gelene kadar devam etmiştir.

Türkler ve Budacılık

Türkler Budacılığa Burkancılık (Burkan dini) Buda'ya da Burkan diyorlardı. Buda'nın öğretisinin ne zaman Türkler arasında yayılmaya başladığını kesin olarak bilemiyoruz. Ancak Çin kaynakları Türklerin Budacılık ile ilişkileri konusunda az da olsa bilgi veriyor. Budacılığı benimseyen Türk

(4) Bilinmeyen İç Asya. L. Ligeti, Türk Dil Kurumu Yayınları.

kavimlerinin başında Uygurlar gelmektedir. Ancak Uygur Türklerinden önce Budacılık Hunlar ve Göktürkler arasında az da olsa bir ilgi görmüştür. Büyük Türk hükümdarı Bumin Kağan'ın ikinci oğlu Murhan Kağan (553 - 572) bir Budacı tapınağının yazıtında dine inanmış bir kişi olarak anılıyor. Mu-han'ın küçük kardeşi To-po (572-581) zamanında Hui-lin adında bir Budacı keşiş, Ts'i hanedanı tarafından Göktürklere yollanır. Keşiş kağana Budacılığı kabul ederse, halkının huzur ve refaha kavuşacağını söyler. Kağana bir Budacı tapınak yaptırmasının yine halkının huzuru ve rahatı için gerekli olduğunu da ekler. Ancak Budacı keşişin bu girişimi sonuç vermez. Kağan To-po, kendisine keşiş gönderen Ts'i hükümdarına birkaç Budacı metni göndermesi için hediye gönderir. Ts'i hükümdarı Budacı Nirvana-sutra'yı çevirttirip Kağana gönderir. [5]

Aynı dönemlerde, Türklerin Batı'da Buda diniyle karşılaştıklarını görüyoruz. Ancak bu defa üstatları Çinliler değil Soğutlar (Sogdlar) idi. 552 - 576 yılları arasında hükümdar Bumin'in kardeşi İstemihan, vali olarak devletin batı kısmını yönetiyordu. Yönettiği topraklar içinde Soğut (Sogd) ülkesi ve Afganistan'ın kuzeyi de bulunmaktaydı. Bu yörenin kentlerinde Budacılığın Hinayana mezhepi yaygındı. Ancak bu kentlerde Budacılığı benimseyenler genellikle yönetici ve soylu kimselerdi.

Orta Asya'da Budacılığı benimseyip bu dinden

(5) Şinasi Tekin. Maitreyasımıt. Atatürk üniversitesi Yayınları - Erzurum. - 1976

yaptıkları çevirilerle, zengin bir edebiyat birikimi oluşturan Türk topluluğu Uygurlar olmuştur, Uygurların Budacılıkla temasları 7. yy. da başlamış ancak daha sonra devlet dininin Mani dini olması ve ülkenin ileri gelenlerinin Mani dininin koruyuculuğunu yapmaları nedeniyle Budacılık Mani dini kadar etkin bir din olamamıştır.

Ancak Uygurlar 840 yılında uçsuz bucaksız bozkırların hakimiyetini Kırgızlara kaptırınca Uygur tarihi açısından yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur, Uygur boylarının büyük bir kısmı bozkır yenilgisinden sonra Çin'in Türkistan bölgesine göç etmişler, bir kısmı da (Kan-Chou Uygurları) Kansu kenti yakınında yeni bir Uygur devleti kurmuşlardır. Çin'in Türkistan bölgesine giden Hoça (Kau-Chang, Turfan) Uygurlarının merkezi Hoça kenti idi. Hoça Uygurlarının yerleştiği bu bölgelerde yerleşik zengin bir medeniyetin varolduğu bilinmektedir. Bu bölgenin kuzey İpek Yolunun batı kısmında Hint - Avrupa boylan, Kuça ve Hamil bölgesinde ticaretle uğraşan Soğutlar (Sogdlar), Kuça'dan Turfan'a kadar olan bölgede ise Toharlar yaşıyordu. Çinliler de bu bölgelerde yaşamlarını sürdüren diğer bir topluluktu. Bütün bu bölgelerde yaygın olan din Budacılıktı. Budacılıkla birlikte az sayıda Hıristiyan ve Mani dininin izdeşçileri de vardı.[6]

Uygurlar bu bölgeye göç ettiklerinde Budacılığa yeniden geçmeleri zor olmamıştır.

Uygurların (Kan-chou - Sarı Uygurlar) göç ettikleri bir başka bölge ise Tibet ve An-hsi bölgesi-

(6) Şinasi Tekin. Maitreyasımıt, Atatürk Üniversitesi Yayınları - Erzurum. 1976

dir. Bu bölgenin merkezi Kansu (Kanchou) kenti idi. Bu bölgenin asıl özelliği Budacılığın en fazla yayılmış olduğu bir bölge olmasıdır.(7) Tun-huang (Bin Buda) mağaraları bu bölgededir. Bu yüzden Uygurların eski dini Manihaizm (Manicilik) burada uzun süre yaşamamış ve Uygurlar aşağı yukarı 100-150 yıl önce bozkır bölgesinde tanıştıkları Budacılık dinine yeniden dönmüşlerdir.

Budacılığın her iki mezhebi de Türkler arasında yayılmıştır. Ancak Mahayana Budacılığının daha çok yaygın olduğunu görüyoruz. Bu bölgelerde 19. yy. başından itibaren yapılan araştırmalarda Uygurlara ait çok sayıda Budacı metin bulunmuştur. Bunlardan en önemlisi Maytrısımıt'tır. Bu metinin XII. yy.'ın ikinci yarısında Toharcadan çevrildiği sanılmaktadır. Maytrısımıt (skr. Maitreyasamatı) Budacıların mehdisi Maiteraya ile gerçekleşecek buluşmayı anlatır. Bu eser yalnızca okunmak için değil aynı zamanda dini bayramlarda oynansın diye de yazılmıştır. Pazar yerlerinde veya Budacı tapınakların önünde toplanan halka bu eser Budacı keşişler tarafından oynanırdı. Canlandırılması mümkün olmayan sahneleri, örneğin ilahların, doğa üstü güce sahip yaratıkların konuşmaları, olaylarla ilişkisi anlatılırken büyük panolar halinde resimler gösterilirdi.(8)

üygurlar XIV. yüzyılın başına, bölgenin bütünüyle İslamlaşmasına kadar Budacılığa bağlı kaldılar.(9) Bu dinin bellibaşlı yapıtlarını Çince, Tibet-

(7) Doç. Dr. Özkan İzgi - Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Ankara - 1987.

(8) Uygur yazmaları arasında. Milliyet Sanat Dergisi - Şinasi Tekin'le yapılan konuşma.

(9) Günümüzde Çin'in Tibetle, Doğu Türkistan arasındaki Gansu eyaletinde çok az sayıda Budacı Türk yaşamaktadır. (L. B.)

çe, Toharca, Sogdca ve Sanskrit dilinden eklemeler yaparak ve genişleterek çevirmişlerdir. Çeviri yaparken karşılığı bulunmayan yabancı kelimelere büyük bir özenle yeni kelimeler türetme yoluna gitmişler, dilin mevcut imkanlarından yararlanarak yeni kavramlar oluşturmuşlardır. Bunun yanında bu metinlerde bol miktarda yabancı kelimelere de rastlanır. Ancak yeni kelime türetme çalışması İslam dini kabul edildikten sona durmuş, Arapça ve Farsçadan alıntılara daha çok yer verilmiştir. Bu da Türk dilinin gelişimine, düşünsel yapının zenginleşmesine büyük bir darbe olmuştur.

Uygur metinlerinde görülen özelliklerden birisi o döneme kadar Türkçede karşılığı bulunmayan soyut kavramlara karşılık bulunmasıdır.

Bu metinlerde görülen bir başka özellik te hiçbir Budacı edebiyatta görülmeyen canlı dış dünya tasviridir. Aşağıya aktardığım *Öyle Yerlerde* adlı şiir bunun güzel bir örneğidir.[10]

"Birbirine bağlı duran kat-kat dağlarda
Sakin ve tenha aranyadana'da
ardıç ağaçları altında,
akar sular boyunda;
sevinç içinde uçuşan kuşçukların
toplandıkları, bir araya geldikleri yerde
hiçbir şeye bağlanmadan, huzura kavuşmalı
işte öyle yerlerde!

(10) R. Rameti Arat - Eski Türk Şiiri - T.D.K. Yayınları 1991

İç-içe, derin, kat-kat, kıvrım-kıvrım dağlarda,
eski, kadim arany adana'da
Yüksek, yekpare kayalıkların baskısı altında,
tam bir sessizlik içinde,
imirt, çoğurt ağaçları arasında,
incecik suların kıyısında
hiçbir şeye ilinmeden, dhyana'ya dalmalı
işte öyle yerlerde!

Derin dağların köşesinde, eteğinde,
sevimli arany adana'da
süzülüp akan sular arasında
ıp-ıssız bir tenhalıkta
Sekiz türlü yel ile kımıldanmadan
Orada sükûn içinde
sabırla, yalnızca töre huzurunu tatmalı
işte öyle yerlerde!

Gögerip duran güzel dağlarda,
gönlün hoşlandığı tenha yerlerde
Kesif, sık söğütlükler içinde,
kaynayıp köpüren göller arasında
başta göz olmak üzere, bütün hasselerden
sıyrılıp
her şeyin göründüğü, bilindiği gibi olduğu
yerde
hiçbir arzu beslemeden, huzur tatmak
işte öyle yerlerde!

Mart / 95 - İstanbul

GİRİŞ

Türk kavimleri içerisinde kendi dönemini yansıtan edebi metinleri kendilerinden sonra gelen kuşaklara bırakmış en önemli kavim Uygurlardır. Uygurca olarak günümüze kadar gelen metinlerin büyük bir bölümünü Budacılığa ait olanlar oluşturmaktadır. Büyük bir özenle kelimesi kelimesine Uygurcaya çevrilen Budacılığa ait bu Hintçe eserlerin hangi dönemlerde yazıldıkları bilinmemektedir. Bu metinlerin Vlll. yüzyıldan mı yoksa XV. yüzyıldan mı günümüze kadar kaldıkları kesin olarak belirlenememiştir.[1] Bu metinlerin çevrildikleri dönemlerde Hindistan'daki Budacılık en son ve olgun biçimini almıştı. Bu çalışmamızda da Budacılığın o dönemlerdeki durumunu, yapısını açıklamaya çalışacağız.

Orta Asya'da ele geçen metinler iki kısma ayrılabilir. Birinci kısımda, Uygurlardaki günlük yaşama, ülke yönetimine ve ticarete ait bilgileri içeren metinler bulunmaktadır. Ne yazık ki bunlar çok azdır.[2] Buna karşılık dinle ilgili olan ve ikinci kısmı

oluşturan metinler daha çoktur. Dini metinlerin çokluğu o dönemlerde dinsel yapıtların daha fazla önem taşıdıklarını göstermektedir. Bunun yanında sanatsal yapıtlara daha az ilgi gösteriliyordu.(3) Yine ne yazık ki o dönemlerde halk arasında çok geçerli olan ve bir tür Şamanizm sayabileceğimiz din hakkında da çok az yazı elimize geçmiştir.4 Yine Çin'deki dini öğretilerle ilgili bu bölgelerde elimize yazılı bir belge geçmemiştir. Anlaşılan ne Konfüçyüs, ne de Lao Tse'nin izdeşçileri kendi öğretilerini Orta Asya'ya getirmek için bir çaba göstermemişlerdir. Hindistan'daki Brahmanlar gibi Çin'deki dinsel öğretiler de komşu ülkelere misyoner göndermemişlerdir. Daha çok bu çağlarda etraflarındaki bölgelere misyoner göndermiş akımlar Budacılar, Manihaizm dini mensuplan ve Nasturiler'dir.<5> Suriye veya Ön Asya'daki bazı tarikatlar da görüşlerini yaymak için çok az sayıda misyoner kullanmışlardır. Budacıların bu dinler ve öğretiler içinde en güçlü rakipleri Manihaizm mensuplan idi.(6) Manihaizm dini eski İran dini olan Zerdüştlükten, Hıristiyanlıktan ve keza Budacılıktan pek çok unsurlar almış ve bunları bir araya getirerek karma bir din yaratmıştır. Propagandaya uygun bu din öz itibariyle birçok düşünce ve dinle uyum içinde bulunuyor, böylelikle her yerde kendine yandaş toplayabiliyordu.

Uygurca yazılmış metinlerin büyük bir kısmı Manihaizm dininin etkisi altındadır. Fakat bu metinleri anlayabilmek için Budacılığı iyice bilmek gerekiyor. Manihaizm dini üygurlara batıdan Hazar Gölü ve Türkistan üzerinden gelmiştir.

Budacılığın Orta ve Doğu Asya'ya yayılması üç değişik yoldan olmuştur. Yolların birincisi Maniha-

İzm dininin de izlemiş olduğu Batı yoluydu:[17] Bu dönemlerde Batı Türkistan sınırı içinde Hint krallıkları en görkemli dönemlerini yaşamaktaydılar. Değerli pek çok el yazması bu parlak döneme aittir.[(8)] Budacı şair Aşvagoşa'nın (Asvaghosha) yaklaşık 150 yılında yazdığı ünlü drama da Türkistan'da bulunmuştur. Bu eser Hindistan'ın en eski dramasıdır. Budacıların tıp, dilbilgisi gibi alanlardaki çalışmaları hakkındaki bilgilerimizi yine Türkistan'da ele geçen bu yazılardan edinmiş bulunuyoruz. Bu yazıların hemen hemen hepsi Budacı keşişler tarafından kaleme alınmıştır. Hükümdar Kanişka zamanından itibaren Budacılık Hindistan sınırlarını aşıp, kuzeybatı hattını takip ederek Orta Asya içerisine yayılmıştır.[(9)]

Budacılığın ikinci yolu Çin üzerinden geçer: Çin hacıları İ.S 4. yy.da Türkistan üzerinden Hindistan'a giderek Budacılık eğitimi almışlar ve dönüşlerinde çevirmek için ülkelerine metinler getirmişlerdir. Yine Hindistan'a giden Çinli hacıların bir kısmı da Çin Hindini dolanarak kendi ülkelerine dönmüşlerdir.[10] Çinli hacıların çeviri faaliyetleri ve dil konusunda gösterdikleri özen ve dikkat bugün bile takdirle karşılanmaktadır. Hintli ve Çinli keşişlerin elbirliğiyle büyük bir sabır ve azimle giriştikleri bu faaliyetlerin sonunda Budacılığa ait yüzlerce metin Hintçeden Çinceye çevrilmiştir.[11] Böylelikle Çincede Budacılığa ait muazzam metin birikimi oluşmuştur. Sonradan Budacılık Çin'den kısmen Uygurlara geçmiştir.[12] Çin'de tahta basım tekniğiyle çoğaltılan metinler yine Uygurca'ya çevrilmiş ve yine tahta basım tekniğiyle çoğaltılarak Orta Asya'ya dağıtılmıştır. Budacılığa ait metinler Çin ve Uygur keşişleri

tarafından büyük bir özenle Uygurcaya çevrilmiş ve birçok Hintçe terim olduğu gibi bırakılmıştır. Metinleri çevirirken Hintçe asıllarına sadık kalmak için kitapların biçimi de Hintlilerinkine benzetilmiştir.[13]

Budacılığın üçüncü yolu Tibet üzerinden geçer:[(14)] Tibet te Hint Budacılığına Çin'de olduğu gibi sadık kalmıştır; Tibetli ve Hintli keşişler yine büyük bir özenle metinleri Tibet diline aktarmışlardır. Dağlık bir bölge olmasına karşın Tibet komşularıyla birtakım ilişkilerde bulunmuştur. Tibet kültürü Çin ve Hindistan'daki dağlık bölge kültürleriyle bir benzerlik gösterir. Tibet'e Hint kültürünün Budacılık aracılığıyla ve Türkistan yoluyla geçtiğini tahmin etmekteyiz.

Orta Asya'da ele geçen metinlerde değişik kültür unsurlarına rastlamaktayız. Çin tarihindeki bazı kaynaklardan, Orta Asya'da bulunan ve dönemin dil ve kültürü hakkında bizi aydınlatmaya yarayan birtakım el yazmalarından bu dönemin oldukça karışık ve renkli bir görünüm sergilediğini görmekteyiz.

Uygur dilinin başyapıtları olan bu metinler incelendiğinde ilk görülen unsur Türk kültürü unsurudur.[(15)] Türk kültürünün etkisi Orta Asya'da İ.S. 2. yy.'dan itibaren Hiung-nular'la, 6. ve 7. yy. dan sonra Uygurlar'la beraber farkedilmektedir. Orta Asya'ya gelmiş olan Manihaizm gibi akımlar ve Sogd dili İran kültürünün etkileridir. Diğer kültür unsurları ise Türkistan'dan Tahar unsuru ve çok belirgin olan Çin kültürünün etkisidir. Bu dönemlerde Çin'den Orta Asya'ya Çin Ordusu,[16] Çin elçileri, tüccarları, rahipleri sürekli akın etmişlerdir. Hint

kültürünün etkisi de beşinci unsur olarak görülmektedir ve Budacılık bu etkinin en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Hint kültürünün diğer bir etkisi Sanskrit dilinin Uygur diline kazandırdığı yeni kelimelerdir. Tibet kültürü Uygur metinlerinde görülen sonuncu etkidir.

Orta ve Doğu Asya'yı etkilemiş olan Budacılık Buda dininin oldukça yeni bir biçimidir. Buda kendi öğretisinin temel prensiplerini İ.Ö. 5. yy.da ortaya koymuştur. Böylelikle Budacılık Uygurlara geldiği zaman Buda'nın yaşadığı tarihten beri 1000 yıl kadar bir süre geçmiş bulunuyordu.

Eski Budacılık ile Yeni Budacılık arasında çok belirgin farklar vardır. Eski Budacılığa Hinayana, Yeni Budacılığa Mahayana adını veriyoruz. Eski Budacılığın temel gayesi kişileri dünyanın acılarından, ıstıraplarından kurtarmaktı. Oysa yeni Budacılık olan Mahayana Budacılığında bu kurtarma her şeyi ve herkesi kapsamaktadır. Onun için eski Budacılığa Küçük Gemi (taşıt) anlamına gelen Hinayana ve Yeni Budacılığa da Büyük Gemi (taşıt) anlamına gelen Mahayana adını vermişlerdir. Karamsar Hindu düşüncesine göre yaşam baştan aşağı ıstırap, acı kaynağıdır. Felsefe veya dinin, insanları bu acılar dünyasından kurtarması bekleniyordu. İnsan acılardan oluşan bir seli ancak bir kayık ya da gemiyle geçebilir. Onun için Buda bir kurtarıcı olarak görülmüş; insanları acı ve ıstıraptan kurtaracak ve mutluluk kıyısına ulaştıracak bir gemici gözüyle bakılmıştır. Hinayana ve Mahayana'ya gemi adının verilmesi de bu temel düşünceye dayanır. Hinayana Budacılığı her şeyden önce kendi kişisel kurtuluşunu sağlamaya çalışan tek tek kişileri düşünme-

sine karşın Mahayana Budacılığı bütün canlıları düşünmektedir. Bu görüşe göre Nirvana'yı reddedip bütün canlılar kurtulana dek çabalamak ve kurtuluşa ondan sonra ulaşmak amaç olarak alınmalıdır. Kişinin kendisini kurtarması hiçbir şey ifade etmez. Bu bencilce yapılmış bir iştir. Buda, yalnızca kendisini kurtarmakla kalmamış bütün insanların kurtulabilmesi için kendi öğretisini de bırakmıştır. Eski Budacılık ile Yeni Budacılığı ayıran yalnız kurtuluşa ulaşma konusundaki düşünce farklılıkları değildir. Aynı zamanda kullandıkları dil de farklıdır. Eski Budacılığa ait metinler Buda'nın konuşmalarında kullandığı Pali lehçesiyle yazılmıştır. Pali lehçesi o dönemlerde halkın kullandığı bir dildi. Zamanla Pali dili halkın kullandığı dil olmaktan çıkıp Budacı keşişlerin kullandığı bir dil haline geldi. İsa'dan sonraki zamanlarda ise Pali diline nazaran daha büyük bir kesimin anlayabileceği dil Sanskrit dili oldu. Budacılığı takip edenler de Budacı öğretileri Sanskrit dilinde yazmaya başladılar. Budacılığı öğrenen Uygur öğrencilere Sanskrit dilinin büyük yararları oluyordu. Öğrenciler artık eskisi gibi zorluk çekmemekteydiler. Çünkü Uygur öğrencileri gerek Yeni Budacılığın kılı kırk yaran titiz felsefi kurgularını, gerekse Eski Budacılığın fazla uzun ve Pali lehçesiyle yazılmış metinlerini öğrenmeye gerek duymuyorlardı. Misyonerlerden edinebildikleri ve Sanskrit diline çevrilmiş, anlaşılması kolay metin parçalarıyla eğitim görüyorlardı.

Bu çalışmamızda Uygurca yazılmış ve Budacılığa ait metin çevirileri üzerinde duracağız. Gerektikçe Eski Budacılık hakkında da tarihi bazı açıklamalar yapacağız.

BUDACI MASAL DERLEMELERİ
Catakalar ve Avadanalar

Buda İ.Ö. 500 yılında yaşamış olmasına rağmen öğretisi ölümünden 2-3 yüzyıl sonra Budacı keşişler tarafından bir araya getirilerek düzenlenmiş ve Tripitaka Yasası adını almıştır.[(1)] İ.Ö. 4. yüzyılda Çandragupta Hindistan'ın ilk hükümdarlığını kurmuş ve Morya (Maurya) krallığının temelini atmıştır. Onu daha sonraları Maurya krallığının ünlü imparatoru Aşoka izlemiştir. Aşoka Budacılığın yayılmasında etkin bir rol oynamıştır. Budacılığın örgütlenmesinde ve reformunda da önemli bir rol oynayan Aşoka düzenlediği Budacı keşiş toplantıları sonucunda Budacılığın esaslarını tespit ettirmiş ve derlemeler yaptırmıştır. Bundan başka Aşoka birçok taş yazıtlar diktirmiş ve bunların üzerine Budacılığa ait metinler yazdırmıştır. Böylelikle kendisinin de inandığı Budacılığı, bu taş yazıtlar sayesinde her tarafa yaymak istemiştir. Hindistan'da bu biçimde yazıtlar yazdırmış ilk hükümdar Aşoka'dır.

Brahmanlar da gene bu dönemlerde görkemli destanlarını ve diğer birtakım metinleri kitap haline getiriyorlardı. Gerçi yazı, idari ve ticari işlerde daha önce kullanılıyordu. Fakat Budacılığa ait metinler o sıralarda yazılı bir durumda değildi. Bugünkü bilgilerimize göre metinlerin yazılmasına ancak İ.Ö. birinci yüzyılda başlanmıştır.[2] Brahmanlar'a ait destanlarınsa daha önceden İ.Ö. 2. yy'da yazılı birer kitap biçiminde olduğunu gösteren belgeler vardır.

Yine bu dönemlerde önemli bir gelişme de Hint mimarisinde olmuştur. Tahtadan yapılmış evlerin yerini taşla inşa edilenler almaya başlamıştır. Arkeolojik kalıntılar ve Yunanlı Megasthenes'in Maurya hanedanlığı üzerine yazmış olduğu yazılar bu konudaki görüşümüzü doğrular niteliktedir. Buda'nın relikleri (külleri) üzerine inşa edilmiş Budacılığa ait ilk kubbeli anıtmezarlar da bu dönemlerde yapılmıştır. Bu kubbeli anıt mezarların duvarlarında birçok kabartmalar bulunmaktadır. Bu kabartmaların büyük bir kısmında Budacı masallarda geçen olaylar aktarılmaktadır.[3] Kabartmalar bu dönemlerde Budacı masal külliyatının varlığını gösterir. Budacı masal derlemelerine Cataka ve Avadanalar denilmektedir. Bu masalların hepsi de derlenmiş Budacı metinlerden alınmadır.[(4)] Ancak bu masal derlemelerinin eskiden de, bugün elimizdeki metinler gibi mükemmel olup olmadığı hakkında bir şey söyleyemiyoruz.

Bu dönemlerde bütün Hindistan'da yoğun bir biçimde metin toplama çalışması göze çarpıyordu. Brahmanlar'ın da görkemli destanlarını bu dönemlerde toplamaya ve düzenlemeye başladığını

söyleyebiliriz.[5] Büyük bir olasılıkla eskiden bu destanlar ağızdan ağıza, nesilden nesile, hocadan öğrenciye ezbere aktarılıyordu.

Brahmanlar'a ait destanların başında Ramayana destanı gelir. Destanın kahramanı Rama'dır. Rama'nın başından geçen olağanüstü olayların anlatıldığı bu destanda Brahmanlar Rama'yı ideal-leştirmişler ve onu Tanrı katına yükseltmişlerdir. Budacılar da, Buda için tıpkı Rama'nın yaşamına benzer bir yaşamı anlatan destan hazırlamışlardır (aşağıda bu destandan bahsedilecektir)[6]. Ancak bu destanı biz edebiyat tarihi bakımından değil de ancak, arkeolojik yönden tespit edecek durumdayız. Bu destandan alınan bazı öyküler Hindistan'ın kuzeybatı bölgesindeki Gandhara adını verdiğimiz sanat eserlerinde bulunmaktadır[7].

Brahmanlar'a ait ikinci büyük destan Mahabharata destanıdır. Bu destanın da aynı dönemlerde meydana getirildiğini tahmin etmekteyiz. Çünkü Mahabharata destanının devamı niteliğinde yazılmış olan ve Brahmanların üçüncü büyük destanı olarak kabul edilen Harivamşa destanı bu dönemlerde vardı. Bununla beraber o dönemlerde üçüncü bir din olarak yaşayan Cayna dininin izdeşçileri de Mahabharata ve Harivamşa destanına öykünerek Harivamşapurana adlı destanlarını meydana getirmişlerdir. Yine Caynistler Brahmanlara ait Brihatkatha masal derlemesinden de alıntılar yaparak Harivamşapurana destanına katmışlardır.

Budacılar Ramayana, Mahabharata ve Harivamşa'daki öyküleri kendi masal derlemeleri içe-

risine kısa bir biçimde almışlar ve bunlara beş yüzü geçkin masal da kendilerinden eklemişlerdir. Ancak bu beş yüz masal içerisinde, yalnız çok az bir kısmı Budacı özellikler taşımaktadır. Budacı masalların konuları genellikle -bugünkü masallarda olduğu gibi- Avrasya bölgesinin her tarafına yayılmış masal konularındandır. Bu masallardan bazıları Uygurca yazılmış Budacı metinler arasında bulunmaktadır. Bu masalların en büyük özelliği halkın anlayabileceği bir dille Budacılık öğretisinin aktarılmasıdır.

Masalların çoğu düzyazı (nesir) biçiminde yazılmıştır. Koşuk (nazım) türünde olanlar masalın en eski kısımlarını oluştururlar. Ancak düzyazı biçiminde olanlar tespit edilmiş değildir ve günümüzde bile, bunları derleme (kanonik) yazından saymazlar. Bunlardan başka masallarda ahlaki yorumlar yaparken ayrı mısralar vardır. Bazı masallardaysa eklenmiş diyalog biçiminde kısımlar vardır.[8] Bu diyaloglar aktarılmak istenen dünya görüşünün en yüksek seviyesini göstermesi bakımından ilginçtir. Bu masalın benzerlerini Anadolu masallarında da görmek mümkündür. Masalın anlatım özelliği iki ayrı bölüme ayrılabilir. Masal içerisinde masal diyebileceğimiz bu anlatım özelliğine göre ilk önce masalda geçen olayın önceki tarihi anlatılır. Daha sonra ise asıl masala geçilir. Önce anlatılan masalın tarihi ile aktarılan masalın konusu özünde aynıdır. Konunun sunuluş biçimi aşağı yukarı şöyledir: Buda'nın yaşadığı dönemde herhangi bir olay meydana gelmiştir. Olay yerine gelen Budacı keşişler ne yapacaklarını bilemez bir durumda kalırlar. Bu sırada Buda gelir ve bu ola-

yın aynısının eskiden de meydana geldiğini söyler. Olayı açıklarken bir masal anlatır. Masalın sonunda Buda, anlatılan masalın kahramanının kendisi olduğunu, masalda geçen kişilerin, mücadelede bulunduğu düşmanların hepsinin onu dinleyen keşişlerden ve o bölgedeki insanlardan başkaları olmadığını açıklar. Kendisinin daha önceki zamanlarda da yaşadığını söyler. Böylece masal aracılığıyla bir taraftan keşişlere Budacı öğretiyi aktarırken diğer taraftan dünyanın oluşumunu, Hint kültürünün temelini oluşturan genedoğum inancını Budacı bakış açısıyla anlatır.(9) Hint kültürünü oluşturan Hint felsefe ve ahlaki öğretilerinin temelinde genedoğum inancı vardır. Bu inanca göre ölen her insanın ruhu yeni bir bedene girmek suretiyle tekrar doğar. Yeni bir bedene giriş biçimimiz daha önceki yaşamımızda yaptığımız eylemlerin sonucuna göre oluşur. Kişinin yaptığı eylemlerin iyi ya da kötü oluşunun ödülü ya da cezası sonradan daha iyi ya da daha kötü bir bedene giriş biçiminde kendini gösterir. Bu inancı temel alan Brahmanlar da evrenin oluşumu ile ilgili dinsel teorilerini Tanrıları Vişnu'nun mitolojisi biçiminde düzenleyerek Harivamşa destanı içerisine almışlardır. Yine Cayna dini izdeşçileri de Brahmanlar'ınkine benzeyen fakat daha sanatsal büyük bir dünya tarihi meydana getirmişlerdir. Bu iki büyük eser yanında Budacılar da masallarda aktarılan dünya görüşüne ve tarih anlayışlarına uygun bir dünya tarihi düzenlemişlerdir. Budacıların oluşturduğu bu dünya tarihinin iki önemli yanı vardır. Birincisi Buda'nın öncülerinden bahseder. Budacılık dininin peygamberleri sayabileceğimiz

bu kişiler zaman zaman ve gerektikçe yeryüzüne inen mitolojik kimselerdir. İkinci önemli yanı ise Buda'nın birçok defalar yeryüzünde görünmesi için gerekli nedenlerin bir araya toplanmış ve gösterilmiş olmasıdır. Masallarda geçen olayların kahramanı her zaman Buda'nın kendisi olmuştur.

Masalların gerek düzyazı (nesir) olan kısmının, masalın önceki tarihinin ve gerekse sonuç kısmının ne zaman yazıldığı bilinmiyor. Bazı araştırmacılar, masalların son biçimini İ.S. 5. yy. da alarak yazılmaya başladığını tahmin etmektedirler.[10] Bu ise masalların Uygurca'ya çevrilmeden çok daha önceki dönemlere ait olduğunu göstermektedir. Budacı masal külliyatının Uygurca'ya olan çevirisini eksiksiz bir biçimde henüz elde etmiş değiliz. Uygurca olarak ele geçen masallar genellikle değişik tek tek masallardan yapılan çevirilerdir.

Aşağıda Budacı masal grubu olan Catakalar'dan alınma beş masal bulunmaktadır. Uygurca çevirileri de bulunan bu beş masalın kökeni İ.Ö. 200 yıllarında derlenmeye başlanan Pali dilinde yazılmış Catakalar'a kadar inmektedir. Tam anlamıyla Budacı özellik taşıyan bu masallardan ilki ünü çok geniş bir alana yayılmış olan altı dişli fil masalıdır[11]. Sançi'de altı dişli fil masalıyla ilgili bir kabartma da bulunmaktadır.[(*)]

Altı dişli fil masalının konusu şöyledir: *Bir zamanlar Buda bir fil olarak Himalaya Dağları'nın eteklerinde yaşamaktaymış. Beyaz renkte olan bu filin altı dişi varmış ve fillerin krallığını yapmak-*

(*) Chnaddanta Cataka diye bilinen bu Budacı masalın kabartması Sançi'deki Aşoka sutupasının güney girişinde bulunmaktadır. (L. B.)

taymış. Olağandışı, mucizevi bir filmiş. Filin iki eşi varmış. Günün birinde fil eşlerinden birini ihmal etmiş; birisine çiçek verirken diğerini unutmuş. Erkeğinden daha az ilgi gören ve çiçekten yoksun kalan diğer dişi fil bu duruma çok üzülmüş[12],intikam almak için çok kuvvetli ve zengin bir kraliçe olmayı arzulamış. Bunun için Tanrı'ya kendini daha sonraki yaşantısında zengin ve güçlü bir kraliçe yapması için yalvarmış. Bir zaman sonra dişi fil ölmüş. Gerçektende bir süre sonra dişi fil zengin ve kudretli bir hükümdarın kızı olarak dünyaya gelmiş.[(13)] Zamanla kız büyüyerek evlenme çağına gelmiş. Kral Hint geleneklerine uygun olarak kızının bir koca seçebilmesi için merasim yapılmasına dair emir vermiş. Çevredeki bütün hükümdarlıklardaki prensler ve savaşlarda kahramanlık göstermiş komutanlar bir araya toplanmış. Yine geleneklere uygun olarak genç kız kocasını seçebilmek için topluluğun ortasına girmiş[14] ve kendisine eş olarak Benares hükümdarı Brahmadatta'yı[(15)] seçmiş ve onunla evlenmiş. (Eski Catakalar'da bu koca seçme bölümü yoktur) Kız evlendikten sonra daha önceki doğumundaki yaşamını ve yeminini hatırlamış[(16)] Kocası Brahmadatta'ya rüyasında olağandışı[17] bir fil gördüğünü ve altı tane de kıymetli dişi olduğunu söylemiş. Bu altı dişli filin dişlerini kesip kendisine getirmesi için adamlarına emir vermesini rica etmiş. Kral bunun üzerine avcılarını toplayıp daha önce altı dişli bir fil görüp görmediklerini sormuş. Avcılar böyle acayip bir file daha önce hiç rastlamadıklarını söylemişler. Bu sırada kralla avcıların toplandığı yere kraliçe de gelmiş. Avcıların altı dişli filin

yerini bilmediklerini söylemeleri üzerine kraliçe onlara sanki rüyasında görmüş gibi altı dişli filin yerini ayrıntısıyla anlatmış. Daha sonra fili öldürmek ve dişlerini kesip getirmek için seçilen avcıya daha önceden hazırladığı zehirli oku vermiş.[18] Seçilen avcı çok uzun ve zor bir yolculuktan sonra altı dişli filin yaşadığı Himalaya Dağları'nın eteklerine gelmiş. Gizlice yaklaşarak bir ağacın arkasından[19] zehirli oku fırlatıp fili vurmuş. Altı dişli fil yere yuvarlanmış. Fil, daha önceden avcının kendisine yaklaştığını görmüş ancak üzerindeki sarı elbiseyi görünce kendisine bir zarar vermeyeceğini sanmış. Çünkü sarı elbise giyen bir kimsenin başka birisine zarar vermemesi gerektiğini biliyormuş. Sarı elbise giyenlere inanmak, güvenmek gerekiyormuş. Ancak avcıya sarı elbiseyi kraliçenin giydirdiğinden haberi yokmuş. (Sarı renk Budacı keşişlerin giydiği giysinin rengidir)

Kutsal fil zehirli okla vurulmuş olduğu halde ne kendisini vuran avcıya ne de intikam almak için bu olaya neden olan kraliçeye karşı hiçbir kin ve nefret duymamış.

Hatta görevini yerine getiren avcıya dişlerini sökmesi için yardımcı olmuş. Ona dişlerini kolaylıkla çekebilmesi için önerilerde bulunmuş[20] İyi kalpli kutsal fil, kraliçenin arzusunun yerine getirilmesi için elinden geleni yapmış. Canını bile seve seve feda etmeye hazırmış. Avcıyı öldürmek için gelen diğer fillere engel olmuş.[21] Bu sırada olayı gökyüzünden izleyen Tanrılar Tanrısı İndra yeryüzüne inerek kendisine yapılan bu kadar eziyete, acıya niçin katlandığını sormuş. Bu davranışıyla bir dahaki doğuşunda Tanrılar Kralı İndra mı

olmak istiyormuş. Ancak kutsal, iyi yürekli filin istediği sadece iyi bir örnek, sadık bir önder olmakmış. Ne bir kin duygusu duyuyormuş ne de bir nefret. İnsanların da kendisi gibi olmalarını arzuluyormuş. Kutsal filin ağzından çıkan bu doğru sözlerin kudretiyle, büyüsüyle dişleri eski yerinden yeniden çıkmış.

Altı dişli fil masalının sonu Pali Catakalarında daha değişiktir. Pali Catakalarındaki masalın sonunda filin avcıyı büyü gücüyle ülkesine geri gönderdiği ve öldüğü anlatılmaktadır. Kraliçe ise yaptığı kötülüğün farkına varıp çok üzülür ve bu üzüntüye dayanamayarak ölür.

Aktaracağımız ikinci Cataka masalının[22] üç değişik biçimi vardır. Pali Catakaları'nda iki biçimi ve Uygurca çevirisinde ise üçüncü biçimi bulunmaktadır. Yine masalın Uygurca biçiminde diğer ikisinden ayrılan birtakım özellikler bulunmaktadır.

Masalın konusu batıda anlatılan bir masalı, kötü bir avcı iken daha sonra bir geyik tarafından doğru yola yönlendirilen Hebertus hakkındaki masalı hatırlatmaktadır. Onikinci Cataka'da[23] geçen bu masala göre: *Benares kralı Brahmadatta avlanmayı seven bir insanmış* (Catakalar içinde sıkça bahsedilen Brahmadatta bu masalın dışındaki masallarda oldukça dindar bir kişi olarak anlatılmıştır [24]) *Kralla birlikte sürekli ava çıkmak zorunda kalan kralın adamları işlerini kolaylaştırmak için büyük bir bahçe bulup içine sayısız ceylan sürüsü doldurmuşlar. (25) Brahmadatta her istediğinde o bahçeye gider dilediği kadar ceylan avlayıp dönermiş. Ceylanlar bir gün bu durumdan*

kurtulmak için ceylanlar kralına gidip bu duruma bir çare düşünmesini rica etmişler. Ceylanlar kralı ise ceylan biçiminde doğmuş olan Buda'nın kendisi imiş. Ceylan Buda onlara öğüt vermiş ve sabırlı olmalarını istemiş. Hepsinin aynı zamanda korkuya düşmemeleri için aralarında ölüme gidecek olanı kura ile belirlemelerini söylemiş(26). Bir gün kura, karnında yavrusu olan bir anne ceylana isabet etmiş. Bu duruma çok üzülen anne ceylan diğer ceylanlara gidip bir yavru beklediğini ileri sürerek kendisinin bağışlanması için yalvarmış(27). Ancak kimse onun yerine geçmeyi kabul etmemiş. Bunun üzerine kralları olan Ceylan-Buda'ya gelmiş. Durumunu bildirip dileğini tekrar etmiş. Ceylan-Buda annenin ve yavrusunun hayatını kurtarmak için anne ceylanın bu dileğini kabul etmiş. Annenin yerine ölüme razı olmuş. Ceylanlar kralı görkemli ve güzel bir ceylanmış. Brahmadatta ceylanın güzelliği karşısında şaşırmış. Ona acıyıp hayatını bağışlamak istemiş. Fakat Ceylan-Buda sıranın kendisine gelmiş olduğunu ve ölüme hazır olduğunu söyleyince Brahmadatta çok üzülmüş ve o günden sonra bir daha ceylan avına çıkmamaya yemin etmiş. [28]

Aynı masalın değişik bir biçimi de 385'inci Cataka'da geçer.[29] Masalda Saketa Kralı Kosala'nın adamları tıpkı Brahmadatta'nın adamları gibi büyük bir bahçe yapıp içerisine sayısız ceylan doldurmuşlar. Ceylanlar içinde, ceylan biçiminde doğmuş olan Buda da varmış. Buda bu bahçeye kendi anne-babasının yerine girmiş. Bu masalda da yukardaki masalda olduğu gibi yine kendi rızasıyla krala görünmüş ve avlanılmak istemiş. Bu

masalın diğer masaldan farkı başka bir ceylanın dileğiyle değil sadece kralın bahçesindeki meyve ve ottan yararlandığı için şükran borcu olarak ölmeyi kabul etmesidir. Yine bu kral da Brahmadatta gibi, çok güzel olan bu hayvana kıyamayıp bir daha avlanmayacağına yemin etmiş.

Masalın Uygurca çevirisi ise şöyle: *Eski zamanlarda Cambudvipa adlı memlekette Dantipala adlı bir bey varmış. İblis gibi merhametsiz imiş. Başkalarını öldürmekten zevk alır, öldürmekten doymaz imiş. Başkaları bir ıstırap çekse bunu sevinecek bir olay olarak kabul edermiş. Bir gün cengaver avcılarıyla ormana avlanmaya gitmiş. Birçok geyik avlayıp öldürmüş. Başka bir ormandaysa geyik biçiminde doğmuş Buda varmış. Evliyalar gibi iç huzuruna ermiş gönüllü, faziletli altın renkli, güzel bir hayvanmış. Beşyüz geyiğin rehberi, beyi imiş. Dantipala beyi bu beş yüz geyiği görmüş ve avcılarına onları kuşattırmış. Avcılar bağrışarak ortalığı altüst etmişler. Geyikler can korkusuyla şaşkına dönüp sağa sola kaçmaya başlamışlar. Kutsal geyiğin yanına gidip ona: "Sen bizi yavrun gibi korursun, gece gündüz kendi canından çok bizi gözettin. Hangi yer tehlikesizse bizi oraya götürdün. Sen esirgeyen, acıyan gönül sahibisin. Bizi bu dertten kurtar. Avcılar şeytanlar gibi sarmışlar, bizi tek tek avlıyorlar. Bunun üzerine kutsal geyik "Benim canıma oncacık bağlılığım yok. Kendimi sizin yerinize bağışlarım" deyip Dantipala Beyinin yanına gitmiş. Dantıpala Beyime "siz insanların beyisiniz, geyiklerin beyi de benim. Kimseye zarar vermeden ot yiyip su içiyoruz. Yiyip içeceğinizin, malınız mülkünüzün eksiği yok. Bizi öldürmekle*

elinize hiçbir şey geçmez. Canlıları öldürmekle kimseye iyilik edilmez. Kötülük etmekle kötü şöhretiniz bütün yeryüzüne yayılır. Geyikleri öldürmemenizi, onların canını bağışlamanızı rica ederim." demiş. Geyikler kralının böyle konuşması Dantipala Beyini öfkelendirmiş. Gözlerini kan bürümüş. Bütün hiddetiyle geyiğe bakmış, kılıcını çekip merhametli geyikler kralının boynunu uçurmuş. O anda beyin sağ eli bileğinden kesilip kılıcı ile beraber yere düşmüş.[30] *Bey korkup şaşkına dönmüş ve acı acı bağırmaya ve merhamet dilemeye başlamış. Ancak çok geç kalmış.*[31] *O anda yer yarılmış. Aviçi cehenneminden alaca renkli alevler yükselmiş. Dantipala Beyinin bedenine dolanarak onu yutmuş.*

Aşağıda anlatacağımız üçüncü Cataka masalının kaynağı çok eski bir masala dayanmaktadır. Budacılar ve Brahmanlar bu masala dayanarak kendi masallarını oluşturmuşlardır. Yalnız Budacı masal metinlerinde olay daha gerçekçi bir biçimde aktarılmıştır.[32] *Vaktiyle, Brahmadatta adında dindar bir hükümdar avlanırken dişi bir kaplana rastlamış ve kaplan onu baştan çıkardığı için onunla cinsel ilişkide bulunmuş. Kralın bu kaplandan bir erkek çocuğu olmuş(33). Kaplandan doğan çocuğa Kalmashapada adını koymuşlar. Çocuk kaplandan doğduğu için yalnızca et yiyormuş. (34) Çocuk büyüyünce babası yerine ülkenin kralı olmuş. Bir oruç gününde(35) yine canı et yemek istemiş. Ancak o sırada sarayda et yokmuş. Kralın ete olan düşkünlüğünü bilen aşçıbaşı büyük bir korkuya ve telaşa düşmüş. Efendisinin*

gazabına uğramamak için kendi oğlunu[36] *gizlice boğazlayıp etinden krala yemek hazırlamış. Yemeği yiyen kral etin tadından çok hoşlanmış*[37] *ve aşçıbaşına bu eti nereden bulduğunu sormuş. Aşçıbaşı mecbur kalınca her şeyi olduğu gibi açıklayıp kraldan kendisini bağışlamasını dilemiş. Kral, bundan böyle aşçıbaşıdan yalnız insan etinden hazırlanmış yemekler pişirmesini istemiş. Kralın bu isteği aşçıbaşını zor durumda bırakmış. Gittikçe zorlaşan şartlar altında krala insan etiyle yapılmış yemekler yetiştirmeye çalışmış. İlkönce hapishanelerdeki esirlerden sonra ise sokaklardan yakalayabildiği çoluk çocuktan kralın et ihtiyacını gidermeye uğraşmış. Ancak bu durum çok uzun sürmemiş. Günün birinde bu işin farkına varan halk çok öfkelenmiş ve aşçıbaşını hemen yakalamış, kralıysa kent dışına sürmüşler. Kentten uzaklaştırılan kral Kalmashapada ormana çekilmiş. Bu sefer de ormanda yakalayabildiği insanları öldürmeye ve etini yemeye başlamış.* (Masalın bundan sonraki bölümünde Kalmashapada bir gün ormanda dolaşırken yaralanmış ve eğer yaraları iyileşecek olursa yüzbir hükümdarı yakalayıp kurban edeceğine bir ağaç Tanrısına söz vermiş.) [38]Masalın Clygurcasında kral sayısı dokuz olarak gösteriliyor. Yine masalın Uygurcasında bu kısımda bir eksiklik vardır. Masalın devamında Kalmashapada'nın bu durumunu gören Tanrılar Tanrısı İndra, onu bu kötü alışkanlığından vazgeçirmek için bir çare bulmuş. *Kalmashapada'nın Sutasoma adında bir okul arkadaşı varmış. Sutasoma bir kralmış. Tanrılar Tanrısı, Kalmashapada'yı yalnız Sutasoma'nın doğru yola getireceğine inanıyor-*

muş. Çünkü Sutasoma Buda'dan başkası değilmiş. Bunun üzerine Tanrı İndra olayları ve tesadüfleri öyle düzenlemiş ki insan eti yiyen Kalmashapada, Sutasoma'yı sarayından kaçırarak ormana yemek için götürmüş.[39] *Ormanda Kalmashapada Sutasoma'yı öldürüp yemek isteyince Sutasoma Kalmashapada'ya yalvarıp kendisini kısa bir süre için serbest bırakmasını istemiş. Bu süre içerisinde sarayına geri dönüp daha önce vermiş olduğu bir sözü yerine getirecekmiş. Sutasoma'nın vermiş olduğu söz ise daha önce Budacılığa ait dört mısra okuttuğu Brahman'a her mısra başına vaat ettiği 100 altınmış. Bu vaadini yerine getirip geri döneceğine Kalmashapada'ya söz vermiş. Kalmashapada onun bu ricasını kabul edip serbest bırakmış. Sutasoma sarayına geri dönüp sözünü yerine getirmiş. Brahman'a vaat ettiği miktarın on mislini ödemiş. Daha sonra ailesinin ve halkının bütün yalvarmalarına, sızlanmalarına rağmen ormana, Kalmashapada'nın yanına geri dönmüş. Kalmashapada Sutasoma'nın bu davranışı karşısında çok duygulanmış ve kötü huyundan vazgeçmiş.*[40] *Sutasoma'nın, Kalmashapada'yı kötü huyundan vazgeçirmek için sadece "Buda" kelimesini kullanması yeterli olmuş*[41]*.*

Aşağıda anlatacağımız Maymun ve Tavşan masalı Uygurca olarak elimize geçen bir kitaptan alınma. Kitabın adı *Daşakarmapathavadanamala*'dır.[42] Kitabın yazarı ünlü Budacı filozof Vasubandha[43]'nın öğrencisi Sanghadasa'dır. İkisi de Keşmir bölgesinde yaşamışlardır. Vasubandha ve öğrencisi Sanghadasa'nın ünleri Türkistan bölgesine kadar yayılmıştır. *Daşakarmapathavadana-*

mala adlı eserin yalnızca Uygurca çevirisi bilinmektedir.(44)

Bu kitaptan alınan Catakalardan ilki olan Maymun masalının(*) konusu şöyle:(45)

"Bir zamanlar Buda sekizbin maymunun kralı olarak Himalaya Dağları eteklerinde bir mango ağacında yaşamaktaymış. Bir gün Varanasi Kralı Brahmadatta av peşindeyken Buda'nın yaşadığı ağacın dibine gelmiş. Yanındaki adamları ağacın etrafını çevirmişler. Ağaçtaki meyveleri görünce ağacı sallamaya başlamışlar. Ağaçtaki maymunlar bir anda ne yapacaklarını bilemez durumda kalmışlar ve can havliyle bağrışmaya başlamışlar. Maymunlar kralı Buda halkını bu durumdan kurtarmak için nehrin öte yakasına sıçrayıp bir bambu sırığı bulmuş. Bunu beline bağlayıp yeniden ağaca sıçramış. Ancak beline bağladığı bambu sırığı eksik gelmiş. Halkını kurtarmak için Buda kendi bedenini de sırığa eklemiş. Kendi bedeniyle birlikte bir köprü oluşturmuş. Böylece ağaçtaki bütün maymunlar Buda'nın bedenini bir köprü gibi kullanarak nehrin öteki yakasına geçmişler. Ancak Buda çok yorulmuş ve bedenindeki acılara dayanamayarak ölmüş. Maymunlar Kralının kendi halkına karşı gösterdiği özverili davranışı Brahmadatta da görmüş. Kral hemen imana gelmiş. Maymun-Buda'nın cesedini yaktırmış ve kafatasını kutsal kalıntı olarak muhafaza ettirmiş.

(*) Mahakapi Cataka olarak bilinen bu masala ait kabartma da yine Aşoka sutupasının Batı giriş kapısındadır. (L. B.)

Aynı kitaptan alınan ikinci Cataka masalıysa Buda'nın bir tavşan olarak doğmasıyla başlar:[46] *Bir zamanlar Buda bir tavşan olarak doğmuş. Çok iyi huylu, dürüst bir tavşanmış. Ormanların birinde yaşamaktaymış. Bodisatva soyundan bu tavşanın üç dostu varmış. Birincisi maymun, İkincisi kunduz ve üçüncüsü de bir vaşakmış.[47] Bunların üçü de tıpkı tavşan gibi yumuşak huylu, candan dost hayvanlarmış. Bir gün bu üç hayvan Tavşan Buda'nın yanına ziyarete gelmişler. Gelirken de ormandaki en güzel meyvelerden getirmişler. Bodisatva soyundan tavşan da onlara iyilik ve güzellik üzerine konuşmuş, öğütler vermiş. Verdiği öğütler ise şunlarmış: "Daima iyilik etmek niyetini besleyin ve daima iyilik edin. Her kimin ıstırabını görürseniz, kendi ıstırabınız gibi sayın. İhmalci gönüllü olmayın. Başkalarını bir an bile üzmeyin. Birisi yanlış bir şey yaparsa merhametli olun. Ona rehber olun." Kutsal Tavşan böyle sevgi dolu sözler söyledikten sonra şöyle düşünmüş: "Arkadaşlarıma söylediğim bu güzel sözleri kendi davranışlarımla da göstermeliyim. Zamanı gelince ben de onlara kendi etimi vererek şükranlarımı sunarım" diye düşünmüş. Kutsal Tavşanın bu kararını gökteki en büyük Tanrı olan İndra duymuş. Kutsal Tavşanın sözünde durup durmayacağını denemek için bir Brahman kılığında Kutsal tavşanın yaşadığı yere inmiş. Daha sonra acı acı bağırmaya başlamış. Bunun üzerine Kutsal Tavşan arkadaşlarına "Gelin ey adil dostlarım, o ıstırap çeken canlı her kim ise onu kurtarmaya gidelim" demiş. Böylece tavşan, maymun, kunduz ve vaşak acı çeken Brahmanın yanına gelip "Ey Brah-*

man keşişi ne oldu da yapayalnız bu ormanda acılar içinde bağırıyorsun" diye sormuşlar. Brahman keşişi onlara "çok acıktım ve aynı zamanda yolumu kaybettim" demiş. Bunu duyan iyi niyetli hayvanlardan kunduz derhal suya atlayıp balık getirmiş. Vaşak ölmüş bir kertenkelenin etini ve bir kap yoğurt getirmiş. Maymun da ağaca çıkıp olgunlaşmış, leziz yemişler, meyveler getirmiş. Bunun üzerine Kutsal Tavşan da daha önce vermiş olduğu sözü yerine getirmek için kendisini ateşte kızarttırıp Brahmana takdim ettirmiş.[48] *Bunun üzerine Brahman kılığındaki Tanrı İndra Tavşan Buda'nın kemiklerini gökyüzüne götürmüş.*[49]

Yukarıda aktarılan beş Cataka masalının konusu özünde birdir: Beşinde de soylu bir hayvanın veya insanın kendini feda etmesi motifi vardır.[50] Pali dilinde yazılmış 500 Cataka masalından farklı olan bu masallarda Buda her zaman dürüst ve özverili davranmaktadır. Ancak Pali Catakalarında Buda her zaman dürüst ve özverili davranmaz.[51] Örneğin Pali masallarında bir timsahı aldatan maymundan bahsedilir. Bu masalda Buda'nın davranışı dürüstlükten, asaletten uzaktır. İ.Ö 200 yıllarında Budacı keşişlerin bir araya getirip düzenledikleri masalların hepsi Pali derlemeleri içinde vardı. Daha sonraları ise bu masallardan bazıları seçilerek alınmış ve bunların içindeki nefsini feda etme, özveride bulunma davranışı aktarılmak istenmiştir.

Yukarıda anlatılan masallar her ne kadar Budacı Catakalardan sayılıyorsa da, içerdikleri konulara bakılacak olursa diğer Budacı masal grubu olan

Avadanalara da aittir.[52] Avadana masalları herhangi bir canlının (ki bu bazen Buda'nın kendisidir) ilerde Buda olabilmek için yaptığı çeşitli özverili, fedakar davranışlardan ibarettir.

Uygurcası bilinen *Daşakarmapathavadananala* adlı kitaptan aldığımız 8 Avadana masalının ilk dört masalının konusu birbirine çok benzer.[53]

1. Avadana masalının konusu Kançanasara adlı bir krala ait:[54] *"Kançanasara bir gün bütün Brahman keşişlerini etrafında toplayarak onlara insanları cehennem ateşinden kurtarmak için çeşitli hayvan ve insan biçimine giren Buda'nın öğretileri hakkında bilgileri olup olmadığını sormuş. Ancak Brahman keşişlerin hiçbiri Budacılık hakkında bir şey bilmiyormuş. Bunun üzerine kral, dört bir yöne adamlar göndererek Buda'nın öğretilerini bilen birisini arattırmış. Sonunda kralın adamları Himalaya Dağının eteğinde yaşayan Vedangasana adında bir münzevi Brahman keşişi bulmuşlar. Kötü yürekli bir adam olan Vedangasana Budacılığa ait iki dizeyi ezbere biliyormuş. Bunun üzerine kralın adamları Vedangasana'yı kralın huzuruna çıkarmışlar. Kral Brahman keşişinden Budacılığa ait o iki dizeyi öğrenmek istediğini söylemiş. Keşiş, krala bu iki dizeyi söyleyeceğini ancak bunun karşılığında kralın etlerini doğrayacağını ve dilini de keseceğini söylemiş. Kral kötü yürekli Brahman keşişinin isteğini kabul etmiş. Gelecekteki cehennem ateşinden kendisini kurtaracak olan bu iki dizeyi öğrenmek için her türlü acıya ve işkenceye razı olmuş. Kötü yürekli*

Brahman keşişi isteğini yerine getirirken gökyüzündeki bütün Tanrılar yeryüzüne inmişler ve bu tüyler ürpertici olayı üzüntü içinde izlemişler."

Yukarıda aktardığımız masala benzer bir başka masalda da *Priyamkara adında bir hükümdar Budacılığı öğrenmek istemiş. Brahman'ın birisi, eğer 600 tane çiviyi bedenine çaktırabilirse*[55] *kendisine Budacılığı öğreteceğini vaat etmiş. Hükümdar Brahman'ın isteğini kabul edip, demircisine 600 tane çivi yaptırmış. Kralın babası Brahmadatta onu bu fikrinden vazgeçirmek için çok uğraşmış ancak engel olamamış. Priyamkara çakılan çivilerin acısına dayanamayarak ölmüş.*

Diğer bir masalda ise[56] *"Mahendrasena adında bir kral, fakirlere sadaka dağıttığı bir günde, hasta bir dilenci görmüş. Doktorlarına hastayı tedavi etmeleri için emir vermiş. Hastayı kontrol eden doktorlar krala, hastanın iyileşmesi için insan yarasından alınacak irin ve insan etinin gerekli olduğunu söylemişler. Bunun üzerine kral, hiç duraksamadan adamlarına kendisini dövmelerini emretmiş. Yara bere içinde kalan kral yaralarının İrinini toplatarak hastanın tedavisi için kullandırmış. Hasta iyileşene kadar halkının ve ailesinin bütün yalvarmalarına rağmen, bedeninin etinden ve yaralarının İrininden ona göndermiş. İnsan kardeşine gösterilebilen, şefkatin ve sevginin bu derecesi karşısında yer titremeye ve gökten çiçekler yağmaya başlamış. Daha sonra ise Tanrılar Tanrısı İndra'nın şöyle söylediği duyulmuş: "Ey hükümdar sen ki acıların en ağırına en dayanılmazına katlandın artık bir Buda olabilirsin"*

Yukarıda aktardığımız bu ilk dört Budacı Avadaría masallarındaki kendi canını, nefsini feda etme motifinin benzeri Derleme Cataka'larda da bulunmaktadır<59) Örneğin bir prens, bir atmacaya kendi elinden et kesip vererek, atmacadan, öldürmek üzere olduğu bir güvercini kurtarmaktadır.[60] Diğer bir Derleme Cataka masalındaysa bir prens, açlıktan ölmek üzere olan bir anne kaplana kendi etinden kesip vermekte ve hayvanı ölümden kurtarmaktadır.[61] Ancak Derleme Catakalarda ve Avadanalarda Brahman tipleri yoktur.<62) Türkistan bölgesine yayılan Budacılıkta Brahman'lara karşı böyle olumsuz tutumlarla yaklaşılması ilginçtir. Çünkü Türkistan bölgesinde hemen hemen hiçbir Brahman olmadığına eminiz'[63] ve yine büyük bir olasılıkla o bölgelerde böyle bir düşüncenin ortaya çıkması, bu tür bir edebiyatın ortaya çıkmasından sonra olmuştur.[64)] Ancak Budacılığın Hindistan'da yavaş yavaş yok olmaya, çökmeye başladığı dönemlerde Budacılarla Brahmanlar arasındaki dinsel çekişmeler oldukça çetin geçmiştir. Bu çekişmeler masallara da yansımıştır. Bunu, Brahmanlardan sözedilirken yapılan olumsuz tasvirlerden anlamak mümkündür. Budacı masallarda geçen Brahman tipleri gerçeklikten uzaktır.

Budacı masallarda işlenen konuların benzeri Brahman masallarında da vardır. Bugünkü bilgilerimize göre Catakaların derlendiği dönemlerde Brahmanlar da kendi öğretilerini, kendi inançlarını (etik) en üst duruma getirmişlerdi. Brahmanların kahramanı, etiği ise Krişna'dır.

Krişna, Brahman düşüncesinde idealleştirilmiş,

olağanüstü yetenekleri olan bir kahramandır. Krişna da görevi uğruna her türlü özveriyi gösteren bir kişidir. Fakat Brahman masallarının konusu her zaman kaba ve merhametsizce yapılan olayları anlatmaktadır.

Aşağıda aktaracağımız Hükümdar Hariçandra hakkındaki masalın iki değişik biçimi vardır. Daşakarnapathavadananala adlı eserde geçen masalın konusu şöyle:[65] *Mithila Hükümdarı Hariçandra ülkesinin yönetimini bırakıp çilekeş bir yogi olarak ormana inzivaya çekilmiş. Yaşamını ormanda sürdürürken annesi, halkı ve Tanrı Indra yanına gelip eğer ülkesine döner ve yeniden ülkeyi yönetmeye devam ederse ormanda yaşamaktan daha hayırlı bir iş yapacağını Hariçandra'ya söylemişler. Bunun üzerine Hariçandra geri dönüp ülkesinin idaresini yeniden eline almış. İkinci hükümdarlık döneminde Hariçandra açları doyurmuş, fakirlere sadaka dağıtmış, her beş senede bir görkemli ziyafetler vermiş, birçok hediyeler dağıtmış.*[66] *Hariçandra'nın bu cömertliği dört bir yönde duyulmuş. Bunun üzerine Tanrılar Tanrısı Indra Hariçandra'nın cömertliğini sınamak için sürekli aç, perişan Brahmanlar yaratıp Hariçandra'nın sarayına göndermeye başlamış. Gün gittikçe Kral Hariçandra'nın serveti tükenmeye başlamış. Hariçandra ise bütün serveti bitinceye kadar hediyeler vermiş, açlar doyurmuş, fakirlere sadaka vermiş. Günün birinde bütün serveti bitince haremindeki 16.000 kadına sıra gelmiş.*[67] *Ancak haremindeki kadınlar Hariçandra 'ya yalvarıp kendilerini vermemelerini istemiş. Hariçandra işe kadınlara Budalık seviyesine erişmek için bunu*

yapması gerektiğini söylemiş. Eğer kadınlar buna razı olurlarsa kendisine en büyük yardımı yapmış olacaklarını sözlerine eklemiş. Haremindeki kadınları da hediye olarak dağıtan Hariçandra en sonunda oğlu Vipulçandra'yı[68] *da vermek zorunda kalmış.* Masal metninin bu kısmı tam olarak ele geçmediğinden masalın sonu tam olarak anlaşılamıyor.[69] Ele geçen masal metninin son bölümünde: *"Hariçandra ölülerin bulunduğu yere gitmek istemiş. Ölülerin bulunduğu yerde bir yılan tarafından sokulan oğlunun cesedi ile karşılaşmış. Cesedin başında ise Hariçandra'nın işlemiş olduğu günah yüzünden ölen oğlu için annesi ağlamaktaymış. Masalın en sonunda bir Brahmanın hatırı için Çandalalar eliyle Hariçandra kendisine işkence yaptırmış ve kendisini ateşte yaktırmış. Bütün bu olaylar üzerine Tanrı İndra yeryüzüne inmiş. Kral Hariçandra'yı yaptığı bu olağanüstü özveriden dolayı kutlamış. Bütün bu acılara katlandığı ve yaptığı büyük işlerden dolayı kendisinin Budalık seviyesine erişmeyi hak ettiğini söylemiş.*

Yukarıdaki masalın benzeri Brahmanlara ait masallarda da bulunmaktadır. Ancak bu masal daha sonraki dönemlere aittir.[70] Brahmanlara ait masal ise Kral Hariçandra'nın günün birinde ava çıkmasıyla başlar. *"Ikshvaku soyundan Kral Hariçandra bir gün av peşinde koşarken bir dikkatsizlik yüzünden o bölgede yaşayan Brahman azizi Vişvamitra'yı görmemiş. Daha sonra yaptığı işin farkına varan kral hemen azizin yanına gelip saygıda kusur ettiği için kendisini bağışlamasını istemiş. Aziz Vişvamitra'nın gönlünü almak için ken-*

dişinden bir hediye istemesini rica etmiş. Brahman Vişuamitra bunun üzerine kraldan ülkenin yönetiminin kendisine verilmesini istemiş. Bundan başka taç giyme merasiminde Brahmanlara dağıtılan hediyeleri de vermesini, kralın karısını ve çocuklarını alıp başka diyarlara gitmesini de şart koşmuş.(71) Kral, Brahman azizin bedduasını almamak için bütün isteklerini kabul etmiş. Eşini ve çocuklarını alıp memleketini terk etmiş. Memleketini terk edince elinde servet namına bir şey kalmamış. Daha önce Brahmana vaat etmiş olduğu hediyeleri vermekten aciz kalmış. Bunun üzerine yeniden memleketine dönüp Brahman azizinden kendisine söz verdiği hediyeleri vermek için bir ay süre istemiş. Bu bir aylık süre içinde eğer hediyeleri veremezse kendisine beddua edebileceğini söylemiş. Hediyeleri almak için para lazımmış. Hükümdar çaresiz bir durumda Benares kentine gitmiş. Burada Brahman azizine vermek için karısını ve çocuklarını yaşlı bir Brahmana satmış. Ancak aldığı para Vişvamitra'yı tatmin etmemiş. Bunun üzerine kendisini, köle olarak kendisinden nefret eden bir Çandala'ya satmış. Vişvamitra aldığı paradan yine hoşnut olmamış ve krala beddua etmek istemiş. Hariçandra ise Çandalanın yanında bütün zamanını ölülerin bulunduğu mahallelerde gezip ölülerin elbisesini çıkararak satmak ve onlardan edindiği paranın bir kısmını vergi olarak bir kısmını da Çandalaya vermek zorundaymış.(72) Bir gün karısıyla karşılaşmış. Karısının kucağında bir yılan sokmasıyla ölmüş olan oğlunun cesedi de varmış. Ne yapacağını bilemez durumda kalan Hariçandra büyük bir üzüntüye kapılmış. İntihar

etmek istemiş. Ancak kendisi bir köle olduğu için efendisi olan Çandaladan izin almak zorundaymış. Büyük bir üzüntü içinde Tanrı Narayana'ya oğlunu diriltmesi için yalvarmış. Tanrılar Tanrısı İndra ve diğer Tanrılar yeryüzüne Hariçandra'nın oğlu Rohitasya'yı diriltmek için gökten inmişler. Tanrı İndra Hariçandra'ya diğer Tanrılarla birlikte yaşamak için gökyüzüne gelebileceğini söylemiş. Ancak Hariçandra bütün halkı da semaya yükselmezse gelmeyeceğini söylemiş.[73] *Hariçandra'nın bu isteği Tanrı İndra tarafından kabul edilmiş.* "Masalın sonunda Hariçandra halkı ile birlikte semaya yükselirken oğlu Rohitasya da kendisi yerine kral olmuş. Rohitasya'yı kral olarak atamak için Vişvamitra gelmiş.

Yukarıya aktardığımız Brahmanlara ait Hariçandra masalında Brahmanlar masalın korkunçluğunu hafifletmek amacıyla Çandala'yı adalet tanrısı "Dharma" olarak açıklamaktadırlar. Hariçandra'nın çektiği bütün çileler Dharma tarafından yapılan bir tür deneme biçiminde gösterilir.[74] Diğer taraftan Brahmanlara ait bu ve buna benzer birçok masalda geçen Vişvamitra gibi Brahman tiplerinin aracılığıyla, halka Brahman rahiplerinin çok kuvvetli ve her istediklerini yapabilecek kabiliyette oldukları ve hiç kimsenin bu Brahman rahiplerine karşı gelmemesi gerektiğini aşılamaya çalışıyorlardı.[75] Budacı Hariçandra masalında Hariçandra neden bu kadar işkenceye, ıstıraba katlanmak gereğini hissettiği hakkında açık bir şey yoktur. Buna karşılık aynı masalın Gygurcasında bunu belirlemek olanaklıdır. Uygurcada aynı zamanda Hariçandra'ya ait bir Avadana masalı bu-

lunmaktadır. Bu masalın yalnızca Uygurcası bulunmaktadır.

Aynı masalın Brahmanlara ait ve çok eski olan Hariçandra biçimi vardır.[76] Masal şöyle: *"Ikshvaku soyundan gelen Hariçandra'nın çocuğu olmuyormuş. Narada adında bir aziz ona Tanrı Varuna'ya yalvarmasını öğütlemiş. Hariçandra Tanrı Varuna'ya yalvararak eğer bir oğlu olursa onu Varuna'ya kurban olarak adayacağına dair söz vermiş. Bir zaman sonra Hariçandra'nın bir oğlu olmuş. Hariçandra Tanrı Varuna'ya vermiş olduğu sözü yerine getirmek için oğlunu kurban etmek istemiş. Ancak yanındaki görevliler ve ülkesinin ileri gelenleri kralı bu düşüncesinden vazgeçirmişler. Bu duruma Tanrı Varuna çok kızmış. Hariçandra'yı masallarında su toplayarak cezalandırmış. Daha sonraları Hariçandra'nın oğlu Rohita'yı ormana sürgüne göndermiş. Rohita altı yıl boyunca ormanda başıboş dolaşmış.*

Ne zaman memleketine dönmek isterse Tanrı İndra onun geri dönmesini engelliyormuş. Ormanda kaçınık bir yaşam sürmek zorunda kalan Rohita günün birinde bir azizle karşılaşmış. Azizin üç oğlu varmış. Rohita babasının ve kendisinin başından geçenleri azize anlatıp kendisinden oğullarından birisini satmasını rica etmiş. Amacı kendi yerine azizin oğullarından birisini Tanrı Varuna'ya kurban olarak sunmakmış. Aziz, Rohita'nın bu cömertliği karşısında oğlunu kendi eliyle kurban direğine bağlamış. Kurban edileceğini anlayan azizin oğlu bütün tanrılara tek tek yalvarıp yardım dilemiş. Sıra Şafak Tanrısına gelince şafak tanrısı duasını kabul etmiş kendisini bağlayan ip-

ler çözülmüş ve serbest kalmış". Masalın sonunda Hariçandra'nın hastalığı iyileşmiş ve eski sağlığına yeniden kavuşmuş. Rohita ise ormandaki sürgünden geri dönmüş.

Yukardaki masaldaki en büyük özellik masalın kahramanı olan Hariçandra'nın daha önce aktardığımız, Kalmashapada masalının kahramanıyla aynı hanedanlığa yani Ayodhya kral hanedanlığına mensup olmasıdır. Buda da Ayodhya kral hanedanlığına mensuptu.[77] Bu masalın eski biçiminde yine oğlunu kurban olarak kesmek isteyen bir baba anlatılmaktadır.[78] Eski masalda Hariçandra'nın rahibi Vişvamitradır. Yukarıya aktardığımız masal kralların taç giyme törenlerinde anlatılırdı. Bu masalın yeni biçiminde Brahman rahibi Vişvamitra kraldan bol bahşiş istemektedir.

Bu masal, çok eski zamanlarda kralların tahta çıktıklarında, gerçekten bir insanın kurban olarak kesildiğini ve sonradan bu geleneğin ortadan kalkmış olabileceğini de akla getirmektedir. Çocuğu olmayan bir kimsenin, çocuğu olursa kurban edeceğine dair söz vermesi ve daha sonra sözünden dönmesi oldukça geniş alanlara yayılmış birçok kültürde izine rastlanabilecek efsanevi motiflerden birisidir.[(79)]

Hariçandra masalının kökeni, tarihini belirleyemediğimiz Ganj ovasının doğusunda hüküm sürmüş lkshvaku kral hanedanlığının gelenekleri içerisinde bulunuyordu. Eski bir efsaneden yola çıkılarak oluşturulan bu masalın daha sonra hem Budacılara ve hem de Brahmanlara kaynaklık etmiş olması mümkündür. Budacılar ve Brahmanlar bu

masalı kendi dünya görüşlerine, inançlarına göre oluşturup ayrı ayrı nedenlerle anlatmışlardır. Brahmanlar bu masal aracılığıyla kendi kudretlerini ve güçlerini gösterirken, Budacılar da bunun tersine, Brahmanların kötülüklerini ve insafsızlıklarını halka aktarmak istemişlerdir.

Diğer bir Avadana masalının konusu ise şöyle:[80] *"Vaktiyle Uccayn'da hüküm süren bir kral varmış. Adı Çasthana'ymış. Aslan gibi yürekli, yiğit bir kralmış. Günün birinde kentte bir salgın hastalık başgöstermiş. Halk ne yapacağını bilmez bir durumdaymış. Salgın hastalık kentin her yerini kasıp kavuruyormuş. Bunun üzerine kral Çasthana salgına bir çare bulabilmek için yola çıkmış. Kentin dışına vardığında dört yol ağzına gelmiş.* (Hintliler, seyahat esnasında dört yol ağzına rastlamayı uğursuzluk olarak kabul ederler)[81] *Dört yol ağzının her birinde korkunç şeytanlar varmış*[82]*. Yanlarına varmış. Şeytanlardan kentin her yanını saran salgın hastalığa bir son vermelerini istemiş. Yoksa sonlarının kötü olacağını söylemiş. Şeytanlar kralın kendilerini tehdit etmesine çok kızmışlar ve hemen üzerine saldırmışlar. Kral hemen şeytanlardan birini saçından yakalamış ve boynunu koparmak istemiş. Bunun üzerine şeytanlar korkup kraldan aman dilemişler, yalvarıp yakarmaya başlamışlar. Krala, hastalığı kendilerinin değil çok uzakta yaşayan üç gözlü bir şeytanın çıkardığını söylemişler. Kral, bunun üzerine dörtyol ağzındaki şeytanları bırakıp yeniden yola koyulmuş. Uzun bir yolculuktan sonra üç gözlü şeytanın yaşadığı çayırlığa gelmiş. Üç gözlü şey-*

tan da diğer şeytanlar gibi kralın üzerine saldırıp onu öldürmek istemiş. Ancak kral üç gözlü şeytanı bir vuruşta devirmiş. Öleceğini anlayan üç gözlü dev krala kendisini bağışlamasını, salgın hastalığı kendisinin çıkartmadığını söylemiş. Salgın hastalığı çok uzaklarda yaşayan dişi bir şeytanın çıkardığını da sözlerine eklemiş. Yeniden yollara koyulan kral dişi şeytanın yaşadığı yere gelmiş. Ancak dişi şeytan kralın uzaktan geldiğini görünce hemen onun güzel karısı biçimine girip kralı kandırmak istemiş. Ancak Çasthana durumu fark edip dişi şeytana Uccayn kentine yaydığı salgın hastalığa bir an önce son vermesini yoksa onu öldüreceği tehditini savurmuş. Dişi şeytan kralı aldatamayacağını anlayınca hastalığı kendisinin çıkarmadığını, hastalığı uzakta yaşayan diğer bir dişi şeytanın çıkardığını söylemiş. Böylece kral bir şeytandan diğerine memleketine yayılan ve halkının ölmesine neden olan salgın hastalığı kimin çıkardığını bulmak için sürekli gezmiş. (Masal metninin bundan sonrası tahribata uğradığı için anlam çıkarmak güçleşiyor) Masalın sonunda kral şeytan ordusu ile karşılaşmış. Bunlarla savaşmak için hazırlık yapmaya başlamış. Bu arada gökyüzündeki Tanrılar katında yaşayan İndra'nın oğlu, bu savaşta krala yardımcı olmak için hazırlık yapmaya başlamış. Ancak Tanrılar katında yaşayan Yaşomite ve Maytreya adlı iki Budist Tanrı İndra'nın oğluna buna gerek olmadığını söylemişler. Sözlerine "Kral Çasthana'nın ilerde Buda olacağını ve onu hiç bir tehlikenin, hiç bir kuvvetin etkileyemeyeceğini, yok edemeyeceğini" eklemişler. Çünkü o pek çok önemli işler başarmış, büyük

hizmetlerde bulunmuştur. Bütün ömrünü insanların iyiliği için adamış olduğundan o ilerisinin Budası olacaktır. Bu sırada yeryüzünde, Kral Çasthana ile şeytanlar arasındaki savaş başlamış. Gökyüzünde ise bütün Tanrılar ve azizler savaşı izlemekteymiş. Sonunda Çasthana şeytanlar ordusunu mağlup edip memleketini salgın hastalıktan kurtarmış.

Budacı masallar içerisinde yukarıya aktardığımız Çasthana masalına benzer masal tipi yoktur. Bu masalın, gezginci yaşam süren, bütün dünyayı kötü ruhlardan korumak ya da temizlemek için her gittiği diyarda savaşan gezici kahraman efsanelerinden meydana getirilmiş olması mümkündür. Yunanistan'da Herakles ve Theseus, Hindistan'da Krişna ve Rama, Sümerlerde Gılgamış, Letlerde Kalewipoeg, Moğollarda Gesser Han ve Orta Asya'daki Altay Türklerinin destanlarındaki kahramanların çoğunluğu bu tür gezgin bir yaşam süren kahraman tipleridir.[83] Masalda adı geçen Çasthana İ.S 80. yılda Hindistan'da yaşamış ve Satraplar hanedanı diyebileceğimiz kral hanedanını kurmuştur. Büyük bir olasılıkla Çasthana Saka hükümdarlarından 11. Kadphises, Büyük İmparator Kanişka'nın[84] babası tarafından himaye edilmiştir. Çasthana'nın da diğer Sakalar gibi Orta Asya'dan gelmiş olması mümkündür. Çasthana'nın, tıpkı İmparator Kanişka gibi, Hindistan'ı ele geçirdikten sonra Brahmanizm'e karşı mücadele etmiş ve Budacılığı himaye etmiş olması mümkündür.

Yine masalda geçen Uccayn, Hindistan'ın çok eski kentlerinden birisidir. Pek çok masala ve efsaneye konu olan efsanevi hükümdar Vikrama-

ditya'nın da bu kentte yaşamış olması mümkündür.[85] Sonraları Çashtana Uccayn kentini ele geçirince ve belki de onun oğlu veya torununun onun yerine geçtiği dönemlerde, Çasthana'yı Vikramaditya ayarında efsanevi bir kahraman hükümdar derecesine yükseltmişlerdir. Ancak masalın oluşumu, biçimi tamamiyle Orta Asya kahramanları hakkında anlatılan masallara benzemektedir. Çasthana da Budacı masallarda geçen Budacı imparator Aşoka ve Kanişka gibi ermiş, aziz mertebesine yükseltilmiştir.

Bir başka Budacı masal ise şöyle: *"Vaktiyle Cayasena adında bir tüccar varmış.[86] Sena ve Upasena adında iki oğlu olan Cayasena günün birinde ölmüş. Büyük oğlu olan Sena evliymiş. Babası ölünce babasının mesleğini devam ettirerek ticaret amacıyla uzaklara seferlere çıkmaya başlamış. Yalnız başına kalan karısı, Upasena'yı baştan çıkarmaya uğraşmış. Fakat başarılı olamamış. Bunun üzerine annesine gidip yardım istemiş. Annesi kızına yardım etmiş. Anne - kız birlikte çevirdikleri türlü hilelerle Upasena'yı baştan çıkarmışlar. Günün birinde ağabeyinin seferden dönmek üzere olduğunu haber alan Upasena yaptığı kötü işten büyük pişmanlık duymuş. Bir keşiş kılığına girip kenti terk etmiş. Sena eve döndüğü zaman karısını hasta yatağında bulmuş. Karısı aslında hasta değilmiş. Amacı iki kardeşin arasını açmakmış.* —Masal metninin bundan sonraki kısmı eksik olarak elimize geçmiştir.— *Masalın sonunda Sena bir yılan biçiminde yeniden doğmakta ve karısına tecavüz ettiğini sandığı keşiş kardeşini sokup öldürmektedir.*

Yukarıya aktardığımız masal metni tam olarak elimize geçmediği için masalın tam olarak anlaşılması mümkün olmamıştır.

Bu masalda diğer Budacı masallarda gördüğümüz Budacı öğretinin propagandası ya da başkalarının iyiliği için kendini feda etme motifi yoktur. Bu masaldaki başlıca amaç kadınların kötülüğünü aktarmaktır.[87] Bu bakımdan diğer Budacı masallara benzememektedir. Bu masalın kaynağını oluşturan çok eski bir masal motifi vardır. Bu motif, eski Mısırlılara ait ünlü Kardeşler masalının başlangıç kısmını oluşturur. (Kardeşler masalı 19. Mısır hanedanlığı zamanında yazılmıştır) Ancak Mısır masalında küçük kardeşi baştan çıkarmaya çalışan kadın amacına ulaşamamıştır.

Aşağıya aktaracağımız son Budacı masal oldukça geniş bölgede yayılmış bir masaldır.

Benares krallarından birisinin iki oğlu varmış.[88] Büyük olanı kötü, küçük olanı ise iyi yürekliymiş. İyi yürekli olan küçük kardeş ıstırap çeken, yoksul insanlara yardım etmek için babasının sarayındaki bütün hâzinesini mücevherlerini sadaka olarak dağıtmak istemiş. Kral oğlunun sadaka dağıttığı haberi dünyanın dört bucağına yayılmış. Bunun üzerine sabahtan akşama kadar saraya dilenciler akın etmeye başlamış. Günler, aylar geçmiş. İyi yürekli kralın küçük oğlu hâzineyi dağıta dağıta pek az şey bırakmış. O zaman kralın hazinedarı bu çılgınca israftan şikayette bulunmuş. Hâzinede hemen hemen hiçbir şey kalmadığını ileri süren diğer devlet adamları da bu işe bir son verilmesini istemişler.

Ertesi gün dilenciler geldiklerinde elleri boş kalmış. Bu duruma üzülen dilenciler iyi kalpli kardeşin yanına gelmişler. İyi yürekli küçük kardeş kendi malından hayır işlemenin daha doğru olacağını düşünmüş ve krallığın ileri gelen adamlarını toplamış. Onlardan serveti ne türlü kazanabileceğini sormuş. Bunlardan biri toprağı işleyip, pamuk ve kendir yetiştirirse zengin olabileceğini söylemiş. Ötekisi hayvan beslemeyi salık vermiş. Bir diğeri ise en kolay zengin olma yolunun batıya ve doğuya gidip ticaret yapmak olduğunu söylemiş. Bu cevaplardan hiçbiri iyi yürekli olanın hoşuna gitmemiş. Topladığı adamlardan bir diğeri kralın oğluna denize açılmasını ve yeryüzünde yaşayan insanların her dileğini yerine getiren bir mücevheri arayıp bulmasını salık vermiş. Kralın iyi yürekli oğlu bu fikri çok beğenmiş.

Kralın oğlunun ele geçirmek istediği mücevher ejderlerin kralında bulunmaktaymış ve onu kim ele geçirirse dünyadaki bütün canlı varlıkları mutlu kılabilirmiş. İyi yürekli kralın oğlu babasının ve annesinin bütün yalvarmalarına karşın yola çıkmak için hazırlık yapmaya başlamış. Bunun üzerine kral, oğlunun seyahatine engel olamıyacağını anlayınca, onun yanına deniz yollarını bilen beş yüz tacir vermiş. Dümenci olarak da Benares kentinden yaşamında beş yüz kere denize açılmış ve her defasında sağsalim dönmüş olan seksen yaşında gözleri görmez en tanınmış dümenciyi vermiş. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra gemiler demir almış ve yola koyulmuş. Ancak gemi kalkmadan az önce kralın kötü yürekli büyük oğlu da acele acele gelerek aralarına katılmış.

Günlerce süren bir yolculuktan sonra mücevherler adasına varmışlar:[89] Yedi gün gece gündüz dinlenmişler. Yedinci günde gemiyi her türlü mücevherle ve has incilerle doldurmuşlar. Ancak iyi yürekli kralın oğlu asıl mücevheri ele getiremediği için mutsuzmuş. Adamlarını ve kötü kardeşini tıkabasa mücevher dolu gemide yalnız bırakıp yanına yalnız kör dümenciyi alıp asıl mücevheri aramaya çıkmış. Yedi gün yedi gece yol gittikten sonra Gümüşada dağına varmışlar. Orada toprak da, kum da halis gümüştenmiş. Bitkin düşen ihtiyar dümencinin artık daha ileri gidecek hali kalmamış. İhtiyar dümenci iyi yürekli oğlana mücevheri bulmak için hangi yoldan gideceğini anlatmış. Eğer dosdoğru giderse Altın dağa varırmış. Altın dağda mavi lotus çiçekleri açarmış. Lotus çiçeklerinin her birinde bir zehirli yılan gizlenirmiş. Daha gidilince ejderler kralının sarayına varılırmış. Ejderler kralının kentinin ortasından yedi sıra hendek geçermiş. Bunların içinde ise ejderler, yılanlar yaşarmış. İyi yürekli oğlan korkmadan ileri gitmeli, ejderler kralının yanına varmalıymış. Çünkü aradığı mücevheri orada bulacakmış." Dümenci bunları söyleyerek ölmüş.

İyi yürekli oğlan, ihtiyar dümencinin söylediğini yapmış ve günün birinde ejderler kralının kentine varmış. Kentin giriş kapısında dört kız mücevher örüyormuş. Biraz daha gidince başka bir kapıya varmış. Orada da dört cariye gümüş ip örüyorlarmış. Sarayın kapısında ise birbirinden güzel sekiz kız altın ip örüyorlarmış. Ejderler kralı, iyi yürekli kralın oğlunun kendisini görmek istediğini duyunca onu içeri aldırmış. Bu kadar zorluğu,

tehlikeyi aşıp da kendisine kadar gelen kimsenin ancak bir Buda olacağını düşünmüş. Onu mücevherli tahtına oturtmuş.. Budacı öğretinin güzel sözlerini dinledikten sonra mücevheri çıkarıp iyi yürekliye vermiş. İyi yürekli ejderler kralının sarayında yedi gün kalmış. Yedinci günün sonunda bir ejderin sırtına binerek okyanusu geçip, gemisinin olduğu yere gelmiş. Yeniden yola çıkmak üzereyken büyük bir fırtına kopmuş. Bütün denizciler fırtınadan kurtulamamışlar. Ancak iki kardeş bir gemi parçasına sarılarak güçbela kıyıya çıkmışlar.

Çok yorgun düşen iyi yürekli prens hemen uykuya dalmış. Bunun üzerine kötü yürekli kardeşi bir kazık bulup, ucunu sivriltmiş ve uyuyan kardeşinin gözlerini çıkarıp mücevheri alıp kaçmış. İyi yürekli duyduğu acıdan, kıyıya düşmüş bir balık gibi yerde kıvranıp, acılar içinde kardeşini çağırmış. Ancak kötü yürekli kardeşi çoktan uzaklaşmış. O sırada ansızın bir iyilik meleği gelip onu en yakın memlekete götürmüş. Bu memlekette ise tesadüfen iyi yürekli prensin evleneceği prenses yaşıyormuş. Ancak iyi yürekli prens nereye geldiğini bilmediği gibi, hükümdar da bu kör dilencinin kendi kızının müstakbel eşi olduğunu anlamamış.

İyi yürekli prens kentin kapısına geldiğinde kralın çobanı beşyüz ineği çayıra otlatmaya götürüyormuş. Sığır çobanı iyi yürekli prensi evine götürmüş. Başına gelen felaketleri kardeşine kötülük gelmesin diye anlatmamış. Kendisini sadece gezgin dilenci olarak tanıtmış. Biraz iyileşince çobanın armağan ettiği sazı eline alıp kente gitmiş.

Orada bir köşede oturarak güzel bir sesle okuyup çalmaya başlamış. Sesinin güzelliği etrafından geçenleri büyülemiş. Herkes etrafında toplanmış. Ona yiyecek vermişler. Memleketin kralı iyi yürekli bir kişiymiş. Avlusunda beşyüz dilenciye bakarmış. Kentte çalıp söyleyerek dilenen kör prensi görünce yanına almış ve meyve bahçesine bekçi yapmış, ¡yi yürekli kör prens ise bundan sonra yalnız kendisinin değil, kendisinden başka 500 dilencinin de dertlerini anlatan şarkılar söyleyip onları teselli etmeye çalışmış.

(Masalın son kısmı eksiktir.)

Gerek bu masaldan ve gerekse bunun benzeri birçok masalın Türkistan'daki mağaraların duvarlarına yapılan betimlemelerinden (tasvirlerinden) anlaşılacağı gibi, fedakârlığın en yüksek boyutunu gösteren bu Budacı masallar, o zamanlar halk arasında yaygındı. Waldschmidt bu masallardan 70 tanesini tespit etmiştir. Bu yetmiş masal içerisinde Uygurca olarak elimize geçen 13 masaldan 10 tanesi vardır. Bu masallar: 6 dişli fil masalı, Hariçandra, Kalmashapada, Kançanasara, maymun, ceylan, tavşan, derisini yüzdüren prens, Mahendrasena ve yukarıya son masal olarak aktardığımız gözleri oyulan prens masallarıdır.

BUDACI MASALLARDAKİ ÖĞRETİLER

Budacı masallar, binbir gece masallarında olduğu gibi dinleyicilerin yalnızca eğlenceli ve zevkli anlar geçirmesi için anlatılmış masallar değildir. Budacı masalların en başta gelen amacı Budacı öğretiyi halka aktarmak ve Budacılığın geniş alanlara yayılmasını sağlamaktır.[1] Bu masallarda geçen olayların benzerleri Hint masallarında da geçer. Cataka ve Avadana masallarında geçen olaylar ve konular Hint kültür tarihinin belirli bir dönemini kapsamaktadır. Masalların geçtiği dönemlere ait Hint kültür tarihi araştırıldığında masallarda geçen olayları açıklamak ve çözümlemek mümkündür.

Masallar incelendiğinde ilk göze çarpan şey kahramanların hepsinin ortak bir amaç için olağanüstü özverili ve kahramanca davranışlarda bulunmalarıdır. Avadanalar'daki Hariçandra gibi tüyler ürpertici bedensel işkencelere katlanan krallardan tutun da Catakalar'da halkı için seve seve canını veren Ceylan-Buda'ya varıncaya kadar masal kah-

ramanlarının hepsinin tek bir amacı vardır: Budacılığın yayılması ve insanların bu din sayesinde ıstıraplardan, acılardan, yanılgılardan kurtulması.

Masallarda görülen diğer bir ortak özellik ise masallardaki kahramanların dürüst davranmaları ve verdikleri sözlerde durmalarıdır. Budacı masallarda, Kalmashapada masalında olduğu gibi, bütün insanlığın veya toplumun Budacılığı kabul etmesi gerektiği açıkça söylenmiyor. Ancak bütün masallarda Budacı öğretinin toplum içinde yayılması için doğru davranışların ve doğru sözlülüğün işlendiğini görüyoruz. Bu ise eski bir Hint inancının masallarda yeniden yaşatılmasıdır. Bu inanca göre doğrusözlülükle insanlığı acılarından kurtarmak mümkündür.

Budacı Cataka ve Avadana masallarında sıkça işlenmiş olan 'Budacılık için özveride bulunma' tutumuna masalların kaynağı olan Pali derlemelerindeki masallarda çok az rastlanır. Yine Pali derlemelerindeki masallarda geçen konuların çoğunun Budacılıkta çokça işlenmiş olan 'kendini başkaları için feda etme' veya 'özveride bulunma' davranışı yalnız Asya'daki Budacılar değil, Avrupa'daki Hıristiyanlar arasında da vardı. İ.S. ilk iki yüzyıl içerisinde İngiltere'nin Galler bölgesinden Çin'e kadar olan bölgelerde bu düşünce yayılmış durumdaydı. O dönemlerin resim sanatı, binici giysileri, silah kuşanma gibi kültürel öğelerinin bize sağladığı bilgiler bu düşünce biçiminin Avrasya'da ortak olduğunu göstermektedir.[2] Ancak bununla bir amaç uğruna kendini feda etme ve özveride bulunma düşüncesinin Hıristiyanlıktan Budacılığa geçtiğini söylemek istemiyoruz. Çünkü Hindistan'da bulunmuş birta-

kim metinler bize bu düşüncenin çok eskilerden beri bu kıtada yaşadığını göstermektedir.

Bu kendini feda etme düşüncesinin en eskilerinden bir tanesi "insan kurban" etme geleneğinde görülür. Hindistan'ın birçok bölgesine yayılmış olan insan kurban etme adeti zamanla değişerek Hint dinleri ve öğretilerinde kişinin özveride bulunarak bir inanç uğruna kendini feda etmesi düşüncesine dönüşmüştür. Kendini bir inanç veya başkaları için feda etme düşüncesi Hindistan'ın yerli halklarında da bulunmaktaydı. Bu yerli halklardan birisi olan Uraon ve Mundaların inancına göre Tanrıları Barnada -İsa'nın kendisini insanlık uğruna feda etmesi gibi- insanları kötü ruhlardan korumak için kendisini ateşe attırıp kurban etmiştir.[3]

Hint kültür tarihi araştırıldığında yalnızca Budacıların değil diğer birçok Hint dinlerinin izdeşlerinin de aynı davranışlarda bulunduğunu görüyoruz. Bir tür kendini kutsallaştırmak olan bu davranış biçimi masallara ve destanlara da konu olmuştur. Brahman masallarında Tanrıça Kali'ye kendisini kurban eden kişilerin öyküleri bulunmaktadır.[4] Yine eski bir Brahman efsanesine göre büyük Tanrılardan biri olan Şiva'nın aşağılanması üzerine karısı Sati kendisini ateşe atmıştır. Bir başka efsanede de Dadhyaç adındaki bir bilgin silahsız olarak Ejder Şeytan Vritya'nın karşısına çıkmıştır. Brahmanların büyük destanlarından olan Mahabharata destanının kahramanlarından Bhimsa'nın savaş sırasında atılan oklarla çok ağır biçimde yaralanmış olmasına rağmen acılara aldırmadan çevresindekilere görevlerini tam olarak yapmaları için öğütlerde bulunduğu en ince ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Bhim-

sa'nın savaş sırasında gösterdiği davranış Hint Fakirlerinin (Hindistan'ın Çileci Yogilerinin) yaşam biçimlerinde devam etmektedir. Hint Fakirlerinin (Çileci Yogilerin) sivri uçlu çiviler üzerinde yatma veya içe dalınç uygulamaları (meditasyon) yapmaları bunun en uç örneklerinden biridir. Hint Fakirlerinin bu tür bir yaşam biçimini seçmelerinin iki önemli nedeni vardır. Birincisi: Bedensel acılara katlanarak, dış uyarımlara, isteklere karşı kendisini kapatarak ilgisiz kalmak ve böylelikle mutluluğa ulaşacağına inanmak. İkincisi: İnandığı Tanrısına hoş görünmektir.[5] Bu kendini din uğruna feda etme düşüncesinin en ileri biçimi Cayna dininin izdeşçilerinde görülür. Cayna dini izdeşçilerine orucu ve nefis isteklerini kırmayı kutsal bir davranış olarak göstermiştir. Caynaistler bu ilkeyi çok ileri götürmüşler ve sonunda intihan da övmüşlerdir. Bazı Caynaistler ise bu ilkeyi çok ciddiye almışlar ve işi uzun zaman oruç tutarak kendilerini öldürmeye kadar vardırmışlardır. Buna karşılık diğer Hint dinlerinde ve öğretilerinde genellikle intihar etmek yasaktır.

Budacı masallarda görülen özelliklerden bir tanesi de başkaları için kendilerini feda eden veya büyük özverilerde bulunan kişilerin hemen hemen hepsinin kral olmasıdır. Masallardaki kralların bu davranışı da yine eski bir Hint geleneğinden kaynaklanmaktadır. Eski Hindistan'ın yerli halklarının geleneklerine göre bir kral ülkesini 12 yıl yönettikten sonra öldürülürdü. İlk Portekiz tüccarları Hindistan'ın güneyindeki Malabar sahillerine çıktıklarında bu geleneğin o bölgelerde hâlâ yaşamakta olduğunu görmüşlerdir.[(6)]

Bu kralların niçin kurban edildiğini bilemiyoruz. Büyük bir olasılıkla bu krallar, kendi halkı uğruna bir tür kurban gibi öldürülüyordu. O dönemlerde toprağın bereketlenmesi için insan kurban etme geleneği vardı.

İnsanları kurban etme adetinin bir başka boyutu da yine Eski Hindistan'da oldukça geniş alanlara yayılmış olan bir başka Hint inancından kaynaklanmaktadır. Bu inanca göre bir kişi öldürülürken çok uğraşılmışsa ya da çok fazla işkence görerek ölmüşse o kişinin ruhu kutsal olarak kabul edilmekte ve o kişiye bir Tanrıya tapınılır gibi tapınılmaktadır. Bu inanç biçimini Hinduizmde de görmekteyiz. Hindu Tanrıları arasında en çok sevilenlerden birisi olan Krişna bunun örneklerindendir. Yine Hint mitolojisinde dünyanın ortasındaki Mandara dağında yaşamakta olduğuna inanılan Madhu'nun ruhuna da aynı inançla saygı gösterilmektedir.[7]

Eski Hindistan'da krallarla ilgili bir başka inanç da bir kralın, ülkesinin hem refahından ve mutluluğundan hem de kötülüğünden ve felaketinden sorumlu tutulmasıdır. Kralın bu sorumluluğunun onun kişisel ve olağanüstü konumundan kaynaklandığına inanan yerli halklara göre bir kral memleketi adalete uygun ve hakça yönetirse o hükümdarın memleketinde yağmurlar mevsiminde yağar, rüzgarlar uygun biçimde eser, gökteki yıldızlar düzen içinde hareket eder. Bütün bunlar ise insanlara iyilik ve gönenç getirir. Ancak bir hükümdar halkını ezmeye kalkar, baskı uygular ve ülkesinin insanlarının mutluluğunu göz önünde tutmazsa, o zaman doğanın ve evrenin de düzeni ve uyumu bozulur,

yağmurlar yağmaz, toprak ürün vermez ve salgın hastalıklar baş gösterir. Bu ise insanların ömürlerinin kısalması, olumsuzlukların ortaya çıkması ve yaşamda da uyumsuzluğun başgöstermesi demektir. Kralların kişiliğine yüklenen büyüsel güç ve sorumluluk aslında çok geniş alanlara yayılmış bir düşüncenin çok ileri götürülmüş biçimidir. Çin ve Avrupa'ya da yayılmış olan bu düşünceye göre "bir kral nasılsa ulusu da öyledir." Hint halkı ise bunda çok ileri gitmiş ve 'bir kral nasılsa dünyanın düzeni de öyledir' diye inanmışlardır. Bu düşünce Budacı masallara da yansımış, kralların Budacı öğretiyi yayabilmesi için her türlü özveriyi göstermesi ve gerekirse bu inanç uğrunda kendi canını feda etmesi beklenmiştir. Brahmanlar da tıpkı Budacılar gibi kralların gücüne ve sorumluluklarına önem vermişlerdir. Ancak Brahmanlar kralların sorumluluklarını sayarken, Budacılar gibi bir öğretiyi veya dini yaymak gibi bir sorumluluğu ve görevi olduğunu söylememişlerdir. Bunun yerine Brahmanlar, kralın başlıca görevinin dışarda ülkeyi düşmanlara karşı korumak ve içerde ise halkın haklarına, isteklerine karşı duyarlı olmak olduğunu belirtmişlerdir. Budacılar, Brahmanların kraldan bekledikleri bu iki önemli niteliği de kralın görevleri arasında saymışlardır. Ancak Budacılara göre bir kral mümkün olduğu kadar savaştan kaçınmalı ve tıpkı ünlü Budacı hükümdar Aşoka gibi ülkesini barış içinde yönetmelidir.[8] Budacılara göre bir kralda bulunması gereken on erdem şunlardır: *Budacı yasalara uymak, sadaka dağıtmak, özverili olmak, barışı her zaman tercih etmek, başkalarına zarar vermekten kaçınmak, elden geldiğince tahammüllü olmak,*

dürüst olmak, yumuşak huylu olmak, dindar olmak, güleryüzlü ve içten davranan bir insan olmak. Bütün bu nitelikler Buda'da olduğu için bunların bir kralda da olması gerektiği düşüncesi hakimdi. Brahmanların kahramanlığı en üstün nitelik olarak görmelerine karşılık Budacılar mümkün olduğu kadar savaştan kaçınmayı ve barış içinde yaşamayı tercih etmişlerdir. Bu yüzden Budacı masallarda barış içinde yaşama öğretisi önemli bir yer tutmaktadır.

Brahmanlarla Budacıların öğretilerinde farklı olan noktalar olduğu gibi ortak olan noktalar da vardır. Bunların başında, gerek Brahmanların gerekse Budacıların "bağışta bulunma ve armağan" vermeyi kralların en başta gelen görevleri arasında saymalarıdır. Aslında bir kralın halkı ve ülkesi için canını esirgememesi "bağışta bulunma ve verme" düşüncesinin en aşırı biçiminden başka bir şey değildir. Hindistan'da kralların sorumlulukları belirli birtakım ilkeler üzerine kurulmuştur. Sorumluluğu ve görevleri Hint toplumunun yaşamını belirleyen ve kralın bağlı bulunduğu kastın yapısına göreydi. Kast düzeninde toplum dört önemli kasta ve bunlar da alt kastlara bölünmüştür. Kastlar üstünlük sırasına göre şöyledir: En üstte Brahman kastı, onun altında yönetim ve askeri kesimin oluşturduğu Kşatriya kastı bulunmaktadır. Bu iki kast toplumun en yüksek tabakasını oluşturur. Bu ikisinin altında kalan kastlara bağlı olan tüccar, esnaf, köylü ve işçiler vb., ülkenin yönetimini üstlendiği için krala vergi öder, kral da biriken bu vergilerden bir kısmını Brahmanlara, tarikat sahibi Gurulara, Budacı ve Cayna dininin oluşturduğu

topluluklara dağıtırdı. Kralın fakir halka biriken bu servetten para dağıtması söz konusu değildi. Gerçi kral çilekeş ve dilenci Yogilere de bağışta bulunurdu ama bunların dışında kalan kölelere ve fakir halka yardım etmezdi.

Brahmanların devlet anlayışına göre, kralın en başta gelen görevi Brahmanlara bağışta bulunmak, hediye vermektir. Bu inanca göre Brahmanların görevi de sadece bu bağışları, hediyeleri kabul etmektir.[10] Brahmanlar çalışarak değil yapılan bağışlarla yaşamlarını sürdürüyorlardı. Hindistan'da aydın tabaka olarak kabul edilen Brahmanlar'la Budacı keşişlerin yaşayabilmesi ancak krallar tarafından yapılan hediye ve bağışlar sayesinde olanaklıydı. Başlangıçta sadece kralların verdikleri ve hediye ve bağışlara zamanla diğer alt kastlar da katılmış, özellikle zengin köylü ve kentli kesim de hediye vermeyi kendilerine bir borç olarak görmüşlerdir.[11] Brahman masallarının başlıca görevi ise Brahmanlara hediye vermenin ve bağışta bulunmanın gerekliliğini halka öğretmekti. Brahmanların ünlü destanlarında da Brahmanlara hediye vermenin öneminden ve erdeminden sık sık bahsedilmiştir.

Brahmanların hediyeye olan düşkünlükleri ve bu konudaki düşünceleri Budacılar tarafından hoş karşılanmıyor ve Brahman keşişlerini bilgilerini para karşılığı satan bezirganlar olarak suçluyorlardı.

Budacıların eleştirdiği bu davranış bazı Brahman okullarında da görülmekteydi. Brahman okullarında eğitim gören öğrenciler öğrenim dönemi bitiminde hocalarına hediye vermek, bağışta bulun-

mak zorundaydı. Aynı zamanda bir öğrenci öğrenim hayatı boyunca hocasının işlerini de yapmak zorundaydı. Bu işler tarlada çalışmak, hayvanlara bakmak, yakacak odun getirmek gibi işlerdi. Oldukça zor geçen eğitimin sonunda öğrenciyle hocası eğitimin bittiğine dair dinsel bir tören yaparlardı. Brahman okullarındaki öğrencilerin hocaya kesinkes itaat etmesini ve çektikleri zorluğu anlatan aşağıdaki hikaye Brahmanlar tarafından anlatılmıştı.

"Brahman hocalarından birinin bir pirinç tadası varmış. Tarlayı sulamak için yapılmış bentlerden birisinde bir delik açılmış. Brahman bir öğrencisini çağırıp bu deliği kapatmasını istemiş. Öğrenci deliği kapatmak için uğraşmış ancak başarılı olamamış. Sonunda hocasının öfkesini üzerine çekmemek ve hocasının verdiği emri yerine getirmek için bedenini deliğe siper etmiş ve sonunda dayanamayarak ölmüş."[12]

Hint kültüründe bağışlamak veya hediye vermekten yalnızca maddi şeyler vermek kastedilmez. İnsanın kendi bedenini hor görmesi, bedensel ve ruhsal acılara katlanması da bir tür bağışlama ve hediyedir. Hint yerli halklarından olan Gotların inancına göre kendilerini sıkıntıya sokmaları, kendilerine çile çektirmeleri veya kendilerini bu yaşama layık görmemeleri Tanrıya yapılmış bir bağıştır. Gotların bu davranışlarının temelinde ölüm korkusu yatmaktadır. Gotlara göre ölüm diye bir gerçek olduğuna ve bundan kaçınılamayacağına göre insanın bedensel ve ruhsal ihtiyaçla-

rını karşılamasının bir anlamı yoktur. Aslında bu düşünce yalnızca Gotların inancında değil birçok Hint öğretisinin de temelinde bulunmaktaydı. Bu gibi karamsar Hint düşüncesine sahip olanlar için Budacı öğretiler bir tür kurtuluş, bir tür ölümsüzlüktü. Çünkü Budacılığın ortaya çıkmasında da, Gotların yaşamda kendilerini karamsarlığa sürüklemiş olan nedenler yatıyordu: Hastalık, yaşlılık ve ölüm.

Budacı masallar içerisinde canlıların ölüm karşısında duydukları korkuyu anlatan çok güzel betimlemeler bulunmaktadır; yukardaki masallarda geçen Ceylan Buda masalının giriş kısmında masalın anlatıcısı insanlarla hayvanların ölüm karşısında duydukları korkuyu ve çektikleri acıyı şöyle anlatıyor:[13] *"Ey oğul, öteki canlılarla insanları bir kabul et ve onlara öyle davran. Niçin diye sorarsan: Avcıların büyük gürültülerle avlanmaya çıktıklarında avlamak istedikleri ürkek ceylanların ölüm karşısında duydukları korku, ve yaşamlarını kurtarmak için sağa sola koşuşturmaları, ve artık kaçamayacaklarını hissettiklerinde ümitsizlikle birbirlerine sokulmaları, bütün bunlar duyulan sonsuz korkuların belirtisidir. Ey oğul kutsal yazılarda şöyle deniyor: Cehennemde ateşler içinde duran insanlara: 'Gel seni öldüreyim bu ıstıraptan kurtul, Cennette gene doğarsın!' dense bütün cehennemlikler hep birden kalkıp yüksek sesle bağrışarak, 'Bizi öldürme! Canımızı alma!" derlerdi. Ey oğul gör can sevgisini."* Canlıların ölüm karşısında duydukları korku Budacı öğretinin temelini oluşturan öğretilerden birisi olan cana kıymama

ilkesini de oluşturmuştur. Bu yüzden Budacı öğretiler masallar aracılığıyla halka aktarılırken cana kıymamak gerektiği ve cana kıymanın çok kötü bir şey olduğu anlatılmıştır. Yukarıda anlatılan masalın sonunda ceylanı öldürmek isteyen Dantila Bey'in kolu kopmuştur.

En eski zamanlardan beri insanlar ölüm karşısında duydukları korku yüzünden ölümsüzlüğü aramışlar, masallarında ve efsanelerinde bu konuyu işlemişlerdir. Bunların en ünlülerinden birisi dünyanın en eski manzum eseri sayılan Sümerlerin Gılgamış destanıdır. Destanın kahramanı Gılgamış ölümsüzlük otunu bulabilmek için olağanüstü bir savaşım vermiş, doğaüstü varlıklarla savaşmış ancak ölümsüzlük otunu bulamamıştır. Sümerlerin bu destanında olduğu gibi pek çok masalda insanların hiç ölmeyecekleri ya da yılanlar gibi kabuk değiştirerek sonsuza kadar yaşayacakları anlatılmıştır.[14] Bu sonsuza kadar yaşam düşüncesi genellikle ilkel toplulukların mitolojilerinde önemli bir yer tutar.

Masallarda ve efsanelerde anlatılan ölümsüzlük düşüncesini Hindistan'ın ilk felsefi eserleri sayılan Upanişadlar'da da görürüz.[(15)] Upanişad bilgeleri gece ile gündüzü insanları her an ölüme yaklaştıran bir döngü olarak görmüşler ve insanların kendilerini bu bağımlılık döngüsünden kurtarıp ölümsüzlüğe erişebileceklerini anlatmışlardır. Ölüm üzerine konuşmak, düşünceler ileri sürmek yalnızca ilkel mitolojilerin ve felsefelerin değil tektanrılı dinlerin de üzerinde en fazla durduğu konu olmuştur. Tektanrılı dinlerin insanların ölüm karşısında duydukları korkuyu azaltacakları yerde sık sık ölümden söz etmeleri yüzünden bu korku çoğalmıştır.

Ölüme değişik kültürlerde değişik anlamlar verilmiştir. Hint genedoğum inancına göre ölüm, ruhun bir bedenden başka bir bedene girmesi demektir. Bu yüzden ölümden korkmak anlamsızdır. Genedoğum inancına sahip dindar bir insanın en sevdiği akrabası bile ölmüş olsa üzülmemelidir. Ruhlar sürekli beden değiştirirler. Örneğin aile deyince değişik ruhların geçici bir süre için bir araya gelmesinden oluşan bir topluluk akla gelmelidir.[16] Bu yüzden aileden bir kişinin ölmüş olması, aile üyelerini ve yakınlarını (diğer insanları) çok fazla üzmemelidir. Brahmanların bu düşüncesinin benzeri Caynist ve Budacı öğretide de vardır. Ancak her üç din de genedoğum inancını kendi bakış açıları doğrultusunda halka aktarır.[17]

Her şeyin gelip geçici olduğu, biz istesek de istemesek de ölümün bir gün geleceği düşüncesi yukarıda anlattığımız Hariçandra masalında da ana tema olarak işlenmiştir. Aynı masalın değişik bir biçimi daha önce belirttiğimiz gibi Brahmanlara ait masallarda da bulunmaktadır. Budacı geleneğe bağlı olan masalda masalın kahramanı Hariçandra her şeyin gelip geçici olduğunu görmüş, ve bu yüzden yaşadığı bu son yaşamında Budalık aşamasına erişip ölümsüzlüğe kavuşmak, yeryüzünde bir daha doğmamak için varını yoğunu bağışlamış, sonunda sıra sarayındaki on altı bin eşine (cariyesine) gelmiştir.[18] Eşleri kendilerinin Brahmanlara hediye olarak verilmesine karşıydılar. Bu yüzden Hariçandra'ya gidip onu kararından vazgeçirmek için yalvardılar. Kral eşlerine bunu niçin yaptığını anlatırken şöyle diyordu: *"Her şeyin gelip geçici olduğu bu dünyada uzun zaman geçmeden yaşlı-*

tık"[19] adında bir şeytan gelecek ve sizden güzelliğinizi, tazeliğinizi alıp gidecek. Yaşlılıkla birlikte hastalıklar da çıkagelecek ve tıpkı yeni açmış çiçeklerin üzerine yağan dolu gibi sizi dallarınızdan koparacak. Daha sonra ise kaçınılmaz son olan ölüm kapıyı çalacak (gelecek). Bu ise sizin için bu yaşamınızın sonu, bitimi olacaktır." Bu masalda ölüm karşısında duyulan kaygı öteki masallara oranla daha çok vurgulanmıştır.

İnsanın yaşamında kaçınılmaz olan bu üç sondan kurtulmak için Hint dinlerinde ve öğretilerinde değişik kurtuluş yolları önerilmiştir. Önerilen bu yolların en yaygın olanı ve Hint dinlerinin de desteklediği yol çilecilerin yaşam yoludur. Bu yolun izdeşçileri kendi bedenlerini ve ruhlarını türlü türlü işkencelerden geçirip nefislerini körelterek, benliklerini öldürerek kurtuluşa erişeceklerine inanan kimselerdi. Bu düşünceye sahip çilecilere göre: Bedenimiz ve bedenimiz aracılığıyla elde ettiğimiz bütün zevkler ve sevinçler gelip geçicidir. O halde böyle bir bedene özen göstermek ve onunla uğraşmak, onun aracılığıyla elde edeceğimiz zevkler için çalışmak gereksiz ve anlamsızdır.

Budacı masallar incelendiğinde görülen bir başka özellik de hastalıkların tedavisi konusundaki öğretilerdir. Masallarda geçen bazı olaylarda Budacı keşişlerin hastalıkların tedavisi konusunda çeşitli ilaçlar önerdikleri görülmektedir. Yukarıda verdiğimiz Mahendrasena masalının giriş bölümünü oluşturan masalda[20] Buda'nın bir hastayı büyük bir özenle tedavi ettiği ve bu tedavi sırasında kendisine Tanrı İndra'nın da yardımcı olduğu anlatılmaktadır. Masalın bir yerinde Buda, tedavi ettiği hasta keşişe,

kendisini bir hasta uğruna feda etmiş bir kralın öyküsünü anlatır. Masalın bu biçiminde anlatılışı halk içindi. Aynı masal Budacı keşişlere başka biçimde anlatılırdı. Masalın bu ikinci anlatılış biçiminde bir Budacı keşişin sağlık ve hastalığı düşünmemesi gerektiği, asıl önemli olanın ruhsal sağlık olduğu açıklanırdı. İyi bir Budacı keşişin bedeninin sağlığına veya hastalığına zihninin takılıp kalması kurtuluşa giden yolda bir engel olarak gösterilmiştir.'[21]

Hastalık, ölüm, bedenin gelip geçiciliği ve temizlikten uzak oluşu, bütün bunlar, Budacıları ve hatta öteki dinlerin izdeşçilerini dünyadan el etek çekip kaçınık ve çileci bir yaşama iten başlıca nedenlerdir. Bütün bu nedenler aynı zamanda Budacı masalların da temellerini oluşturur. Ancak bu masallarda aktarılan öğretileri daha çok "premoral" (ahlak öncesi) diye niteleyebiliriz. Çünkü bütün bu masallarda iyi ve kötü arasındaki ayrım gösterilmiş değildir. İyi ve kötü ayrımı yapılmayarak, iyilerin cennete, kötülerinse cehenneme gideceği düşüncesi işlenmemiştir. İyi ile kötü arasındaki fark ancak kötülük yapan bir kimsenin "cehenneme gider" düşüncesinin ortaya çıkışından sonra belirginleşmiştir.

İyilerin ve kötülerin öteki dünyada cezalandırılacağı veya ödüllendirileceği düşüncesini Buda'dan daha önceki dönemlerde yazılmaya başlanmış olan Upanişad derlemelerinde görüyoruz, Upanişadların yazıldığı dönemlerden çok daha önceleri de yerli halkların inançlarında buna benzer düşünceler vardı.[(22)] Bu inançların başında ölülerin kendilerine ait devleti olduğu inancı gelir. Bir insanın ölünce oraya gidip orada yaşadığına inanılırdı.

Ancak insanların öldükten sonra göğe yükseleceği ve yaşamı boyunca yaptığı iyi ve kötü işlerin karşılığını cennete veya cehenneme gitmekle alacağı düşüncesi İ.Ö. 9. - 6. yy.'a aittir. Bu dönemlerde insanlar arasında geçerli olan düşünce iyilerin cennete, kötülerin ise cehenneme gideceği, öteki dünyadaki mutluluğun bu dünyadakinden çok farklı olduğu düşüncesidir. Daha sonraki dönemlerde ise cennet ve cehennemin varlığına duyulan bu inanç hem Brahman hem de Budacı keşişlerin üzerinde en fazla durdukları konu olmuştur. Budacı keşişler bu konuda çok daha ileri gitmişler, cennet ve cehennemi anlatan özel bir bilim dalı geliştirmişlerdir. Bu bilim dalında cehennem en ince ayrıntılarına varıncaya dek anlatılmış ve günahkâr insan çeşitlerine göre cehennem türleri belirlenmiştir.

Hint dinlerinin temelini oluşturan genedoğum inancına göre günah işleyen bir kimsenin cezalandırılması için cehenneme girmesi gerekmez. Günahkâr olan bir insan öldükten sonra yeniden doğarak üç şekilde cezalandırılabilir. Yeniden doğuşların birincisinde şeytan olarak, İkincisinde cehennem alevleri içinde yanarak üçüncüsünde ise hayvanlar aleminde doğarak cezasını çeker. Aynı inancın benzerine Hıristiyanlıkta da rastlıyoruz. Hıristiyan inancına göre yırtıcı ve vahşi hayvanlar ve cinler kötü insanların ruhlarından doğarlar. Hint inancındaki bu üç genedoğum motifi Budacılığa ait konuşmalarda sık sık rastlanan motiflerdendir.

Budacı masallarda geçen olaylardan çıkan değer yargılarından biri de kadınlarla ilgilidir. Bazı Budacı masallarda kadın, doğası gereği kötü bir varlık olarak kabul edilmiş ve halka da öyle gösteril-

miştir. Kadınlara karşı duyulan en ufak bir isteğin, yakınlığın bile, insanları kaçınılmaz felaketlere sürükleyebileceği anlatılmıştır. Bir masalda, bir kadına tek bir kelime bile yazıp göndermenin, bir insanın kör veya ahmak olarak yeniden doğmasına neden olacağı söylenmektedir.[23]

Budacı masallarda keşişlerin dışında ideal bir tip olarak gösterilen kişiler cömert,[24] dini uğrunda kendisini feda etmesini bilen, yaşlılık, hastalık ve ölümden kendisini kurtaramayacağını anlamış, kadın ve aşka karşı hiçbir duyarlılığı olmayan ve kendisini bunlardan uzak tutmaya gücü yeten kişilerdir.

Kadınlara karşı olumsuz tutumlarına karşın Budacı masallarda görülen en önemli özelliklerden birisi de "insan sevgisi" ve "kin tutmama" erdemidir. Budacı öğretilerin temellerini de oluşturan bu iki erdem altı dişli fil masalıyla iki kardeş masalının sonunda da kin tutmamanın sonucunda mucizevi olaylar olmuş, masal kahramanlan yeniden sağlıklarına kavuşmuşlardır. Budacı masallarla aşılanmak istenen bu tür "koşulsuz sevgi" anlayışıyla Hıristiyanlıktaki "insanlığa karşı sevgi" anlayışı arasında büyük benzerlik vardır.[25] Bunu Buda'nın destansı yaşam öyküsünde de görürüz. Buda Budalık aşamasına geldiği zaman gökteki Tanrılar arasına çekilmemiş, bütün insanlığın kurtuluşa erişmesi için yeryüzünde kalıp insanlara doğru yolu göstermeyi yeğlemiştir. Mahayana Budacılığı da bu temel üzerine kurulmuştur. Mahayana Budacılığı öğretisinde her insanın bütün insanlığın kurtuluşu için çalışması gerektiği Buda örnek gösterilerek açıklanır. Buda'nın yeryüzünde kalıp insanlara

doğru yolu göstermek istemesindeki neden, bütün insanlığa karşı duyduğu sınırsız sevgiydi. Hıristiyanlıktaki insan sevgisiyle Budacılıktaki insan sevgisi arasında "kendi türünden olanları sevme" bakımından fark vardır, ünlü Budacı hükümdar Aşoka'nın yapıtlarından anladığımıza göre eski Budacılıkta aşırı derecede, sınırsız diyebileceğimiz bir insan sevgisi vardı. Ancak bu yüce duygu keşişlerin daha çok sözlerinde ve masallarda kalmıştır.[26]

Buda'nın yaşadığı çağlarda ve daha sonraki dönemlerde Hint dinleri ve öğretilerinde yer almış temel ilkelerden birisi de *"ahimsa"* denilen şiddet göstermeme ilkesidir.[27] Budacı masallarda da sık rastladığımız bu ilkenin temelinde insan sevgisi yatar. Daha sonraları insana duyulan bu sevgi genişletilerek diğer canlı varlıkları da içerisine almış ve tüm canlı varlıkların öldürülmesi gerek Budacılıkta gerek Caynizm'de ve daha birçok öğretide günah olarak kabul edilmiştir. Kral Çastahana'nın öyküsünde, Çastahana'nın şeytanların yalvarışlarını dinleyip onları bağışlaması da bu düşüncenin ürünüdür. Şiddete başvurmama ilkesinin özünde barışçı bir tutum yatar. Ahimsa - şiddet göstermeme- ilkesi yanında Hint kültüründe şiddete yönelik, savaş yanlısı bir tutum da vardır. Bu tutum özellikle Hint Kast sisteminde kralların, savaşçıların ve soyluların oluşturduğu Kşatriya kastında açığa çıkar. Destanlardaki kahramanlarda ve savaşçılarda da gördüğümüz bu savaşçı tutumunun temelinde düşmanı öldürmenin gerekli olduğu düşüncesi yatar.[28]

Budacılık, özünde sonsuz bir dinginlik arayışından başka bir şey değildir. Masallarla aktarılmak istenen bütün öğretiler de bu düşünceye dayanır.

Budacılık her şeyde dengeli olmak, hiçbir zaman ölçüyü kaçırmamaktır. Ölçülü davranış insanın bütün yaşamına yayılmalı ve insan kin ve intikam duygularından kendisini uzak tutmalıdır. Yüreğinde öç alma duygusu olan kişinin kötülüğe kayacağı, kinin kini doğuracağı belirtilmiştir. Ölçülü olmayı ve insancılığı yalnız Buda'nın öğretileri arasında değil Buda döneminde Hint toplumunu etkilemiş olan Caynizmde hatta Brahmanizmde de görüyoruz. Acımak, insan sevgisi, öldürmemek, bu üç evrensel ahlak ilkesi iki temel düşünceden doğmuştur: İyiyi yapmak ve kötü olandan kaçınmak. Fakat Buda bununla da yetinmemiş, iyinin ve kötünün ötesindeki duyguya ulaşmaya çalışmıştır. Budacılığa göre istisnasız bütün duygular kötüdür. Bir duygunun iyi veya kötü olmasının hiçbir önemi yoktur. Bütün bunlara bağlanıp kalmak kurtuluşa giden yoldaki engellere takılıp kalmak demektir. Varlığımıza mutluluk, özgürlük ve dinginlik verecek tek şey varsa o da bütün insanlığın iç huzuru, mutluluğudur.

Budacılığa ait Pali metinlerinde halka aktarılmak istenen, *"Hiç bir canlı varlığı öldürmemek, başkasının malında gözü olmamak, başkasının karısıyla ilişki kurmamak, doğru olmayan şeyi söylememek, sarhoş edici içkilerden hiçbirini kullanmamak"* öğütlerinin hepsi Budacı masallarda da işlenmiştir. Budacı masallardaki öğütler, yalın metinlerle verilmiş olan öğütlerden çok daha canlı, çok daha içten ve geniş kapsamlıdır.

BUDA’NIN YAŞAMI (AŞVAGOŞA'NIN BUDAÇARITA DESTANI)

Buda'nın yaşamıyla ilgili günümüze kadar gelen metinlerin hemen hepsi Buda'dan sonraki dönemlerde yazılmıştır. Buda'nın yaşamı üzerine bazı bilgileri Pali lehçesiyle yazılmış olan Pali derlemeleri adını verdiğimiz metinlerde görüyoruz.[1] Bu yazılar içerisinde Buda'nın yaşamına ait olan bilgilerin (Mara, son kısım[(2)]) bir bölümü şiir, bir bölümü de düzyazı biçiminde yazılmıştır. Ancak bu metinlerde Buda'nın bütün yaşamı üzerine bilgiler bulunmamaktadır.

Buda'nın yaşamını gösteren çeşitli sanat eserlerinin İ.Ö 2. yy. dan kaldığı bilinmektedir. Arkeolojik çalışmalarla gün yüzüne çıkarılan bu eserler masallarda geçen olayları betimlemektedir. Buda'nın yaşamıyla ilgili ilk geniş bilgiyi Budacı ozan Aşvagoşa'nın (İ.S. l.yy) Buda'nın yaşamı (Budaçarita) adlı destanda buluyoruz. Aşvagoşa (*) Hint nazım sanatının şahaserlerinden birisi sayılan Budaçarita (Buddha çarita) adlı destanında

Buda'nın yaşamını güzel bir biçimde anlatır.

Aşvagoşa'nın bu destanı daha sonra Çince ve Tibetçe'ye de çevrilmiştir. Bu eserden başka Buda'nın yaşamını anlatan Uygur dilinde yazılmış iki metin parçası daha bulunmaktadır.[3] Ne var ki bu metinlerin Sanskrit dilindeki asılları bulunamadığı için nereden aktarıldığı anlaşılmamıştır.

Buda'nın yaşamıyla ilgili Sanskrit dilinde yazılmış birçok metin parçası vardır. Ancak bunlar Aşvagoşa'nın destanından önceki dönemlerde kulaktan kulağa yayılan bazı bilgilerin yazıya geçirilmesiyle oluşmuş metinledir.[4] Bu metinlerde Buda'nın yaşamına ait bilgilerin çoğu abartılmıştır.

Aşvagoşa'nın Budaçarita adlı masalımsı destanının en büyük özelliği öteki büyük Hint destanlarına benzemesidir. Vişnu mezhebine bağlı Brahmanların insan biçiminde dünyaya geldiğine inandıkları Tanrıları Rama ve Krişna'nın yaşamlarını anlatan destanlarda geçen olayların benzerlerine Budaçarita destanında da rastlanmaktadır. Bunun nedeni de Aşvagoşa'nın bu destanlardaki olayların geçtiği bölgede doğmuş olması[5] ve Buda'nın yaşamını yazarken bu destanlardan esinlenmesidir.[6]

Budacılık konusunda araştırma yapan bilimadamları Buda'nın yaşamı konusunda çeşitli görüş-

(*) Aşvagoşa (Hintli ozan, felsefeci)
Brahman soyundan geldiği halde Budacılık dinine giren Aşvagoşa (İ.S. II. yy) Ayodhaya'da doğmuştur. Budacılığı yaymak için elinde sazıyla köy köy dolaşarak Buda'yı öven türküler okur, destanlar söylermiş. Hint destanlarını çok iyi bilen Aşvogaşa'nın engin kültür sahibi bir kimse olduğu bıraktığı eserlerden anlaşılmaktadır. Ömrünün son yıllarını Kanişka'nın sarayında geçirdiği söylenen ozan Kanişka tarafından toplanan Budacı dinsel kurulda etkin rol oynamıştır. (L. B.)

ler ileri sürmüşlerdir. Bazı bilimadamları Buda'nın yaşamını mitolojik verilerle açıklamaya çalışmışlar onu mitolojik bir kahraman olarak görmüşler ve Buda'nın yaşamını da güneşin karanlığa karşı kazandığı bir zafer olarak yorumlamışlardır.[7] Bazı araştırmacılar ise aşağıda anlatacağımız İ.S. 2. yy. da yazılmış olan Budaçarita adlı masalımsı destanda geçen olaylardan Buda'nın yaşamı ile ilgili tarihi bir temel oluşturmaya çalışmışlardır.

Aşvagoşa'nın destanı Buda'nın Hint Tanrıları arasındaki yaşamını anlatmakla başlar.

"Buda insan olarak doğmadan önce Veda Tanrılarının[9] *yaşadığı 33'üncü Tuşuta (Tushita) cennetinde yaşamaktaymış. Bu sırada kendisine gelen bir esinle yeryüzünde insan olarak doğmak zorunda olduğunu anlamış. Ayodhaya denilen yerde hüküm süren İkshauaku sülalesinin bir kolu olan ve Kşatriya kastına bağlı Suddhona ailesinin bir bireyi olarak doğmağa karar vermiş"*[8]

Vişnu mezhebindeki Brahmanlara ait Rama ve Krişna destanlarının başlangıç kısmı da bu biçimdedir: *"Tanrılar Tanrısı Vişnu bir süt okyanusundan oluşan gökteki katında yaşamaktaymış.*[10] *Gökyüzünde yaşayan diğer Tanrılar Vişnu'nun huzuruna çıkarak yeryüzünde, çevrelerine kötülük saçan, dünyanın düzenini ve uyumunu bozan birtakım şeytanların türediğini söylemişler, Vişnu'nun yeryüzüne insan biçiminde doğup bu kötülük saçan şeytanlarla mücadele etmesini istemişler."*[11] Büyük Tanrı Vişnu da tıpkı Buda gibi Kşatriya kastına bağlı bir ailenin oğlu olarak

yeniden dünya üzerinde doğmuş. [12]

Destanın başlangıç bölümündeki, Tanrılar katından çıkıp insan olarak doğma motifi birçok destanın da başlangıç motifidir. Tibet ve Moğol destanlarında Gesse, Çin'de Lao Tse ile ilgili Taocu söylencelerde, Kuzey Amerika ve Avustralya'daki pek çok destanda destan kahramanlarının da doğuş motifi hemen hemen aynıdır. Bu ise Kuzey Amerika'da, Afrika'da, Hindistan'da, Avustralya ve İran'da ortak bir destan motifinin bulunduğunu göstermektedir.[13] Bütün bu bölgeler ise bir zamanlar Şamanlığın yayılmış olduğu yerlerdir. Yine Hindistan yerli halklarındaki masallarda da aynı doğum motifinin bulunduğunu görüyoruz. Masal ve efsanelerde geçen bu doğum motifinin ise Şaman kültüründeki ruhgöçü öğretisinden kaynaklanmış olması mümkündür.[14] Buda doğmak için annesinin bedenine bir fil biçiminde girmiştir.

"Buda'nın annesi sarayında uyurken bir rüya görmüş. Rüyasında çevresine nurlar saçarak gökten bir beyaz fil yanına inmiş, ve sağ böğründen karnının içine girmiş."

Destanda Buda'nın annesinin birçok efsanede gördüğümüz gibi cinsel ilişkide bulunmadan gebe kaldığı anlatılmıştır. Aynı gebe kalma motifini İsa'nın annesi Meryem'in yaşamını anlatan efsanede de görürüz. Meryem de rüyasında güvercin biçimine girmiş olan Kutsal Ruh'tan gebe kalmıştır.[16]

Yine Brahmanlara ait destanlardaki Tanrıların

yeryüzünde doğuş biçimleri olağandışıdır. Krişna Tanrı Vişnu'nun bir kılından, Rama'nın annesi ise Tanrı Vişnu'nun verdiği içkiden gebe kalmıştır.[17]' Bu destanlardaki gebe kalma motifine ilkel kültür mitolojilerinde ve inançlarında rastlamak mümkündür[18]»

"Buda annesinin karnında 10 aylık olduğu zaman yerde ve gökte birçok belirtiler ve işaretler görülmüş. Bu işaretler gelecekte meydana gelecek olayları göstermekteymiş. Buda'nın annesi Maya doğum saatinin yaklaştığını anlayınca kenti terk ederek kırlara çıkmış. Koruluktaki[20] ağaçların birinin dalını tutarak acı ve sızı duymadan Buda'yı doğurmuş."

Buda'nın doğmuş olduğu bu yerde sonradan Kral Aşoka bir anıt sütun diktirmiştir. Bu sütun bugün de mevcuttur. Hint mitolojisinde Tanrıların doğuşu ve ağaç motifi Buda'nın doğuşunda olduğu gibi köklü motiflerdendir. Şaman kültüründe ise yeni doğan bir çocuğun ruhu cennette bulunan bir ağaçtan gelir ve çocuğun bedenine girer. Tektanrılı dinlerde, insanın yaratılmasına neden olan Cennet Ağacı ile Şaman kültüründeki Cennet Ağacı arasında ve Buda'nın altında doğduğu ağaç arasında benzerlikler bulunmaktadır. Havva'nın Adem'in kaburga kemiğinden yaratılması da böyle bir cennet ağacı altında olmuştur.

[21]"Maya'nın (Buda'nın annesinin) ebeliğini yapmak için gökteki Tanrılar yeryüzüne inmişler. Tanrılar Buda'yı doğurtmuşlar ve yine Tanrılar

Buda'yı yıkamışlar. Buda doğar doğmaz yürümeye başlamış ve dört bir yöne yedişer adım atmış.[22] Dört bir yöne, kendisinin insanları acı ve ıstıraptan kurtarmak için geldiğini müjdelemiş."

Buda'nın doğar doğmaz konuşmaya ve yürümeye başlaması dünya masallarında ve efsanelerindeki kahramanlarda da görülen davranışlardandır. Dört bir yöne yedişer adım atma motifi ise dünyaya yayılma isteğinin simgesidir. Bu simgesel adımlar da Şamanlıktan kalma motiflerden biridir. Aynı motif bugünkü Hindu düğünlerinde ve bazı törenlerde de yaşamaktadır.

"Buda doğduğu anda gelecekteki eşi, bineceği atı ve arabacısı da doğmuş".[23]

Bir kahramanın doğuşuyla, kendisine eşlik edecek kimselerin de doğması yine bir masal motifidir.[24] Brahman destan kahramanları Rama ve Krişna birer Tanrı iken yeryüzüne inmek istediklerinde kendilerine eşlik edecek kahramanlar da yeryüzünde doğmuştu.

"Buda'nın doğuşundan 7 gün sonra annesi Maya ölmüş.[25] Böylelikle Buda sarayda nedimelerin gözetimi altında büyümeye başlamış. Bu arada Himalaya Dağlarının eteklerinde kaçınık bir yaşamı sürdüren Ermiş Asita gökte olağanüstü bir çocuğun doğduğuna ilişkin işaretler görmüş.[26] Bunun üzerine uçarak Suddhodaların sarayına gelmiş. Sarayda çocuğu kendisine göstermişler. Ermiş Asita yeni doğan çocukta otuz iki önemli işaret görmüş. Her bir işaret çocuğun ilerde

yapacağı önemli işlerin belirtisiymiş. Ermiş bu işaretlere bakarak çocuğun ilerde insanları acılardan kurtarıp doğru yola götürecek bir kişi olacağını babasına söylemiş. Buda'nın babası Ermiş Asita'nın kendisine müjdelediği bu bilgilerden hoşnut olmamış. Gönlü Buda'nın büyüyünce kendi yerini almasındaymış."

Hıristiyan dininde de İsa'nın ilerde büyük bir insan olacağı Simeon adındaki bir bilgin tarafından bildirilmiştir.[27] Krişna doğduktan sonra kötü yürekli amcası Kasa'ya Krişna'nın geleceği hakkında kehanetlerde bulunulmuştur. Bu masal ve destan motifi çok eski çağlardan beri Akdeniz bölgesine yayılmış masal ve destanlarda bulunan bir motiftir.

Ermiş Asita'nın Buda üzerinde gördüğü otuz iki işaretten birisi onun alnının ortasında ve iki kaşı arasındaki saç buklesidir. Tanrı Şiva'nın da aynı yerde üçüncü bir gözü vardır. Yine Ermiş Asita'nın gördüğü çok önemli işaretlerden birisi de ellerinde ve ayaklarında bulunan dişli tekerlek simgesidir. Buda'nın elinde ve ayaklarında bulunan bu tekerlek simgesinin aynısına Krişna'da da rastlıyoruz. Ancak Krişna'da bu tekerlek bilgiyi simgelemektedir. Krişna'daki tekerlek maddi dünyanın bir simgesiyken Buda'daki tekerlek manevi dünyanın bir simgesidir. [<29)]

"Buda'nın çocukluk yaşantısı olağanüstü olaylarla geçmiş. Bir gün bir tapınağa girmiş, bütün Tanrılar tahtlarından inip ona secde etmişler.[001] *Davranışları olağanüstüymüş; okulda kısa za-*

manda bütün yazıları sökmüş, arkadaşlarıyla yaptığı tüm yarışmalarda hep birinci gelirmiş."

Buda'nın çocukken gösterdiği bu tür olağanüstü davranışları hem Brahmanlara ait destanlarda hem de Avrupa bölgelerindeki destan kahramanlarının çocukluklarındaki davranışlarda görüyoruz.[31] Hıristiyanlıkta da İsa'nın daha çocukken bir tapınağa girip oradaki rahiplerle tartıştığı anlatılmaktadır.

"Buda çocukluğunda bir gün bir tarlaya gitmiş. Orada insanların çalışmasını ve çektikleri zorlukları görmüş.[32] İnsanların sürekli azap, acı içinde olduklarını gören Buda yaşamdaki gerçek mutluluğun ancak iç dinginliğiyle olacağını kavramış."

Buda'nın yaşam konusundaki ilk gerçeği burada kavradığı birçok kaynak tarafından ileri sürülmüştür. Buda'nın bir ağaç dibinde kendi işine dalıp dalgın bir biçimde oturmasının izlerine şaman kültüründe de rastlanmaktadır.[33]

"Buda'nın çocukluğu eğlence ve oyun içinde geçmiş. Ondokuz yaşına gelince kendisine eş olarak Sakya kızlarından birini seçmiş.[34] Düğünü görkemli olduğu kadar eğlenceli ve bütün geleneklere uygun olmuş.[35] Yarışmalar düzenlenmiş, uzak diyarlardan konuklar gelmiş."[36]

"Buda'nın evlilik yaşamı düzenli ve mutlu geçmiş. Bu evlilikten Rohula adını verdikleri bir oğlu olmuş bütün Hint prensleri gibi sarayı içerisinde sakin, mutlu bir yaşam sürmekteymiş.[37]

Yirmidokuz yaşındayken yüreğini derin bir hü-

zün kaplamış. Bunun nedeni ise dört ayrı gezinti sırasında gördüğü gerçeklermiş... Bir gün prens Gotama, o zamanki kentlilerin adeti olan kent dışındaki koruluk alanlara gezinti yapmak istemiş. (38) Babası bunun üzerine adamlarına koru yolunu temizleyip süslemeleri için emir vermiş. Ancak prens Gotama yolda beli bükülmüş, göçmek üzere olan bir ihtiyar görmüş. Daha önce bu durumda olan bir kişiyle hiç karşılaşmamış olan prens büyük bir hayrete düşmüş. Yanındaki arabacısına bunun nedenini sormuş. Arabacısı, prense gençliğin sonunda ihtiyarlığın geleceğini, bunun yaşamın değişmez yasası olduğunu söylemiş. Bunun üzerine genç prens kendisinin de gördüğü yaşlının durumuna bir gün düşeceğini düşünerek derin bir üzüntüye kapılmış.

İkinci gezintisinde bu kez sokak ortasında gözlerinin feri gitmiş, tükenmiş, inleyen, bitkin bir hastaya rastlamış. Bir gün kendisinin de hastalanabileceği, rahatının ve keyfinin kaçacağı hayali onu üzüntüye boğmuş.

Üçüncü gezisinde matem giysilerine bürünmüş bir toplululuk içinde götürülen bir ölü görmüş. Bir gün kendisinin ve sevdiklerinin de öleceğini düşünmüş ve büyük üzüntü duymuş .

Dördüncü gezisinde bir derviş görmüş. Üstü başı, öteki insanlar gibi değilmiş. O doğruluğa yapışmış, iyiliğe yönelmiş, hiç kimseye eziyet etmiyor, her canlıya sevgi ile bakıyormuş. Dervişin bu hali Gotama için bir çıkış yolu olmuş."

Buda bu gezilerinin her birini dört bir yöne yapmıştır. Buda'nın yaşamın temel gerçeklerini gör-

düğü bu gezilerinde kendisine eşlik eden arabacısı Çana, Buda'nın en sadık hizmetçilerinden birisiydi. Aynı zamanda da en yakın arkadaşıydı. Hint destanlarında krallara ve komutanlara eşlik eden arabacıların düşünceleri ve davranışları pek çok Hint destanında işlenen motiflerden biridir. Bunlar içinde en ünlü olanı Mahabharata destanındaki Bhagavad Gita bölümünde işlenmiştir.[39]

"Buda'nın babası oğlunun yaşamın acı ve katı gerçeklerini görmesine çok üzülmüş. Oğlunun Ermiş Asita'nın kehanette bulunduğu dinsel yaşamı seçmemesi için ona hayatın zevklerini ve güzelliklerini daha fazla tattırmak istemiş. Şenlikler, eğlenceler düzenlemiş. Gotama'yı bir eğlenceden öbürüne göndermiş.[40] Sarayda ve korularda yüzlerce genç ve güzel kadın Prens Gotama'nın etrafında peruane olmuşlar. Buda bütün bu şatafatlı yaşama karşın gördüğü gerçekleri bir türlü unutamamış. Gördüğü bu gerçekler benliğini yakıp kavurmuş, bir gün, bir an bile onu rahat bırakmamış. Zevklere, süs ve gösterişe düşkünlüğün kendisini yaşamın acılarından kurtaramayacağını anlamış; istediği tek bir şey varmış, bu da gezgin bir derviş olup kurtuluşa ulaşmakmış."

Buda'nın sarayında genç ve güzel kızlarla eğlendiği sahnelerin benzerleri başka Hint destanlarında da vardır. Destanların her birinde kahramanların davranışları değişiktir. Örneğin Mahabharata destanında, Krişna ormanda güzel çoban kızlarla eğlenceli ve güzel anlar geçirirken, Şiva mezhebine ait destanda da Tanrı Şiva Brahman kızlarıyla

birlikte olmuştur.[41] Ancak her üç destanında da olaya bakış açısı değişiktir. Krişna ile Vişnu'ya bağlı olanlar bedensel aşkı kutsallaştırmışlar, Şiva'ya bağlı olanlar ise nefis isteklerini kırıp yok etmeyi önemsemişlerdir. Budacılar ise sarsılmaz irade ve bilinçle her türlü duyusal zevklerden, heyecanlardan uzak bir iç dinginliğini aramışlardır.

"Buda gördüğü yaşam gerçeğinin etkisinden kendisini kurtaracak bir yaşama kavuşmak için gezginci derviş olmak istemiş.[42] Bunun için babasından izin istemiş, ancak babası Gotama'nın bu isteğini üzüntüyle dinlemiş ve isteğine karşı çıkmış. Gitmemesi için oğlunu ikna etmeye çalışmış. Gotama babasını razı edemeyince gece yarısı sarayından gizlice ayrılmaya karar vermiş, çok sevdiği arkadaşı ve arabacısına atını hazır bekletmesini söylemiş. Gece olunca gitmeden önce son bir kez oğlunu ve sevgili eşini görmek istemiş, ancak her ikisini de uyur bulmuş. Onları uyandırırsa kendisinin gitmesine engel olacaklarını düşünmüş. Onları bir gün yeniden gelip görmek umuduyla arabacısıyla birlikte gizlice saraydan ayrılmış. Gökteki Tanrılar kentten ayrılırken kimsenin duymaması için onlara yardım etmiş."

Buda'nın baba evinden ayrılıp başka ülkelere gitmesi motifine benzeyen motifler diğer büyük Hint destanlarında da vardır. Ramayana destanının kahramanı Rama yanına eşi Sita ve kardeşini alarak vermiş olduğu bir sözü tutmak için yola çıkar.[43] Buda'nın eşi Yoşhadhara da Buda'nın arkasından gitmek ister ancak Buda'nın yalnız gitmek

istediğini bildiği için vazgeçer.[44] Yine Krişna da bütün yaşamını yabancı ülkelerde geçirir. Hint destanlarında gördüğümüz kahramanların yaşamlarını ve maceralarını başka ülkelerde geçirmesi pek çok ülkenin destanlarında da görülen ortak bir motiftir. Buda'nın baba evini ailesine karşı çıkarak gizlice terketmesi kendine has bir destan motifidir.

Diğer taraftan Buda'nın atına binerek yola çıkması Hint epiğinde çok az görülen bir yolculuğa çıkış motifidir.[45] Brahmanlara ait destanda Rama, babasının sadık arabacısı tarafından sürgüne yaşayacağı ormana götürülmüştü.

"Prens Gotama, kentten uzaklaştıktan bir süre sonra arabacısıyla bir yere gelmiş. Gotama Buda arabacısına bundan sonra yolunda yalnız başına gitmek istediğini, onun ise saraya geri dönmesi gerektiğini söylemiş. Atını, üzerindeki nişan ve süsleri de ona teslim etmiş. Atının ve arkadaşının yalnız başına kente geri dönmesi Gotama Buda'nın ailesini ve halkını çok üzmüş. Buda'nın arkasından ağlamışlar. Buda yalnız başına kalınca ilk iş olarak saçlarını kökünden kesmiş.[46] Daha önce yarışmalarda kullandığı kılıcını saçını keserken son kez kullanmış. Saçını gökteki Tanrılar inip almışlar ve gökyüzünde kutsal bir eşya olarak korumuşlar.[47]"

Buda'nın saçını dibinden kesmesi davranışı öteki Hint destanlarında görülmeyen davranışlardan birisidir. Tanrı Krişna'nın uzun ve parlak saçları vardır. Şiva mezhebinin Yogileri de saçlarını

uzatırlar ve saç bakımına özen gösterirler. Saça olan bağımlılığı pek çok ilkel halkın inancında da görüyoruz. İlkel halklar insanın gücünün saçının içerisinde bulunduğuna inanırlardı. İnsan ruhunun bu saçlar içerisinde yaşadığına inandıkları için de saçlarının başkalarının eline geçmemesine çok dikkat ederlerdi. Bu inanç mitoloji açısından önemli birçok efsaneye de konu olmuştur. Samson ve Dalila efsanesi bu tür efsanelerin en önemlilerindendir.

Buda saçlarını Hint kültüründeki kök salmış anlamsız bir düşünceyi baltalamak ya da yaşamdan el etek çektiğini belirtmek için kesmiş olabilir.[48]

"Saçlarını kesen Gotama Buda üzerindeki, kaçtığı yaşamın düzeyini belirten giysileri de değiştirmek istemiş. Buda'nın bu isteğini duyan gökteki Tanrılardan biri bir avcı kılığına bürünüp yeryüzüne inmiş ve Buda'nın yanına gitmiş. Buda avcının üzerindeki sarı giysiyi almış ve ona kendisinin beyaz giysisini vermiş." [49] Buda'nın giymiş olduğu sarı giysi daha sonra Budacı keşişlerin giydiği giysinin de sarı renkte olmasına neden olmuştur. Günümüzde bile Budacı keşişlerin giysileri çoğunlukla sarı renktedir.

"Gotama Buda gezgin derviş yaşamına köy köy gezerek ve dilenerek başlamış. Bu sıralarda o dönemin ünlü Guru'larından, bilgelerinden dersler almış, çeşitli yöntemler ve teknikler öğrenmiş.[50] *Aradığı gerçeği bulmak için bilgiler edinmiş, uygulamalara katılmış. Ancak aradığı gerçe-*

ği çilecilerden ve Gurular'dan bulamayacağını anlayınca yeniden yollara düşmüş. Kaçınık ve çileri yaşamını sürdürmüş, gerçeği kendi kendine arayıp bulmanın önemini ve gerekliliğini kauramış.[51] Bu arada tanıştığı beş çileri arkadaşı da ona eşlik etmiş.

Gotama Buda, bir süre ormanlık alanlarda ve köylerde dolaştıktan sonra Magadha krallığının başkenti Girivraca'ya[53] gelmiş ve kapı kapı dolaşarak yiyecek dilenmeye başlamış. Magadha Kralı Bimbisara Buda'nın kente geldiğini haber alınca yanına gitmiş.[52] Buda'ya bu çileri kaçınık yaşamı bırakması için hâzinesinin yarısını vermeyi teklif etmiş. Buda kralın bu teklifini kabul etmemiş. Böyle bir yaşam sürmesindeki amacının gerçeği bulmak olduğunu söylemiş. Kraldan ayrıldıktan sora yeniden yollara düşmüş.

Gotama Buda katı çileri yaşamını sürdürürken Şeytan Mara yeryüzüne inmiş ve Buda'ya eğer yolundan dönerse ona yedi gün içinde dünyanın hükümdarlığını vereceğini söylemiş.[54] Daha önce de Mara, Gotama Buda'nın saraydan ayrılışı sırasında yine karşısına çıkmış ve Buda'yı bu kararından vazgeçirmeye çalışmış. Buda ona kendi kendisine vermiş olduğu sözden dönmeyeceğini bildirmiş.

Buda altı yıl boyunca bir deri, bir kemik kalıncaya kadar oruçla, perhizle günlerini geçirmiş, türlü işkencelere katlanmış.[55]

En ağır şartlarda bile orucunu, perhizini bozmamış. Gün gelmiş ölecek bir durumda yere düş-

m üş. Bunun üzerine Buda'nın annesi gökten inmiş ve oğlu için ağlamış. Buda bir süre sonra kendine gelmiş.

Buda altı yıl boyunca sürdürdüğü bu katı çileci yaşam biçiminin kendisini aydınlatmaya, kurtuluşa eriştiremeyeceğini anlamış. Katı tutumundan vazgeçip çilecilerin yaptıkları Yoga uygulamalarını terk etmiş.

<56>Bu arada Buda'nın çileci yaşamını geçirdiği yerin yakınındaki köyden köy kızları yemek getirmişler. Buda'ya ellerinden gelen her türlü hizmeti sunmuşlar. Bu köy kızlarına Tanrılar gökten su getirmek suretiyle yardım etmişler. "

Destanın bu bölümünde kadınlara övgü dolu yaklaşımda bulunulmuştur. Buda'nın gelecekte insanları kurtaracağına ilk inananlar kadınlar olmuştur. Yine Hint Tanrılarından Krişna'ya da ilk inananlar kadın çobanlar olmuştur. Her iki destanda kadın, erkekten daha olgun olarak kabul edilmiştir.

[57]"Köylü kızların elinden yemek yiyen Buda yeniden güçlenmiş, canlanmış. Sonra yeniden yollara düşmüş. Gaya yakınlarındaki Nairancana nehrinin kıyısına gelmiş. Nehirde yaşayan Kalika adlı yılan Buda'yı övgü dolu sözlerle karşılamış ve onu kutsamış."

Hint dinlerinde ve mitolojilerinde, yılanlara ait değişik inançlar bulunmaktadır. Vişnu'cu Brahmanların yılanı kötü bir insan veya Tanrı olarak

kabul etmelerine karşılık Şiva'cılar ve Budacılar yılanı Tanrılar tarafından gönderilmiş iyi bir hayvan olarak kabul ederler. Budacı metinlerde yılan her zaman Buda'ya övgü dolu sözler söyleyen onu kutsayan, güzel ve insan biçiminde bir canlı olarak geçmektedir. Yılan motifinin destana sokulmasının nedeni, destanın Krişna destanına benzetilmek istenmesinden ileri gelmiştir.

(58)"Buda aydınlanma yaşantısını gerçekleştirmek için nehrin kıyısındaki büyük bir incir ağacının altını kendine en uygun yer olarak seçmiş. Daha önce gelirken yolda rastladığı bir köylüden aldığı bir ot demetini incir ağacının altına sermiş. Dünyanın ıstıraplarından, acılarından kurtulup, gerçeği bulmadan incir ağacının altından kalkmayacağına ant içmiş. [59]

[60]*Buda'nın bu kararını en azılı düşmanı olan şeytan Mara duymuş. Mara, Buda'yı yolundan döndürmek, verdiği kararından vazgeçirmek için sayısız şeytanlar, yırtıcı canavarlar göndermiş*[61] *değişik biçimlere girmiş. Fırtınalar koparmış, taşlar fırlatmış. Buda ise tam ve kesin aydınlanmaya ulaşmadan oradan ayrılmayacağına dair içtiği andı bozmamış, derin meditasyonunu sürdürmüş. Buda'ya saldıran canavarlar geri çekilmiş, atılan oklar, taşlar, güllere çiçeklere dönüşmüş.*

Mara'nın bu ikinci yenilgisiymiş. Daha önce de Buda'yı yaptığı meditasyondan ayırmak ve kurtuluşunu engellemek için çabalamış, ancak Buda alnındaki saç buklesinden göndermiş olduğu kıvılcım ile Mara'yı geri çekilmek zorunda bırakmış."

Mara, Hint mitolojisinde ve dinlerinde aşk ve ölüm tanrısı olarak kabul edilir. İnsanlara kurtuluş yolunu aramayı yasakladığına, bütün doğayı ve canlıları kendi emri altında bulundurduğuna inanılır. Budacılıkta ise Mara dünyadaki kötülüklerin, ıstırabın, yanılgının, olumsuzluğun başıdır. Bu yüzden Budaçarita destanında Buda'nın Mara ile olan savaşımı önemli bir yer tutar.

Buda'nın aşk ve ölüm Tanrısı Mara ile olan savaşımının bir benzeri de Brahman destanlarında Şiva'nın aşk ve ölüm tanrısı olan Kama ile yaptığı savaşın anlatıldığı bölümde bulunmaktadır. Kama, Şiva'yı kandırmak ister. Ancak Şiva alnındaki üçüncü gözünden çıkan kıvılcımı gönderir. Kama yanarak kül olur. Hint mitolojisinde Kama ile Mara birbirlerine benzerler. Görünüşleri ve davranışları aynıdır. Brahmanların destanlarında Şiva Kama'yı öldürür. Budacıların destanında ise Buda, yalnızca Mara'nın kendisine kötülük yapmasına engel olur. Aynı saldırının benzeri Himalaya Dağlarının eteklerinde meditasyon yaparken Krişna'nın başına gelir. Krişna'nın üzerine de tıpkı Buda'nın üzerine olduğu gibi bir canavar saldırır. Destanlarda gördüğümüz bu motif çok eski bir Hint-Avrupa motifidir. Brahmanizm'e ve Budacılığa sonradan girmiştir.

"Buda'nın Mara ile olan savaşımına Mara'nın oğulları da katılmaktaymış.[62] Ancak oğullarından bazıları sonradan Buda'nın yaptığı işin doğruluğuna inanmışlar ve onunla savaşmaktan vazgeçmişler.[<63>]"

Mara'nın oğullarının geri çekilmesi gibi, Brahmanların destanlarındaki Rama'nın düşmanı Ravana'nın kardeşi Vibhisahana, Krişna'nın yaptığı savaşta ise Kamsı'nın elçisi Akura, Hiranyaka Şipu'mn kardeşi Prahrada gibi destan kahramanlan da kötülüğün yaranda savaşmayı bırakmışlardır.

"Mara, Buda 'yı yaptığı savaşta yenemeyeceğini, aldatamayacağını anlayınca bu kez Buda'nın yalancı olduğunu, daha önceki doğumlarında iyilikler, cömertlikler ve fedakârlıklar yapmadığını, bu yüzden de Budalık aşamasını, aydınlanmayı hak etmediğini söylemiş. Buda'nın aydınlanmak, Budalık katına erişip genedoğum döngüsünden kendini kurtarmak için daha önceki yaşamlarından kendisine tanıklık yapacak, güvence verecek kimse olmadığını söylemiş. Bunun üzerine Buda kendisine tanıklık yapması için Yer Tanrıçası'nı yeryüzünü çağırmış. Sağ eliyle tatlı bir şekilde yeri okşamaya başlamış.[64] *O anda yer titremeye, gürültüler, bağrışmalar duyulmaya başlamış, yer ikiye ayrılmış, Yer Tanrıçası beline kadar yeryüzüne çıkmış. Buda'nın doğruluğuna tanık olduğunu bildirmiş, güvence vermiş. Çünkü geçmiş zaman dilimlerinde yer her şeyi sırtında taşıdığı için görürmüş, bilirmiş."*

Hint mitolojilerinde yer çoğu zaman dişi ve canlı bir varlık olarak gösterilmiştir. Onun sürekli korunmak ve varlığını sürdürmek için erkekçe bir etkiye gereksinimi olduğu belirtilmiştir. Vişnucu Brahmanların inancına göre eğer Vişnu Yer Tanrı-

çasına yardımcı olmayıp onun taşıdığı yükü hafifletmeseydi, yer şimdiye kadar çoktan denizlerin ve okyanusların suları içine gömülmüştü. Yerle ilgili bu mitolojik motif oldukça eskidir. Aynı motifin benzeri Yunanlıların ünlü Homeros destanında görülmektedir.

"Mara, Buda'yı son bir çabayla yolundan çevirmek için üç kızını Buda'nın yanına göndermiş."[65] *Mara'nın kızları bütün güzellikleri ve çekicilikleriyle Buda'yı baştan çıkarmaya çalışmışlar. Kızların istediği, Buda'yı dalmış olduğu derin meditasyondan sıyırıp onu oturduğu yerden kaldırmak ve yolundan caydırmakmış. Ancak kızların bütün cilveleşmelerine ve oynaşmalarına karşın Buda, meditasyonunu bozmamış."*

Budaçarita destanındaki kızların Buda'yı baştan çıkarma motifinin benzeri orta Asya Şaman kültüründe bulunmaktadır.[(66)] Tören sırasında Şamanın Yeraltı Tanrısının güzel kızları tarafından baştan çıkarıldığına inanılır. Brahman mitolojisinde de Tanrı İndra'nın yeryüzüne birtakım Tanrılar göndererek kendisi için ileride birer sakınca olabilecek çilecileri baştan çıkarmaya uğraştığı anlatılmaktadır. Bu baştan çıkarma ve meydan okuma motifi Avrupa efsanelerinde ve mitolojilerinde de vardır.

"Aşk ve ölüm Tanrısı Mara, Buda'yı kandıramayacağını ve yolundan döndüremeyeceğini anlayınca geri çekilmiş. Buda düşmanı olan Mara'yı öldürmemiş. Mara hemen Buda'nın yanından ayrılmış ve Kapilavatsu kentine koşmuş. Kapilavat-

su kentine insan biçiminde girip önüne gelene Buda'nın öldüğünü söylemiş. Bunun üzerine bütün kenti bir hüzün kaplamış, insanlar ağlamaya başlamış. Ancak çok geçmeden Tanrılar Buda'nın yaşadığını, onun artık gerçeği bildiğini ve kurtuluşa eriştiğini bütün kente müjdelemişler."

Buda'nın aydınlanması, gerçeğe, kurtuluşa erişmesi ise şöyle olmuş:[67]

"Buda incir ağacının altında derin meditasyon içindeyken daha önceki yaşamlarında bir bedenden öteki bedene giren kendi varlığını görmüş. Her genedoğumunda çeşitli canlı varlıklar biçimindeymiş. Daha sonra bütün yaşam evrelerinde, her genedoğumunda dünyanın ıstıraplardan, acılardan, yanılgılardan oluştuğunu anlamış. Daha sonra ise bu yaşamında dünyayı acılardan, ıstıraplardan kurtarmak için meditasyona başladığını görmüş. Yaşantısı, varmak istediği yerin dönüm noktası ise başlamaktaymış. Sabahın erinde ise tam ve aşılmaz aydınlanmayı başarmış. Böylece bir Buda olmuş. Buda demek, yanılgılardan sıyrılmış, gaflet uykusundan uyanmış, gerçeği anlamış, gerçeğin bilincine erişmiş kişi demektir. [68]

Buda altı hafta boyunca uyanmanın, aydınlanmanın tadını çıkarmış, mutlulukla zamanını geçirmiş. Ne bir lokma yemek yemiş, ne de bir yudum su içmiş. Bu sıralarda Tanrı Mara yeniden Buda'yı kandırmayı aklına koymuş. Yeniden üç güzel kızını Buda'nın yanına göndermiş. Üç güzel kız Buda'ya "artık en yüksek aşamaya, Tanrılar katına

ulaştığını, yanılgıların, gerçeği bilememenin verdiği acılardan kurtulduğunu, artık Tanrılar katına girebileceğini söylemişler. Ancak Buda amacının Tanrılar katına yükselip mutlu bir yaşam sürmek olmadığını söylemiş. Onun tüm istediği bütün insanları yaşamın ıstıraplarından, acılarından, yanılgılarından kurtaracak bir yol gösterici olmakmış. Bunu duyan Mara çok öfkelenmiş. Bir gün, bir gece süren şiddetli fırtınalar, rüzgârlar estirmiş. Ancak bu sırada dost yılanlar gelmiş. Buda'nın bedenine sarılıp onu fırtınalara, rüzgârlara karşı korumuşlar, kollamışlar.[70]

Bu olaydan sonra gökteki Tanrılar, Buda'nın sözünün eri olup olmadığını anlamak için onu sınamaya karar vermişler. Buda'yı birkaç tüccarla karşılaştırmışlar. Tüccarlar Buda'ya, taştan bir kap içerisinde ilk yemeğini sunmuşlar. Buda öğretisini açıklamış, tüccarlar dinlemişler ve Buda'nın öğretisini benimseyip ilk izdeşçileri olmuşlar.[71] *Bundan sonra Buda'nın yeni yaşamı başlamış. Her başlangıçta*[72] *olduğu gibi bir ara kendi öğretisini aktarmak, edindiği gerçeği başkalarıyla paylaşmaktan doğacak itirazların, tartışmaların düşmanlıkların içinde kalmaktan çekinmiş. Ancak hemen toplanmış ayağa kalkmış*[73] *ve yola koyulmuş.*[74] *Benares'te daha önce tanıştığı ancak kendisinden ayrılmış 5 çileci Yogi arkadaşıyla karşılaşmış. Edindiği gerçeği, öğretisini aktarmış. İlk vaazını vermiş. Bu beş çileci Yogi ilk Budacı keşişler olmuş. Ve Buda yaşamı boyunca döndüreceği bilgi tekerleğinin hareketi, devinimi başlamış.*[76]

Yine bundan sonra uzun yıllar Ganj ovasında bir kentten diğerine gezmiş. İnsanlara yanılgıların, acıların, ıstırapların nedenlerini anlatmış, bunlardan kurtulmanın yolu olarak kendi öğretisini sunmuş. Birçok mucizeler göstermiş. Bu mucizelerden en ünlüsü Uruvilvada'da göstermiş olduğu mucizeymiş.[77] *Uruvilla'da Kaşyapa adında büyük bir Brahman Gurusu kardeşi ve beşyüz öğrencisiyle birlikte yaşamaktaymış. Bir gün yolu Kaşyapa' nın yaşadığı yere düşen Buda, Kaşyapa'dan geceyi geçirmek için kurban ateşinin yandığı kulübede kalmak için izin istemiş. Kaşyapa, ünü kendisine kadar gelen Buda'nın gerçeğe erişip erişmediğini anlamak için onu denemeye karar vermiş. Buda'ya kulübede yaşayan ejderhayı gösterip içeri buyur etmiş. Buda çekinmeden içeri girmiş.*[78] *Ejderha, Buda'nın kapıdan girdiğini görünce ağzından alevler fırlatmış. Buda hemen Ejderhaya karşı kendi ağzından fırlattığı alevlerle karşılık vermiş. Ejderhayı yenerek onu yanında taşıdığı keşkül içine hapsetmiş. Buda bir başka mucize göstererek, kurban rahiplerinin bütün ateşlerini söndürmüş.*[79] *Daha sonra Buda susadığı için su istemiş. Suyu yerden Tanrılar Tanrısı İndra yoktan varetmiş.*[80] *Buda'nın bir başka mucizesi ise Büyük Ganj nehrini suyun yüzeyinde yürüyerek geçmesiymiş.*[81]

Buda'nın göstermiş olduğu bu olağanüstü, mucizevi davranışların benzerlerine tek tanrılı dinlerin peygamberlerinin yaşamlarını anlatan öykülerde de rastlanmaktadır. Musa Peygamber yoktan bir su kaynağı oluşturmuş. Hıristiyanlıkta ise İsa Peygamberin suyun yüzeyinden karşıya yürüyerek

geçtiği anlatılmaktadır. Hint Tanrıları içerisinde ise Krişna'nın aynı olağanüstü davranışlarda bulunduğu destanlarda anlatılmaktadır.

"Ünlü Brahman Kurbancısı Kaşyapa Buda'nın bu olağanüstü davranışlarını görünce ve öğretisini dinleyince Budacılığı kabul etmiş. Buda'nın öğretisini benimsemiş. Bu arada Magadha kralı Bimbasâra da Buda'ya gelip öğretisini dinlemiş ve Budacılığı kabul etmiş ,[82] *Buda'ya kentin girişindeki büyük bir bahçe hediye etmiş. Bu bahçede toplanmış birçok Brahman da Buda'nın yaptığı konuşmalardan etkilenerek Budacılığı kabul edip öğretiyi uygulamaya başlamış.*

Buda Magadha Krallığı'nın başkentinden ayrıldıktan sonra gezginci yaşamına kendisine eşlik eden keşişlerle birlikte devam etmiş. Gördüğü insanlara öğretisini aktarmış. Bir gün yolu Sravasti kentine düşmüş. Bu kentte Anathapinadaka adında çok zengin ve cömert bir tüccar varmış. Buda'nın kente geldiğini duyunca Buda'nın konuşmasını dinlemeye gitmiş. Buda'nın konuşmasını dinleyince öğretinin doğruluğuna inanmış ve Budacılığı kabul etmiş. Buda'ya öğretisini yayması ve kalması için büyük bir koruluk yaptırmak istemiş. Ancak yaptırmak istediği koruluğun sahibi Çeta, tüccar Anathapinadaka'dan koruluğun yüzeyini kaplayacak kadar altın istemiş. Anathapinadaka hiç tereddüt etmeden koruluk sahibinin isteğini kabul etmiş ve koruluğun alanını kaplayacak kadar altın vermiş.

Buda bir kentten diğerine yandaşlarıyla birlikte gezginci yaşantısını sürdürmekteymiş. Bir ara-

lık kendi doğduğu kenti ziyaret edip, babasını görmek ve ona öğretisini anlatmak istemiş. Babasının, saygı nedeniyle kentin girişinde kendi önünde eğilmemesi, için saraya uçarak gitmiş. [84]

Buda bir kez de kendisinin doğumundan 7 gün sonra ölmüş annesini görmek için annesinin yaşadığı ve 33 Tanrının bulunduğu göğe gitmiş. Burada annesini görmüş ve daha sonra Tanrılara öğretisini aktarmış ve kendi yolunu göstermiş." [85] *Gökteki ziyaretini bitiren Buda, gökten Tanrı İndra'nın uzattığı ve etrafına nurlar saçan bir merdivenle tekrar yeryüzüne inmiş.*[86]

Buda'nın göğe yaptığı bu gezintinin değişik anlatımlarına dünyanın birçok büyük destanlarında rastlanmaktadır. Tanrı Krişna hocasının oğlunu bulabilmek ve ona yeniden can vermek için ölüler diyarına gitmiştir. Aynı olay Gılgamış destanındaki Gılgameşin de başına gelmiştir. Gılgameş, ölmüş olan arkadaşını bulup getirmek için ölülerin yaşadığı diyara gitmiş. Ancak çok uğraşmasına rağmen eli boş dönmüştür. Orfeus da kendi karısı Euridike'yi Hades'ten çıkarmak için uğramıştır. İsa Peygamber de zavallı ruhları cehennem ateşinden kurtarmak için çabalamıştır.

"Buda'ya karşı çıkanların başında amcasının oğlu Devadatta geliyormuş. Devadatta Budacılığın önderliğini yapmak istiyormuş, bu yüzden Buda'yı öldürüp kendisi başa geçmek istemiş. Bunun için de sayısız girişimlerde bulunmuş. Sayısız insanlar tutmuş, ancak hiçbirisi başarılı ola-

mamış. Sonunda Buda'yı öldürmek için Buda'nın üzerine azgın bir fil salıvermiş. Buda soğukkanlılığı ve sessizliği ile fili sakinleştirmiş. " [88]

Hint destanlarında buna benzer öyküler bulunmaktadır. Fil, Hint yaşamında önemli rol oynamış bir hayvandır. Buda'nın fili öldürmeyip onu sakinleştirmesi ise Budacı öğretinin ruhunu yansıtması bakımından ilginçtir.

Budaçarita destanında buna benzer birçok efsaneler bulunmaktadır. Destanın bu bölümüne "Buda'nın dört yöne yaptığı cihet" adı verilmiştir.

Budaçarita destanının son bölümü, Pali lehçesiyle yazılmış Pali derlemelerinde yazılı olan tarihi bir takım olaylardan alınmıştır.

"Kral Bimbasara'nın oğlu Magadha krallığının tahtına geçmek için babasını öldürmek istemiş. Bimbasara oğlunun kendisini öldürüp yerine geçmek istediğini anlayınca krallıktan çekilip yerini oğluna bırakmış. Ancak Acataşatru, babası kararından vazgeçip yeniden kral olmak ister diye babasını öldürmüş. Tahta geçen Acataşatru daha sonra yaptığı işten büyük bir pişmanlık duymuş. Bir süre sonra da Budacılığı kabul edip keşişler arasına katılmadan öğretinin yolunu izlemek istemiş. Ancak Acataşatru ülkesinin topraklarına Ganj nehrinin öbür kıyısını da dahil etmek istiyormuş. Ganj'ın öbür yakasında ise Buda'nın bağlı olduğu boyla, bu boyun komşuları hüküm sürmekteydiler. Acataşatru Buda ile görüşüp düşüncelerini öğrenmek istemiş. Buda, Acataşatru'ya

Ganj'ın öteki yakasındaki kabilelerin birbirleriyle iyi ilişki içindeyseler çok kuvvetli olabileceklerini bunun da onu zor durumda bırakacağını söylemiş. Buda bir süre sonra memleketine gitmek istemiş. Ancak Ganj nehri memleketine dönmesine engelmiş. Bunun üzerine Buda nehrin üzerinden uçarak geçmiş."

Buda'nın Ganj nehrini uçarak geçmesi sonradan efsaneleştirilmiş bir olay olabilir. Daha önceden Kral Acataşatru'nun Buda'nın memleketine gitmesine engel olabilmek için gemi vermemiş olması böyle bir efsanenin uydurulmasına neden olmuş olabilir. *"Yine bir gün Buda ve yandaşlarının yolu Vaişali kentine düşmüş. Bu kentte yaşayan Amarapali adlı bir fahişe kadın varmış. Amarapali, Buda'nın kente geldiğini duyunca Buda'ya hediye edilmek üzere bir koruluk yaptırmış. Buda ve yandaşlarını da evine yemeğe çağırmış. Aynı gün Buda'nın Liçhaviler kabilesindeki prens akrabaları da Buda'yı yemeğe çağırmışlar. Ancak Buda daha önce Amarapali'ye söz verdiğini söyleyip Liçhavilerin davetini geri çevirmiş."*

Buda'nın Liçhavi prenslerinin davetini bir fahişeye verdiği söz yüzünden geri çevirme davranışının benzerini İsa'nın yaşam öyküsünde de görürüz. İsa da Maria Magdalena'nın davetini kabul etmiş ve kendisini davet eden kentlileri daha önce verilmiş bir sözü olduğunu ileri sürerek reddetmiştir.

"Buda, yaşamının son aylarında gezginci yaşamın da etkisiyle yorulmuş ve yaşlanmış. Yağmur

mevsiminin bitiminden sonra ölmeye karar vermiş. Çok sevdiği öğrencisi ve yardımcısı Ananda'yı yanına çağırmış. Ona bir Buda'nın birçok uzun devirler yaşayabileceğini hatırlatmış. Ancak Mara tarafından gaflete düşürülen Ananda'nın o anda aklına hocasına ö'lmemesi ve yanında kalması için istekte bulunmak gelmemiş. Çünkü eğer Buda'dan yaşamasını isteseymiş, Buda daha uzun yıllar yaşayacakmış. O anda Aşk ve Ölüm Tanrısı Mara gelmiş ve Buda'ya öleceğini haber vermiş. Buda, Mara'ya üç aya kadar öleceğine dair söz vermiş. Bunun üzerine Mara Ananda'ya gitmiş ve Buda'nın üç ay içinde öleceğini söylemiş Ananda yaptığı hatayı anlamış. Hocasına ölmemesi ve kendileriyle birlikte kalması için yalvarmış. Ancak çok geç kalmış. Çünkü Buda, Mara'ya öleceğine dair daha önce söz vermiş. "

Buda ile Ananda arasındaki bu konuşma, Ananda'nın Buda'nın hatırlattığı halde ölmemesi için istekte bulunmaması diğer bir destan kahramanı olan Senpiyerle İsa arasında geçen olaya çok benzemektedir. Krişna da dünyayı kötü ruhlardan kurtardıktan sonra artık görevinin bittiğini ve ölmesi gerektiğini biliyordu. Bu yüzden öleceği zamanı kendisi belirlemişti. Ancak Buda kendi öğretisini herkese öğretmeye çalışmıştır. Birçok insan huzur bulmuş ve birçok kahraman ortaya çıkmıştır. Bu da diğer Hint destanlarındaki kahramanların görevlerinden çok daha farklı boyuttadır.

"Buda kendi keşişlerine ve Liçhavi prenslerine son bir defa vaaz vermiş. Son yemeğini ise kendi-

sini küçük evine davet eden bir demircinin yanında yemiş. Demirci Buda'ya yemek olarak domuz etinden yapılmış bir yemek sunmuş. Oldukça ağır olan bu yemeğin hepsini Buda, diğer keşişlerin yiyip de hastalanmamaları için yemiş."

Buda'nın yaşadığı dönemlerde vejetaryen beslenme geleneği, Hint toplumunda tam anlamıyla kök salmamıştı. Vejetaryen beslenme biçimi genellikle Hint toplumunun belirgin özelliklerinden birisi olmakla birlikte, günümüzde aşağı kastlardan bazı insanlar domuz eti yemekte sakınca görmemektedir.

"Buda öleceği yer olarak, Kusinagara kentine yakın iki sal ağacının arasındaki yeri seçmiş. Öğrencisi Ananda'ya bu yeri hazırlatmış. Kusinagara kentinin Kşatriya kastı olan Malla'lara hitaben bir konuşma yapmış.[96] O kentteki bir Brahman, Buda'nın yaptığı bu konuşmayı dinleyince Budacılığı kabul etmiş. Buda'nın doğru yola yönlendirdiği son kişi bu Brahman keşişiymiş. Buda daha önceden Ananda'ya hazırlatmış olduğu yerde son bir defa meditasyona oturmuş. Meditasyon yaparken Buda yaşamını yitirmiş. Ölürken büyük bir içdinginlik ve huzur içindeymiş."

Buda'nın meditasyon yaparken doğal bir biçimde ölmesi diğer Hint destanlarının kahramanlarının ölümlerine benzememektedir. Ölümünde de tıpkı yaşamında olduğu gibi büyük bir içdinginlik ve huzur içindeymiş. Bu Krişna'nın ölümüne de benzemez. Krişna, yoga yaparken bir okun

isabet etmesiyle ölmüştür.[97] Buda ölürken öğrencisi Ananda'nın başucunda ağlaması İsa'nın ölümünü hatırlatmaktadır. Ananda zamanında hocası Buda'ya yalvarmayı akıl edebilseymiş, o bu güzel dünyada bir süre daha yaşamaya devam edecekmiş. Ananda'nın burada duyduğu üzüntü ve pişmanlık duygusu bize İsa'yı hatırlatmaktadır. Yine Mara'nın Buda'ya ölmesi gerektiğini söylemesi, İsa'nın zeytin dağındaki mücadelesine benzemektedir.

"Buda'nın vasiyeti üzerine ölüsü, bütün dünyaya hükmetmiş bir hükümdarın cenazesi gibi ilk önce yakılmış ve sonra da külleri sekize bölünmüş. Bunların bir kısmı Kşatriya kastından olan Malla'lara ve diğer bir kısmı da onların komşularına verilmiştir. Buda'nın üzerinde yakılmış olduğu odun yığını ve onun küllerinin bulunduğu kaplar üzerine sonradan ilk 10 Stupa (anıt) inşa edilmiştir. [98]"

BİLGELİK

Üç değişik içe dalınç tipinden (sahiplenmek, görü, ruh göçü) az veya çok üçüne de karışık olarak rastlanabilir. Altay Şamanlarında hem sahiplenme hem de görü tipleri vardır, Budacı Yoga'da yalnız ruh göçü (transmigration) tipinden gelmiş değildir. Çünkü Budacı Yoga'nın, varmak istediği amaca göre değişen birçok türleri vardı. Bu amaçlardan birisi kurtuluşa, aydınlanmaya erişmekti. Bunun için de belirli bir oturuş biçiminde meditasyon yapılırdı. İkinci amaç büyü yapmaktı, üçüncü amaç ise her şeyi anlamak ve bilgelik derecesine erişmekti. Buda ölmeden önce bütün yoga aşamalarını, basamaklarını geçip Nirvana'ya, aydınlanmaya erişmiştir. Budacı geleneklere göre Buda bu seviyeye, bu dereceye bütün yoga basamaklarını, yani hayali gökteki tabakaları geçmiştir. Bu ise mükemmel bir ruh gezisi (transmigration) idi. Halbuki Buda'nın, aydınlanmaya, Nirvana'ya erişmeden önce incir ağacının (aydınlanma ağacının) dibinde yaptığı içe dalınç (meditasyon) uygula-

masının amacı başkaydı. Buda'nın bu içe dalıncında (meditasyonunda) amacı her şey hakkında tam bir bilgeliğe varmaktı. İşte Buda'nın bu içe dalınç uygulaması, derin bilinç araştırması görü dalınç tipine girmektedir.

Vedaların kutsal sözlerini meydana getiren eski ozanlarda da olağanüstü görü yetisi (vision) olduğu söylenir. Veda ozanları kimselerin görmediği Veda Tanrılarını görürler ve onlardan aldıkları esinlerle kutsal kitapları, Vedaları yazarlardı. Bu inanç daha sonraki dönemlerde de devam etti ve Hint edebiyatında bu tür ozanlardan söz edilmeye başlandı. Söylenceye göre, olağanüstü görü kabiliyetine sahip ozanların önünde bütün konular altın gibi pırıl pırıl parlamaktaymış[1]. Ozanlarla, yogilerin "manevi bir görü" kabiliyeti var olduğuna inanılır. Böyle bir yetiye sahip bu kişiler her şeyi görebilirlerdi. Bir olay ister çok eski zamanda olmuş olsun isterse gelecekte, yer ve zaman bu tür kişiler için önemli değildi. Ozanlarda ve yogilerde bulunan bu "manevi görü" yetisi, bilici olmaları özelliği, aydınlanma ağacının altında derin bir bilinç, derin bir içgörüyle meditasyon yapan Buda'da da vardı: O da kendisini yolundan döndürmeye, kandırmağa çalışan Şeytan Mara'yı yendikten sonra birçok görü dönemleri yaşamış. Bu görüler içerisinde Buda, kendisinden sonra Budacılığın temel hükümleri olarak kabul edilen ana prensipleri öğrenmiş. Buda sabahın erinde aydınlanmaya erişmeden bir önceki gecenin içinde üç büyük görü devresi geçirmiş[2]:

Gecenin ilk evresinde meditasyonun dört basamağını aşmış, kendi ruhunu tamamen berrak, saf

duruma getirmiş, daha yüksek olan basamaklara çıkmış ve kendisinin daha önceki yaşamlarında çeşitli canlılar biçimindeki doğumunu, ve her doğumunda yaptığı eylemleri görmüş.

Yine gecenin bu evresinde evrenin ve bütün canlıların genedoğumlarının, yaşam evrelerinin bir başlangıcı olmadığını anlamış. Bir canlının kaç defa doğup kaç defa öldüğünü belirlemenin olanaksız olduğunu görmüş. Yaşamın sürekli bir akış içinde olduğunu öğrenmiş.

Gecenin ikinci evresinde Buda'nın görüş, algılayış yetisi daha gelişmiş, daha da derinleşmiş. Bu evrede Buda, sonsuz zaman dilimlerinde yaşamış bütün canlıların, bütün yaratıkların geçmişini ve geleceğini görmüş. Bütün canlılar yaptıkları eylemlerin sonuçlarını almaktaymış, ¡yi eylemlerinin sonucunu ödülle, kötü eylemlerin sonucunu ise cezayla görmekteymiş. Her canlı yaptığı eylemlerinin sonucunda yeryüzünde yeniden doğumlarında, çeşitli biçimlere, bedenlere bürünmekteymiş. Kimisi insan oluyormuş, kimisi hayvan. Kimisi Tanrı oluyormuş, kimisi cehennemde şeytan. Bütün canlıların yaptıkları eylemlerinin sonucu olarak cennetten cehenneme, cehennemden cennete sürekli gidip geliyorlarmış. Buda, geçmiş yaşam evrelerinde insanların yanılgılar, ıstıraplar, acılar içinde olduklarını görmüş. Yanılgılar, ıstıraplar insanları bir bedenden, diğer bir bedene girmek zorunda bırakıyormuş. Buda ıstırapların, acıların üç şeyden doğduğunu görmüş: Hatalı yaşamak, bilgisizlik ve bunların sonucu, neticesi olarak da ceza ğörmek.[5]

İnsanlara ait bu kurallardan, yasalardan Tanrılar bile kendilerini ayrı tutamıyorlar, soyutlayamıyorlarmış. Tanrılar da yaptıkları iyi eylemlerinin sonucu olarak hak kazandıkları Tanrılık sıfatını kaybetmemek için Tanrılık görevlerini yaparken sürekli dikkat etmek, sürekli özen göstermek zorundaymışlar. Çünkü yapacakları en küçük bir hata, işleyecekleri bir kusur onları Tanrılık sıfatını bırakıp yeryüzünde değişik canlılar biçiminde yeniden doğmak zorunda bırakıyormuş.

Gecenin üçüncü evresinde Buda gerçek bilgelik derecesine varmış. Buda, gecenin bu evresinde canlıların neden ıstıraplar, acılar içinde yaşadıklarını ve bu acılardan, ıstıraplardan kurtulmanın yollarını görmüş. Buda, artık kendi varlığıyla soyut bir biçimde oluşu ve geleceği araştırıyor, gözden geçiriyormuş. Budacılıktaki oluş kavramı, evrenin oluşumu değil, daha çok insanların yaşamlarında yaptıkları eylemlerinin sonucundaki oluşumdur. İnsanların geleceğini yaptıkları eylemler belirliyor ve her doğuş bir önceki niteliğine göre oluşuyormuş.

Buda, tam ve kesin aydınlanmaya erişmeden önce gördüğü ve edindiği bu gerçekleri, öğretisini yaymaya başladığında izdeşçilerine de öğretmişti. Buda'nın geçirdiği gecede edindiği bütün gerçekler, bütün yaşam olayları birbirine bağlı ve herbiri bir diğerinin nedeni olan ve Nedensellik Yasası, Nedensellik Döngüsü diyebileceğimiz 12 olaydır. Bu oniki olay birbirine bağlı zincir gibidirler, Uygurca olarak elimize geçen metinlerde bu oniki

maddelik nedensellik yasasından söz edilmektedir[6].

Buda sürekli yaşamın acılardan, tasalardan, ıstıraplardan başka bir şey olmadığını söylüyordu. Çünkü yaşam sürekli yaşlılık, hastalık, üzüntü, korku, elem, tasa gibi olayların tehditi altındaydı. Bütün canlılar az veya çok bu olaylarla birlikte olmak, birlikte yaşamak zorundaydılar. Buda, bütün bu yaşamı meydana getiren şeyin doğmak olduğunu söylüyordu. Canlı varlıklar doğmamış olsalardı, bu azabı, bu acıyı çekmeyeceklerdi. Doğmak, elem ve acı çekmektir. Bir şey doğmadan azap çekerek tekrar ölmez. Öyle ise doğmaya, beden bulmaya neden olan şey nedir? Beden bulmadan, doğmadan anlatılmak istenen şey annenin rahmindeki ilk oluştur. Bu ilk oluşun nedeni ise varolma arzusudur. Varolma arzusu, beden bulma isteğidir. Yaşamı yaratacak olan unsur maddi bedeni yakalayıp, orada kendisine bir yer bulmak, beden olarak, birey olarak yaşamak ister. Budacılara göre, insan öldükten sonra yaşam unsuru (ruh değil)[(7)] bedeni terk ederek başka bir bedene, yani diğer bir anne rahmindeki cenine girer ve ceninle beraber kalır ve daha sonra cenin gelişir. Doğar, büyür ve ölür. Bu olay yaşam unsurunun da bir anne rahmine girmesiyle sürekli devam eder. Budacılara göre yaşam unsurunun bedeni oluşturma istemesinin nedeni hırs ve arzudur. Hırs ve arzular ise duyular yoluyla elde edilir. Bu yüzden Buda, öğretisini daha da ileri götürerek hırs ve arzuyu doğuran şeyin nedenini araştırmış ve bunun nedeni olarak hisleri, duyguları göstermişti. Bu-

da'nın düşüncesine göre[8] bir şey hakkında duyularımız, hislerimizle bilgi edindikten sonradır ki o şeyi kendimize maletmek, kendimizin kılmak isteriz. Herhangi bir şey için "ah bu güzel şey keşke benim olsaydı" demeden önce o şey hakkında önceden edindiğimiz "o şeyin güzelliği" hakkında bir izlenimimiz vardır. Duyularımız aracılığıyla elde ettiğimiz bilgileri arzularımız, hırslarımız izlemektedir. Arzularımız, hislerimizin oluşması için de daha önceden duyu organlarımızla arzu ettiğimiz nesneyle bir iletişimi olması gerekir. Örneğin bir şeyin güzel olduğunu söyleyebilmek için ilkönce görme duyumuzun, yani gözümüzün o şeyi görmesi gerekir. Ancak herhangi bir duyumuzun dıştaki nesneyi görmesi, temas kurması için duyumuzla temas kurduğumuz dıştaki nesnenin farklı şeylerden oluşması gerekir. Daha açık söylemek gerekirse duyu ile nesne iletişime geçmeden önce bunlar arasında varolan ikililiği ayırt edilmelidir. Bu duyu ile nesne arasında (gözlemci ile gözlenen) ikiliğin bir nedeni vardır. Bu ikiliği doğuran neden "saf bilincin" tekliğidir. Bu konuda Buda da eski Upanişad düşüncesine bağlı kalıyordu.[9]

Upanişad Felsefesi Hindistan'ın en eski felsefe sistemidir. Günümüz felsefi öğretilerinin ortaya attığı soruların üzerinde yüzyıllar önce Upanişad düşünürleri de durmuşlar ve çeşitli açıklamalar getirmişlerdir. Evrenin, dünyanın oluşumu, yapısı Upanişad düşünürlerinin üzerinde durdukları konulardandır. Upanişad düşünürlerine göre dünya yüzeyi düz olan bir dairedir. Düz olan dünyanın yüzeyi deniz üzerine oturtulmuştur, Upanişad düşünürleri bununla da kalmıyorlar; dünyayı deniz üzerinde

tutan şeyin çok büyük bir yılan veya kaplumbağa olduğunu ileri sürüyorlardı.[10] Daha sonra ise bu kaplumbağa veya yılanın neyin üzerinde durduklarının yanıtı geliyor ve böylece alagorik yorumlarla evreni ve dünyayı açıklamaya çalışıyorlardı. Upanişad düşünürlerinin amacı evrenin tek bir şeyden oluştuğunu göstermekti. Bütün bir evren için tek bir gerçek bulmak ve buldukları bu tek gerçekle bütün her şeyi açıklamak istiyorlardı. Bu arayışın sonunda "Atman" düşüncesi, "Atman" öğretisi ortaya çıktı.

Bu idealist ve monist düşünceye göre dünyayı ve evreni meydana getiren tek bir şey vardır. Gerçek ve var olan tek şey bütün varlıklarda ortak olan "Atman"dır. Atman temiz ve saf bir ruhtan ibarettir.

Bu idealist düşünceye göre kozmik olayın en önemli aşaması tek bir ruhtan yani Atmandan iki ayrı ruh, iki ayrı gerçeğin ortaya çıkmasıdır. Bu iki gerçek özne ile nesne ya da diğer bir deyişle etki gösteren, etkenle, etkenin yaptığı iştir. Gerçekten de özneyi, etkeni meydana getiren düşünce ve duyu yetilerimizle, renk, koku, ses gibi öznenin yaptığı iş üzerinde belli olan olguların bir araya gelmesiyle türlü renkleri, kokuları, sesleriyle eşyaları ve dünyayı oluşturmuşlardır. Bu bilgi kuramı, aslında gelişmemiş, ilkel bir bilgi kuramıdır. Upanişad düşünürlerinin bu bilgi kuramıyla anlatmak istedikleri temel düşünce, bir şey hakkında değişik duyu yetilerimiz aracılığıyla düşünceler edindiğimizde, duyularımızla o nesne arasında bir birlik, bir bütünsellik oluşur. Gerçekte ise özne ile nesnenin ya da diğer bir deyişle etkenle, etkenin etki yaptığı

şey aynı şeylerdir. Ve tek bir ruhtan doğmuşlardır. Buda'nın yukarıda anlattığımız nedensellik yasasının son üç yasası eski Upanişad felsefesinin bu öğretisiyle aynıdır. Buda da saf bilinçten Upanişadlara göre saf ruhtan) ad ve biçim ve bunlardan da birbirlerine zıt olan duyularımızla, duyu nesnelerimizin oluştuğunu söylemiştir.

Buda, bununla da yetinmemiş, saf bilinci asıl gerçek veya kendi deyimiyle, anlatımıyla söylemek istersek nedenlerin nedeni olarak görmemiştir. Buda kozmik, evrensel saf bilinçten amprik ve bireysel saf bilinç kavramına geçmiş ve saf bilincin doğmasına neden olarak izlenimleri ve imgelemde kalan hatıraları göstermiştir. Buda'ya göre her duyulan, her görülen şey daha önce duyulandan, daha önce görülenden meydana gelir. Zihnimizde sürekli dolaşan çağrışımlar, düşünceler, izlenimler olmamış olsaydı bizim amprik bir bilince sahip olmamıza imkan olmazdı. Buda, bilincimizdeki deneyim yoluyla elde ettiğimiz bütün bu çağrışımları, izlenimleri, içgüdülerimizi doğuran nedenin yanılgı içinde yaşamamızdan ve uyanık olmamamızdan kaynaklandığını söylemektedir. Buda'ya göre bir başka neden ise gerçeği bilmememizdir. Eğer bütün canlılar yaşamdaki gerçeği bilselerdi hiçbir canlı bu dünyanın acılarına, ıstıraplarına kendini atmazdı. Bütün herşey yanılgıdan ve doğru yoldan ayrılmaktan kaynaklanmaktadır. Bu yanılgıdan kurtulmak gerekir.[12] Buda'ya göre Brahmanların "her şeyin saf ruhtan" yani Atman'dan meydana geldiği veya var olan her şeyin ondan doğduğu düşüncesi doğru değildir. Eğer her şey saf ruhtan yani Atman'dan doğmuş olsay-

dı, saf olan ruh, her zaman saf kalır ve yeryüzünde çeşitli varlıklar biçiminde doğup acı çekmezdi. Bu yüzden her şeyin varoluş nedeni, her şeyin temeli Atman değil, yanılgı ve yaşamın gerçeğine uyanmamaktan kaynaklanmaktadır.(13) Aslında Brahmanlar Buda'nın her şeyin kaynağı olarak gösterdiği yanılgıyı çeşitli felsefi ve dinsel düşüncelerle açıklamaya ve yorumlamaya çalışmışlar, yanılgının ruhların başına bela oluşunu, onlara acı çektirdiğini adeta örtbas etmeye veyahut da Tanrılara has mistik ve dini bir sır biçiminde göstermeye çalışmışlardır. Brahmanlara göre her varlığın özü saf ruhtur. Bu ruh aynı zamanda bir Tanrıdır. Kendi görkemi içinde her türlü acıdan, her türlü ıstıraptan uzaktır. Yanılgıya hükmeder ve onunla tıpkı bir büyücünün büyüyle oynaması gibi kendi zevki için oynar. Tanrının kendi görkemliliği içinde, zevki için oynattığı bu oyunla bütün canlılar doğum-ölüm döngüsü içinde sürekli acılar çekip bir yaşamdan ötekine gidip gelmektedirler. Buda ise ne bir Tanrının varlığına ne de onun her türlü elemden, acıdan uzak olduğuna ne de Brahmanların inandığı gibi dünyanın Tanrının oyun alanı olduğuna inanmadığı için insanların acı çekmelerinin nedenini Tanrılara bağlamaktan çok insanların yanılgılarına, yaşamın gerçeğine uyanamamalarına bağlıyordu[13].

Buda en temel gerçek olan yanılgıyı nedensellik çemberinin başına oturtuyor ve nedensellik yasasını bu temel ilkeden yola çıkarak birbirine bağlıyordu. Nedensellik yasasında, ilk yasa 1) yanılgıydı. Yanılgıdan 2) güdülenmek, içgüdüler oluşuyor. 3) Buradan da Bilinç oluşuyor 4) Bilinçten

ad- biçim, özne-nesne ikiliği veya etkenle etkenin etkilediği iş ikiliği doğuyor. Bunlardan da 5) duyular oluşuyor. Duyulardan 6) duyularla-nesnenin karşılaşması oluşuyor. Duygular ve coşkular duyu, nesne karşılaşmasından doğuyor. 7) Duygular ve coşkular ise istekleri, hırs ve arzuyu, sahip olmayı körüklüyor, bundan 8) sahip olma doğuyor ve istekler tutkuya dönüşüyor. 9) Tutkular yaşam isteğine, tutkulara bağımlılığa yol açıyor 10) Bundan da oluşum meydana geliyor. 11) Oluşumsa doğmaya 12) doğmaksa ihtiyarlık ve ölüme ıstıraplara ve acılara neden oluyor.

Buda, tam ve kesin aydınlanmaya erişmeden önce edindiği bu gerçeğe, nedensellik zinciri saydığı bu döngüden kurtulmak için bütün her şeyi doğuran neden olarak gördüğü yanılgıyı ortadan kaldırmakla ulaşılacağına inanıyordu. Yanılgıyı ortadan kaldırmak ise bilinçlenme ve öğretiyi uygulayıp yaşamın gerçeğine uyanmakla olacaktır.

Brahmanların saf bir ruhun varlığına inanmaları ve saf ruhun en yüksek gerçek olarak Maya adında yanılgı ve aymazlık biçimiyle dünya üzerinde doğuşu ve yaşam denen ıstıraplara, acılara katlanması bir gerçek değil sadece bir görünüştür. Bu görünüşü, bu aldatıcı, oyalayıcı perdeyi felsefe ve yoga yoluyla yırtıp ruhun saf varlığını gören bir kimse, bu ıstıraplardan bu acılardan kurtulacaktır. Buda'ya göre ise asıl gerçek yanılgı ve bilgisizliktir. Buda'ya göre meditasyonla, yogayla uğraşmak, insanların bilgisizliğini aşması, gerçeklere gözlerini açması için sadece bir araçtır. Budacılıktaki yanılgı ya da diğer bir tanımla yanlışı doğru, doğruyu yanlış sanma

düşüncesiyle Hıristiyanlıktaki Adem ve Havva'nın yanılgıya düşerek işledikleri günah arasında bir yakınlık, bir benzerlik bulunmaktadır. Budacılıktaki ve Hıristiyanlıktaki yanılgıya düşme düşüncesinin kökeni çok eski bir ikici (dualist) düşünceden kaynaklanmaktadır. Bu ikici'lik düşüncesi iyi ile kötü, güzel-çirkin, bilgi ile bilgisizlik ikiciliğidir. Bu düşüncenin en güzel anlatımı, İran'daki Zerdüşt dininin öğretileri arasında oluşmuştur. Ancak birçok kimsenin öne sürdüğü gibi ikicilik düşüncesinin kökeni İran değildir. Bu dualist düşüncenin bir başkası da ak ve kara büyü karşıtlığı düşüncesidir. Bu düşüncenin kökeni ise çok daha eskilere dayanmaktadır.

Buda, aydınlanma yolundayken edindiği bu gerçekleri tam ve kesin aydınlanmaya ulaştıktan sonra bütün canlıları kurtuluşa götürecek yolu öğrenmiş. Edindiği bu bilgisine kesin bir biçim vermek üzere Benares'e gitmiş ve orada "Dört kutsal gerçek" adlı ilk vaazını vermişti. Buda'nın ilk vaazında söylediği ve öğretisinin yolunu çizen dört kutsal gerçek şunlardı:

1 — *Istırap, acı:* Bütün yaşamın ve doğuşun ıstıraptan, kaygıdan, acıdan başka bir şey olmadığına dair temel bilgi, temel gerçek.

2 — *Istırapların, acıların kaynağı:* On iki halkalı nedensellik yasasının açıklanması, anlatılması. Doğmakla ölmek arasındaki döngünün gerçeği.

3 — *Istırapları-acıları yok etmek:* Istırapları, acıları, kaygıları, doyumsuzlukları doğuran yanılgının ortadan kaldırılmasıyla ortadan kalkacağı gerçeği.

4 — *Acıları yoketmenin yolu:* Yaşamdaki acıları yok edip aydınlanmaya, kurtuluşa, içözgürlüğe erişmek için sekiz basamaklı yüce yolu takip etmek, öğretiyi uygulamak gerekiyor. Sekiz basamaklı Yüce Yol ise kurtuluşa, aydınlanmaya götürecek gerçektir.

Buda'nın izdeşlerine öğütlediği 8 basamaklı yol ise şunlardır:

1 — *Tam görüş:* Dünyayı, beden bulmayı, ıstırabı gerçek biçimiyle, içlerindeki gizemi görebilecek içgörüye, manevi göze sahip olmak.

2 — Tam anlayış

3 — Doğru sözlü olmak (yalan söylememek).

4 — Doğru davranış (Düşüncede, davranışta, sözde dürüstlükten, doğruluktan ayrılmamak. Hindistan'ın bütün etik sistemlerinde olduğu gibi, Hıristiyanlıkta da bu üçleme vardır.)

5 — Doğru yaşamak (Yaşamını sağlarken doğruluktan ayrılmamak).

6 — Doğru ve tam çaba göstermek.

7 — Tam bilinçlilik

8 — Tam uyanıklık, Tam dikkat

Buda'nın aydınlanmaya, kurtuluşa erişmek için gösterdiği bu sekiz basamaklı Yüce Yol öğretisi, rasyonalist bir biçimde elde edilecek veya düşünerek çıkarılacak bir bilgi sistemi değildir. Buda'nın öğretisi kişinin içgörü yoluyla elde edeceği sezgisel bilgeliğin öğretisidir.

Buda öğretisini yayarken kendisini Şamanların da yaptıkları gibi bir ruh doktoru sayardı.[14] Buda'nın öğretisine "dört kutsal gerçek" adını vermesi de Hint hekimliğinde hastalığın dört ayrı bölüme ayrılması düşüncesine benzemektedir. Hint hekimliğinde ilk önce hastalığın ne olduğu araştırılıp ortaya konulurdu. *(Buda yaşamın acılarla, üzüntülerle, ıstıraplarla dolu olduğunu ortaya koymuştu.)* İkincisinde hastalığı doğuran nedenler araştırılırdı. *(Buda da ıstırapları, acıları doğuran nedenin yanılgı olduğunu bulmuştu)* üçüncü olarak hastalığı doğuran nedenlerin ortadan kaldırılması için tedavi yapılır. *(Yine Buda da asıl neden olarak gördüğü yanılgıyı ortadan kaldırmak istiyordu.)* Dördüncü olarak da hastalığın tedavisi için doktor tarafından önerilen ilaçların, perhizlerin uygulanılması gerekmektedir. *(Buda da yaşamdaki yanılgıları ortadan kaldırıp yaşamın gerçeğine, aydınlanmaya erişmek için 8 maddelik öğretiyi öneriyordu.)*

Buda, doğru yolu izleyerek bütün herkesin aydınlanmaya, kurtuluşa erişeceğine inanıyordu. Bu yüzden bazı düşünürler Buda'nın bu düşüncesini, iyimser, olumlu bir tutum olarak değerlendirirler. Ancak Buda'nın öğretisinin kökeninde Hint dinle-

rinin, felsefelerinin temel bir ilkesi, temel bir inancı yatmaktadır: Yaşamın bir ıstırap olduğu inancı.[15] Hint dinlerinde yaygın olan bu inanç da salt kötümserlik, salt bedbinlik, salt karamsarlıktan başka bir şey değildir. Buda hiçbir zaman insanların ekonomik, toplumsal, sosyal eşitsizliğe karşı çıkıp insanların yaşam şartlarını değiştirerek acılardan, ıstıraplardan kurtulabileceklerini aklına getirmedi. Buda'ya göre yaşamı düzeltmenin, sosyal ilişkileri, ezenlerle ezilenlerin arasındaki yapıyı değiştirmenin imkanı yoktur. Avrupa'da birçok defalar ortaya çıkmış, sosyal eşitsizliğe, adaletsizliğe insanın insanı sömürmesine karşı çıkan reformcular, devrimciler Hindistan'da ortaya çıkmamıştı. Hatta Buda'nın kendisi bile bu konuda kaderciydi. Buda'nın ilericiliği, devrimciliği yalnız manevi alanda idi. Bununla birlikte Buda yaşadığı yıllarda Hint toplumunda kök salmaya başlamış olan kast sistemine de karşıydı. Buda hiçbir kastın birbirine üstünlüğünü tanımıyor, bir Brahmanı Brahman olarak doğduğu için en yüksek kast mensubu olarak kabul etmiyordu. Buda, insanların doğuştan getirdiği bir imtiyazı kesin olarak reddediyordu. Buda'ya göre katı bir biçimde yapılanmış kast teşkilatının, kast sisteminin insanların şu ya da bu soydan, şu ya da bu kasttan, gruptan gelmelerinin hiçbir önemi yoktu. Asıl önemli olan doğru bir yaşam sürmek, doğru bir tutumla aydınlığa erişmekti. Budacılığı takipeden, Budacı öğretiyi izleyen herkes asildir.[(16)] Buda'nın kastları reddetmesi, Budacı öğretiyi herkese açık tutması, dileyeni, isteyeni hangi kasttan, hangi kabileden geldiğine bakmadan izdeş olarak, yandaş olarak

kabul etmesinin amacı hiçbir zaman kast sistemini değiştirmek ya da imtiyazlı Brahmanların otoritesini sarsmak değildi.[(17)] Gerçi Buda'nın bu tutumu Brahman dinine ters düşüyordu, çünkü bir kişinin Brahman olabilmesi için Brahman olarak doğmuş olması gerekiyordu.[18] Buda, öğretisini herkese açık tutmasına rağmen, elimizdeki metinlerden, kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre Budacılığı kabul eden ve Budacı keşiş olanların hemen hepsi Hint kast sisteminin en yüksek iki kastından, Brahmanlar ve Kşatriya kastından gelmektedir. Daha aşağı kastlardan Buda'nın oluşturduğu topluluğa giren kimse yoktur.[(19)] Daha sonraları İsa peygamberin de yapmış olduğu gibi Buda, öğretisini daha çok sıkıntı içinde bulunan, düşkün ve acı çeken kimselerin arasında yaymak istemiş ancak onun vaazlarını, konuşmalarını canla başla dinleyenler ve Budacılığa yandaş, izdeş olanlar daha çok iktidarı elinde tutanlarla, soylu kimseler olmuştur.

Bazı kimseler, Buda'yı Hindistan'ın en büyük toplum reformcusu olarak kabul etmektedirler. Bu düşünce biraz aşırı, abartılmış bir düşüncedir. Buda'nın, hiçbir zaman Hindistan'ın toplumsal yapısında bir değişiklik yapmak, insanların yaşam şartlarını düzeltmek gibi bir amacı olmamıştı. Buda, sadece insanların yaşamlarındaki yanılgılarının farkına varıp mutluluğa erişmeleri için bir yol göstermiştir. Aslında Buda'nın bu davranışı, tutumu Hint kültüründen kaynaklanıyordu. Batı kültüründe temel olan ve İsa'dan beri sürdürülen eğitimde kişinin, yalnız kendisini değil başkalarını da düşünmesi gerektiği, kişisel isteklerinin, amaçları-

nın toplumun düzenine uyması gerektiği düşüncesidir. Halbuki Hint kültüründe temel olan çocuğun başkalarının etkisi altında kalmaması düşüncesidir. Bu düşüncenin en ileri boyutunu yoga öğretisinde görürüz. Aynı düşünce Hindistan'ın bağımsızlık savaşındaki önderi olan Gandhi'de de vardı. Gandhi Hintlilerin, işsiz güçsüz kalacak kadar pasif olmalarını ve kimsenin etkisi altına girmemelerini istemişti. Hint kültüründeki bu düşüncenin kökeni çok eskilere dayanan pasif ve kötümser bir düşüncedir. Bu düşünce biçiminin bir başka kalıtçısı da Buda olmuştur. Çileci Budacı keşişlerin de tek amacı kendilerini diğer insanlardan soyutlayarak, diğer insanlara karşı pasif kalarak, istekleri, tutkuları yok edip kurtuluşa erişmekti.

BUDACILIK VE ATMAN İNANCI

Ah! Ben olmadan görmek isterdim ağacı. Ben olmadan koparmak isterdim göğü. Ben olmadan öpmek denizi.

Kardelenler. M. Cevdet Anday(*)

Son ikibin yılın büyük dinlerinden olan Hıristiyanlık, İslamiyet ve Hinduizm'deki temel ilke bireyin içinde tinsel (manevi) ve sonsuz, ölümsüz olan bir ruhun varlığı ilkesidir. Bu dinlerin inançlarına göre ruh, insanın maddi varlığının yanında manevi bir varlıktır. Maddi olan kısım zamanla yok olmağa mahkumken, manevi olan kısım yani ruh sonsuza kadar yaşayacaktır. Ruhun varlığına duyulan bu inanç hem Avrupa hem de Asya bölgesinde aynı çağlarda çıkmakla birlikte gelişimleri farklı biçimlerde olmuştur. Hindistan'da ruhun varlığına duyulan inancın izlerine Upanişadlar dö-

(*) Güneşte, M. Cevdet Anday, Adam Yayınları (L. B.)

neminde rastlıyoruz. Upanişadlar döneminden önceki çağlarda Hindistan'da yerli halkların değişik ruh inançları olmakla birlikte bizim anladığımız kavramda bir ruh tanımı elimize geçen Arya kültürüne ait metinlerde yoktur.

Ruhun varlığına duyulan inançların değişik biçimlerini ilkel halkların inançlarında bulmaktayız. Örneğin Avustralya yerlileri, her yerde var olan, her yere yayılmış bulunan tüm yaratık ve tüm nesnelerde görülen bir gücün varlığına inanmaktadırlar. Bu güç yalnız insanlar içinde değil, ağaçlar, taşlar ve derelerde yani var olan herşeyde yaşarlar. Bu güce yerliler Mana adını verirler. Bir tür doğaüstü güç olan Mana, Tanrıların yaratmasında, insanların yaşamasında ve büyücülerin büyü yapmasındaki temel güçtür.(1) İnsanlardaki bu güç aynı zamanda yaşam enerjisi veren bir güçtür. Avustralya'daki yerli halklarında gördüğümüz bu inancın benzerine Hint yerli halklarında da rastlamaktayız. Aryalılar Hindistan'a, Ganj ovasına yerleşmeden önce bu bölgelerde yaşayan halkların inançlarında da ruh kavramı, ruhun varlığına duyulan inancın var olduğu tahmin edilebilir. Aynı inanç Hint yerli halklarından olan Bataklar'da da vardır. Bataklar'a göre her insanın daha önceden gökten inmiş ve daha sonra yeniden göğe çıkacak bir ruhu vardır. Bu düşünce ilkel ruhgücü inancının diğer bir biçimidir. Bataklar'a göre insanın ruhu uyku sırasındayken bedeninden ayrılarak gerçek olan rüya alemini görür. Bedenin bütün kısımlarında ruh vardır. Bu yüzden bedenin her yerinde ayrıca bir duygu gücü de vardır.[2] Ancak ruh bedenin her bölgesinde aynı oranlarda değildir.

Saçlarda, tırnaklarda, içinde yıkanılan sularda, gölgede ve kişi adlarında daha fazla ruh gücü vardır. Yalnız insan bedeninde değil eşyalarda, aletlerde, silahlarda ve diğer nesnelerde de ruh vardır. Bu yüzden bu tür şeyleri de kutsal saymak gerekir.[3] Ruh insanın bedenine daha anne karnında ceninken girer ve orada kalır. Böyle bir durumda anneler cenin içindeki ruhun arzuladığı yiyecekleri istemeğe başlarlar. Bu yüzden hamile annenin isteği yerine getirilmelidir. Ruh insan bedenine girmeden, daha gökteyken yaşayacağı bedenin de geleceğini belirler. Alınyazısı diyebileceğimiz belirlenen bu gelecek sonradan değiştirilemez. Hint yerli halklarının bu inançları Upanişadlar döneminde daha da gelişti ve yeni biçim aldı. Değişiklik ise büyük dinlerde görmediğimiz karma düşüncesidir. Bu, Hint düşüncesinde ileriye doğru atılmış adımların en önemlisiydi.

İnsanın içinde bulunan ona yaşam gücü veren ruh öğesinden başka bir güç daha vardır.[(4)] Eski Veda kültüründe bu güce Manas adı verilmiştir. Hint-Avrupa dil ailesinden gelen Manas kelimesinin" düşünmek, arzu etmek, istemek, dilemek, dikkatli olmak" gibi anlamlan vardır.[5] Bataklar[6] ise bu güce Roha ruhu adını verirler. Bu ruh insanın benlik bilincidir. Bununla insan düşünür, hisseder, arzu eder, ister, korkar, umar v.b. Bu ruh çoğu zaman diğer ruhlarla zıt bir yapıdadır. Diğer ruhlarla geçinemez. Bu yüzden insanların benlik bilinci, genellikle ilk ruhun doğmadan önce çizmiş olduğu alınyazısından memnun değildir. Sürekli kaderinden ve talihinden şikayet eder. Bu iki önemli ruhun yanında Hint yerli halkları birçok ru-

ha daha inanmaktaydılar. Örneğin insanda bir üçüncü ruh daha vardır. Bu ruh insan ölünce bedeninden ayrılarak, ölen kişinin yaşadığı evin çevresinde kötü bir ruh olarak veya bir hayalet biçiminde yaşamını sürdürür. Bu yüzden ölen kimsenin akrabası ruhu memnun etmek için kurban kesmek zorundadır.[7] Hint yerli halklarının ruh konusundaki inançlarının benzer biçimini Aryalıların inançlarında görüyoruz. Aryalılar ölen atalarının ruhlarının bazılarının kendilerine iyilik, bazılarının ise kötülük getirdiklerine inanırlardı. Atalarının ruhlarının değişik biçimlere girme özellikleri bulunmaktadır. Hindistan'ın yerli halklarından olan Baigaların inançlarına göre ölen bir insanın bedeninden üç değişik ruh çıkar.[(8)] Bu ruhlardan birisi ölen kişiye yaşam veren candır. Yaşamı sağlayan bu ruh insan ölünce gökteki güneş Tanrısının yanına gider. Daha sonra ise yeryüzüne bir başka bedene girmek için inecektir. İkinci ruh ise insanlara bereket getiren bir ruhtur. Bu ruh daha sonra değişik hayvan biçimlerine girecek ve aileye bereket getirecektir, üçüncü ruh ise, kötülük saçan ve insanları zarara sokan ruhtur. Baiga halkının inancına göre kötü ruhun aileye zarar vermemesi için ölüyü gömerken yapılacak törenin çok düzgün olmasına, yanlış yapılmamasına ve okunacak dualara özen gösterilmesine gerek vardır.

Hindistan'daki yerli halkların bu inançlarına karşın Aryalar'ın ruhun varlığı konusundaki düşünceleri çok daha ileri bir düzeydedir. Veda çağlarının kutsal metinleri olan Vedaların en eskisi Rig Veda'da Aryalılar beş tinsel güçten söz etmektedirler.[9] Bu beş tinsel güç "Düşünce, söz, soluk

(nefes), görme ve işitme"dir. Bu beş tinsel güç içerisinde nefes-hava (solumak) daha önce sözü edilen yaşam veren ruhun aynısıdır. Düşünme, düşünen ruhun gelişmiş biçimidir. Görme ve işitme, Veda kültüründe çok önemli iki duyu gücü olarak kabul edilmekteydi. Söz ise bu güçlerin içinde en eskisiydi. Sözün gücü ilkel kültürlerdeki büyücülerin törenlerinden beri önemini kaybetmemişti. Söz aynı zamanda ilkel halkların Mana gücünün de bir parçasıydı.

Veda dönemindeki düşünen ruhtan[10] Upanişadlar döneminde Atman düşüncesi, Atman inancı oluştu. Bu ise Hint düşünce yapısında büyük bir yenilikti, Upanişadlar döneminin bilgeleri varoluş sorununa bir yanıt vermekte, varoluşun acılarından, ıstıraplarından kurtulmak isteyen benliğin tanımını yapmaya çalışmaktaydılar. Yaşamak, Upanişad bilgelerine göre acı çekmekten başka bir şey değildi. Ancak insanda acı çekmekten kendisini kurtarmak isteyen bir benliğin bulunduğuna inanıyorlardı, Upanişad bilgelerine göre benliğimiz yaşamın, dünyanın acılarından kendisini kurtarmak istediği için temizdir. Bu dönemin ünlü bilgesi Yacnavalkaya, benliği temiz olan bir ruh olarak kabul ediyordu. Yacnavalkaya'ya göre bu ruh, günlük yaşama ait edindiğimiz bütün düşüncelerden, bütün görüntülerden, biçimlerden farklı bir yapıdadır. Salt (Mutlak) olan bu ruh bizi düşündürür, hissettirir, eylemlerimizi yönlendirir. Bu ruh aynı zamanda sonsuzdur. Bu ruhun tanımını yapmak imkansızdır.[(11)] Bu ruh bir bedenden diğer bir bedene girer. Yaşamda tek amaç bir bedenden diğer bedene giren ruhun sonu gelmez döngüsünü

kırıp onu özgürlüğüne, bağımsızlığına kavuşturmaktır. Bütün dünyanın amacı da bu ruha hizmet etmek ve onu kurtuluşa götürmektir. Upanişad bilgeleri kendi benliklerini ön plana çıkartıp yalnızca kendilerini düşünüyorlardı. Yaşamlarında tek amaçları vardı, o da kendi benliklerini kurtarmaktı. Kendilerinden başka gerçek kabul etmiyorlardı.

Upanişad bilgelerinin bu düşünceleri oldukça benmerkezciydi. Kendilerine yaşam gücü veren ruhun, bütün dünyaya yaşam gücü verdiğine inanan yerli halklar gibi Upanişad bilgeleri de, kişisel özlerinin evrensel özle aynı olduğunu kabul ediyorlardı.[12] Değerli olan tek şey varsa, o da bu benlik ve nefistir. Babanın oğlunu, kocanın da karısını sevmesinin nedeni, onların da kendisinden başka bir şey olmamasıdır.[13] Upanişad bilgelerinin ileri sürdüğü düşünceler bazen tümtanrıcılık öğretisi olarak da kabul edilmektedir. Ancak bu öğretide aynı zamanda her şey olan bir Tanrı tanımı yoktur.

Upanişad bilgelerine göre kurtuluşa, özgürlüğe ulaşmak evrensel benlikten başka bir şey olmayan kendi benliğinin bilincine erişmekle oluşur. Bu inanca sahip Upanişad bilgeleri kendilerini "Yeryüzünün Tanrıları" olarak görüyorlardı.

Upanişad bilgelerinin öğretileriyle Buda'nın öğretileri arasındaki temel düşünce her iki öğretinin de amacının insanları yaşamın acılarından kurtarıp kurtuluşa, özgürlüğe eriştirmek olmasıdır. Ancak Buda, Upanişad bilgelerinin benliği maddi dünyadan soyutlamalarına, ayırmalarına ve ev-

rensel benlikle kendi benliklerinin aynı olduğu düşüncesine karşı çıkıyordu. Buda, asıl benliği, nefsi ortadan kaldırıp yok etmek istiyordu. Buda'ya göre benliğe takılıp kalmak onun kalıcı değişmez bir şey olduğunu kabul etmek demekti. Bu ise kişinin benliğine değer vermesi demektir. Benliğine değer vermek, ona takılıp kalmak ise kişiyi iç özgürlüğüne, aydınlanmaya eriştirmez.[14] Brahman bilgeleri kendi benliklerini sevdikleri için onu kötü saydıkları dünyadan kurtarmak istiyorlardı. Halbuki Buda, kişinin benliğini sevmesini aslında var olmayan bir şeyi sevmeye benzetmekteydi.[15] Her şeyin gelip geçici olduğunu söyleyen Buda kişinin değişmeden kalan "ben" ya da "ruh"unun varlığını yadsıyordu. Buda'nın "Bir baba, oğlunu kendisinin bir parçasıdır diye sevmemelidir, bir koca karısını kendisinin eşi olduğu için sevmemelidir," derken amacı kişiler arasında sevgisizlik yaratmak değildi. Amacı bütün bunlardan vazgeçip kurtuluşa erişmeye çalışmak için gayret göstermek; her şeyi terk ederek yalnız yaşamaktı.

Upanişad bilgeleri evrenin temelini ve niçin oluştuğunu araştırmışlar ve sonuçta var olan herşeyi doğuran nedenin benlik-ruh olduğuna karar vermişlerdir. Buda ise evrenin oluşumunun, temelinin, yaşamdaki ıstırapların kaynağının, yanılgı içinde yaşamaktan, doğru yoldan ayrılmaktan kaynaklandığını söylemiştir. Buda Upanişad bilgelerinin en son gerçek olarak kabul ettikleri "ben" veya "ruh" kavramına karşı çıkmış ve izdeşçilerine de öldükten sonra değişmeden kalacak sürekli bir benliğin var olmadığını bu düşüncenin kişinin kendini beğenmesinden başka bir şey ol-

madığını ve benliği gerçek bir şey olarak kabul etmemelerini öğütlemiştir.

Buda, bu konudaki öğretilerini, düşüncelerini anlatırken o dönemlerde etkili olmuş Maddeci (materyalist) düşünürler gibi karma doktrinini yadsımak için ruhun varlığını inkar etmemiştir. Buda Maddecilerin (*) ileri sürdükleri yaşam görüşüne de karşıydı ve bu konuda orta yolu tercih etmiştir. Buda hem karma (neden-sonuç yasasını) hem de bir tür genedoğum düşüncesini kabul ediyordu. Ancak Buda'nın kesin karşı çıktığı şey ruhun ölmezliği, sonsuzluğu düşüncesiydi.

Buda'nın öğretilerine temel oluşturan düşüncelerden birisi neden-sonuç ilişkisidir. Neden -sonuç ilişkisine göre yapılan her eylem iyi veya kötü bir sonuç oluşturur. Ancak Buda'ya göre bu eylemleri yapan sonsuz bir ruh yoktur. Her eylem devamlı bir substrata gerek görmeden kendi sonucunu verir. Her eylemin oluşması için belli bir neden vardır. O eylemin bitişi bir başka eylemin başlangıcıdır. Örneğin her görme eyleminin yeni birtakım duyguların doğmasına neden olduğu bunlarınsa birtakım düşünceleri oluşturduğu gibi. Duygular isteği uyandırır, istekler ise eylemi oluşturur. Bu biçimde düşünecek olursak ilk önce gören, sonra hisseden, duyumsayan sonra istek duyan (arzu eden) sonra ise eylemi gerçekleştiren

(*) Maddeciler: Kurucusunun Çarvaka (charvaka) olduğu sanılan bu öğreti kurucusunun adıyla da anılır. Başta Brahman dini olmak üzere her türlü dini inanca karşı çıkan bu öğretinin düşünürleri yaşamdaki tek amacın "yaşamın tadını çıkarmak" olduğunu kabul ediyorlardı. Her türlü ahlak anlayışına ve genel normlara karşı olan bu öğretide Atman inancı yoktur. Bu felsefeye, öğretiye göre madde dışında ruh yoktur. (L. B.)

ve bu eylemi gerçekleştirdiği için ödül veya ceza gören bir ruh yoktur. Yapılan her eylem kendi başına bir bütündür. Bütün bunlar başlangıcı belli olmayan ve çok uzun dönemlerden beri sürekli bir eylem akışı içinde, bir öncesi bir sonrasını doğuran eylemlerden başkası değildir. Tıpkı sinema filminin akışı gibi, yaşam da sürekli devam ediyor. ünlü filozof Herakleitos "Bütün evren akıp gidiyor" demiştir. Buda (veya onun izdeşçilerinden birisi) bu düşünceyi çok daha radikal bir biçimde anlatmıştır. "Devam eden, sürekli olan bir ben veya ruh yoktur. Var olan tek şey eylemlerimizin sonuçlarıdır. Kurtuluş ise nedensellik yasasının oluşturduğu döngüyü kırmakla, aşmakla olur. Göze varmış ve sürekli devam ediyormuş gibi görünen her türlü nesne, her türlü olay yalnız birbirini takip eden ve bir önceki kendisinden sonra gelecek olanın yapısını oluşturmasına neden olan zincirden başka bir şey değildir. Bu açıdan bakınca ölüm, yaşamın bitmesi demektir. Ancak yaşam biterken bilincin en son anı diyebileceğimiz bir an vardır. Bilincin bu son anı diğer bir bedende yaşama başlama anıdır. Bir yaşamın bitmesiyle diğer bir yaşama başlama arasında bir neden sonuç ilişkisi vardır. Buysa bir bedenden diğer bir bedene akan sürekli bir ruhun olmadığını göstermektedir."[16] Buda'nın ruhun varlığını yadsıması ve genedoğum olayını açıklaması bu biçimdeydi. Buda, Upanişad bilgelerinin öne sürdükleri sav olan benliğe ait sürekli varlığını sürdüren bir görme, işitme, hissetme v.b gücün varlığına inanmıyordu. Gerçekte Buda görme, işitme, duyumsama güçlerini yadsımıyordu. Onun kabul etmedi-

ği bütün bu duyuların sürekli ve benliğe ait olan birer gerçek oldukları idi. Buda'nın bu konudaki düşüncesi Upanişad bilgelerinden çok Rig Veda'daki 5 tinsel (manevi) gücün varlığı düşüncesine benzemektedir. Buda, Upanişad bilgelerinin bir yenilik olarak bulmuş oldukları 'ben-ruh "kavramına inanmıyordu. Buda, insanın toplam beş varoluş etmeninden oluştuğunu söylemektedir. Bu beş varoluş etmeni Vedalarda sözü edilen beş manevi güce benzemektedir. Bu etmenler 1) Beden[(18)] 2) Duygu[19] 3) Düşünme[20] 4) İstek[21] 5) Saf düşünce (Bilinç) etmen[22] leridir. Buda'nın insanı toplam beş varoluş etmenine ayırması eski Veda'lardaki ayırımdan çok daha gelişmiş bir biçimdedir. Çünkü istemekle hissetmek ve düşünmek kavramlarını bu kadar açık olarak anlatabilmek gerçekten önemli bir iştir.

Etmenlerin (fenomenlerin) bir başka ayrımıysa yine Buda veya öğrencileri tarafından yapılmıştır. Bu ayrımda etmenler maddi ve manevi etmenler olmak üzere ikiye ayrılmıştır. İkici (dualist) diyebileceğimiz bu ayrıma göre etmenlerden ilki olan beden maddi kısma, diğer dört etmense manevi kısma aittir. Bütün yaşam ad ve biçimden oluşmaktadır. Ad burada bütün manevi yaşamı ve biçim ise maddeyi gösterir. Adın bu biçimde manevi etmen olarak gösterilmesi çok eski bir inançtan, kaynaklanmaktadır: Yukarıda da gördüğümüz gibi, ilkel halklar adın bir ruh olduğuna inanıyorlardı.[23]

Bu ikici düşünce biçimi zamanla genişliyerek, bütün dünyanın iki ayrı etmenden yani bir nesne bir de özne etmeninden oluştuğu düşüncesi biçi-

mini aldı. Bu düşünceye göre nesne etmenleri altı duyuyu oluşturur. Bunlar, görmek, duymak, koklamak, tad almak, dokunmak ve düşünmektir. Budacı ar, beş duyunun yanında düşünmeyi, algılamayı altıncı bir duyu olarak kabul etmektedirler. Düşünme, algılama yetisi bazı Brahman düşünürleri tarafından da altıncı duyu olarak kabul edilmekteydi- Budacılara göre her duyunun kendine özgü bîr işlevi vardır. Görme yetisi renkleri görür, duyma yetisi sesleri işitir, tad alma çeşitli tadları tadar, dokunma yetisiyle nesnelerin inceliği, kalınlığı, soğukluğu ve sıcaklığı anlaşılır.

Ancak altıncı duyu olarak kabul edilen düşünme, algılama yetisi bütün soyut kavramları düşünür. Soyut olan bütün kavramlar ise düşünme - algılama duyusuna aittir. Böylelikle dünyadaki var olan bütün her şey bu 12 grup (6 duyu + 6 çalışma alanı, etmeni) içerisinde bölünür. Diğer bir taraftan bu düşünce şöyle de anlatılabilir.

Görme renkler us., görmek
Duyma —sesler, duymak
Koku alma— kokular, koklamak
Tad alma— tadlar, tadalmak
Dokunma— sıcak-soğuk, dokunmak
Düşünme— kavramlar, düşünceler, düşünmek

Bu biçimde 3x6=18 etmenden, niteliklerden oluşmaktadır.

Buda, eski ikici düşüncenin yerine kendi çoğul-

culuk (plüralizm) öğretisini oluşturmuştu. Buda'nın yaşadığı çağda etkin olmuş Maddeci düşünürlere göre gerçek olan tek şey yalnız bedendir. İdealist Brahman düşünürleri ise tek gerçek olarak kişinin benliğini, ruhu tanıyorlardı. Halbulki Buda birbirlerine zıt olan bu iki düşüncenin ikisini de kabul etmiyordu. Buda'ya göre bir veya iki değil, sayısız gerçek vardır.

Buda, insanın duyumlar dünyasını oluşturan altı duyunun, gelip geçici olduğunu sürekli değiştiğini, hiçbir kimseye ruha ve varlığa maledilemiyeceğini ileri sürmüştür. Buda'nın bu düşüncesine karşın Hint toplumundaki köylü ve toprak sahibi kimseler farklı düşünürlerdi. Onlara göre bir bedenden diğer bir bedene devamlı geçen bir ruh vardır. Babadan oğula kalan miras gibi ruh da bir bedenden diğerine miras olarak geçiyordu. Buda'nın düşünce biçimi, dünyaya bakış açısı kentlilerin yaşam biçimine benzemekteydi. Sürekli devingen, sürekli kaynaşan, bütünleşen bir yapıdaydı.

Buda'nın yaşadığı dönemlerde öğreticini ne kadar ilerlettiğini kesin olarak bilemiyoruz. Bütün etmenlerin böyle 12 veya 18 gruba ayrılması daha sonraki dönemlerde meydana getirilmiş olsa gerektir. Budacılığa ait metinler içinde Pali lehçesiyle yazılmış ve Pali derlemelerinin üçüncü bölümünü oluşturan abhidhammatpitaka (abi - dammat-pitaka) metninde Buda'nın yaşam ve dünya konusunda düşünceleri, öğretileri vardır. Aşoka döneminde yazılmaya başlamış olan bu metinler daha

önceleri Buda'nın konuşmalarının yazıldığı ve düzenli bir yapıda olmayan metinlerden oluşturulmuştur.

Bu konuşmalarından birisinde Buda şöyle der: *"Her şey, her varlık yakıcı bir ateştir. Göz yakıcı bir ateştir. Gözün gördüğü her biçim, her nesne yakıcı birer ateştir. Görmekten doğan izlenimle, duygular da yakıcı birer ateştir. Acaba bu yakıcı ateş nerden çıkıyor, nereden alevleniyor. Bu ateş isteğin, hırsın, öfkenin, çekememezliğin ateşidir. Bu ateş doğumun, yaşlanmanın ölümün ateşidir."*[27] Buda'nın ve izdeşçilerinin dünya hakkında düşünceleri bunlardır.

Buda'nın konuşmalarında simge olarak kullandığı ateş, Hint kültüründe, Hint yaşamında önemli bir yere sahiptir. Yerli kavimlerin dinsel ayinlerde, Veda döneminin rahiplerinin kurban törenlerinde ateş önemli bir yer tutmaktadır.

Ateş yalnız Hint kültüründe değil, eski Yunan düşünürlerin öğretilerinde de önemli bir yere sahiptir. Eski Yunanlı filozof Heraklit'e göre doğanın ilk maddesi ateştir.[31] Ateş en çok değişime ve hareket gücüne sahiptir. Heraklit'e göre bütün şeyler zorunluluğa göre, ateşten türer. Heraklit de Buda gibi devamlı bir varlığa, mevcudiyete inanmazdı. (Oysa Yunanistan'daki Eleat'larla Hindistan'daki Upanişad Filozofları devamlı bir varlığa inanırlardı.) Buda ise ateşi ıstırabın bir simgesi, bir sembolü olarak almıştır. Ateşin yakacağı şeyi yakaladığı gibi yaşam veren unsurun da bedeni yakaladığını

söylemişti. Ateşten kurtulmak için ateşin sönmesi gerekir. Bu ise kurtulma, aydınlanmaya erişmekle olacaktır. Buda kurtuluşa "sönmüş" anlamına gelen Nirvana diyordu.

NİRVANA

Sağlık en büyük servettir.
Halinden hoşnut olma ise en
büyük hazine
Kendine güven en büyük dost'tur.
En büyük mutluluksa Nirvana
Dhammapada (Sukhavagga) (*)

Budacılığın amacı, yaşamın ıstıraplarından, acılarından kurtulup Nirvana'ya erişmektir. Nirvana'nın anlamı ise "sönmektir" Budacılıkta "sönmekten-sönüşten" anlatılmak istenen tıpkı bir alevin söndürülmesi gibi insanın acılarının kaynağı olan isteklerin, tutkuların, doyumsuzluğun söndürülmesidir. Nirvana'yı bazen Brahmanlar da öğretilerinde kullanmışlardır. İlk bakışta çok basit görünen bu deyim Budacılık tarihi içerisinde çok önemlidir. "Sönmekten" anlatılmak istenen nedir acaba?

İlkel halklar içinde bu biçimde bir tanım yoktur. İlkel insanlara göre hiç değişmeden yaşayan bir

(*) Dhammapada. Narada Maha Thera Maha Bodhi, Society Of İndia-Calcutta. çev: L. Bozkurt

ruh vardır. Bu ruh, ya dünya üzerinde görmekte olduğumuz biçimlere girerek ya da göğe yükselerek yaşamaktadır. Budacı yoganın kökeni ilkel Şamanizm'e kadar inmektedir. Bazı Şamanlar, insan ruhunun, ölümden sonra göğe yükseldiğine, ve birçokları da ruhun bir kuş tarafından göğe taşındığına[1] ve orada, cennet ağacı üzerinde uzun bir zaman yaşadıktan sonra, tekrar yeryüzüne, yaşama geri döndüğüne inanırlardı.

Buda'dan önceki dönemde yaşamış olan bazı Hintli genedoğum inancına sahip düşünürler, ilkel halkların bu düşüncesi ile karma düşüncesini birleştirmişler ve buna bir de kötümserliği eklemişlerdir. Bu düşünürler bütün yaşamın, hatta semavi olan her şeyin bile birer ıstıraptan, acıdan başka bir şey olmadığını ileri sürüyorlardı. Karma inancı, insanlara hiç değilse öldükten sonra yaptıkları iyi eylemlerin mükafatı olarak öteki dünyada mutlu bir yaşam süreceğini vaat ediyordu. Bu radikal çileciler, öteki dünyadaki mutluluğu da yalanlıyorlardı. Çileciler, semavi mutluluktan daha yüksek, daha kıymetli bir yaşama kavuşmak istiyorlardı. Aradıklarına "kurtuluşa, salt özgürlüğe" ulaşarak varacaklarına inanıyorlardı. Anlaşılan bu "kurtuluşa" özgürlüğe erişme özlemi Buda'dan az önce Hindistan'da öğreti olarak ortaya çıkmıştır[2]. Ancak Buda'dan önce, bu konu üzerinde daha ciddi ve daha ayrıntılı bir biçimde düşünmüş herhangi bir düşünürün yaşayıp yaşamadığı belli değildir.

Upanişad düşünürleri, bir insan için en yüksek amacı Atman'ı derinlemesine kavramak, onunla birleşmek, bütünleşmek olarak görüyorlardı. Va-

rolan her şeyin özünü oluşturan Atman ya da Brahman Upanişad öğretilerinde sürekli kullanılmış, öğretinin temelini, Atman'ın Brahmanla olan özdeşliği oluşturmuştur. Upanişad düşünürleri Atman'ı açıklarken, Atman'ın dünyanın acılarından, ıstıraplarından uzak maddi bir şey olmadığını, günlük yaşamın ötesinde sürekli var olduğunu ve sonsuz olduğunu söylemişlerdir[3]. Kişi Atman'ı anladığında kurtuluşa erecektir. Gerçek olan tek şey Atmandır. Atman'a göre bütün her şey daha az gerçeklik taşır. Bazen bu düşünceyi anlatmak için Atman'ın sürekli bir sevinç, mutluluk yaşantısı olduğunu, manevi ve daima var olduğunu söylemişler ve bu acı, azap dünyasından kurtulabilenler bu sevinç diyarında yaşarlar, demişlerdir.

Upanişad düşünürlerinin insanlara muştuladıkları "sevinç" içinde yaşama öğretisinin kökeni yukarıda belirttiğimiz gibi ilkel halkların inançlarında da bulunmaktaydı. Ancak ilkel halklar Upanişad düşünürlerinin aksine sevinç ve mutluluğa ölümden sonra ulaşılacağına inanıyorlardı.[4] Sonradan bu düşünce biçim değiştirerek yaşam içerisinde de erişilebilecek bir amaç olarak ortaya çıkmıştır. Buda da bu düşüncenin kalıtçısı oldu. Ancak Upanişad bilgelerinin kurtuluşu tarif etmek için kullandıkları "sevinç" içinde yaşama Buda'nın öğretisine ters düşmekteydi. Buda'nın düşüncesi aynı zamanda ilkel halkların gökteki sevinç diyarlarında yaşama inancına da ters düşmekteydi. Onun düşüncesine göre her şey gelip geçiciydi. İnsanların yaptıkları hata, düştükleri yanılgı hep bu geçici, sürekli değişen şeylere sahip çıkmasından, kendisine maletmek istemesinden kaynaklanıyordu.

Yerli halkların inancı olan gökteki sevinç aleminin de bir sonucu vardır.[5] Çünkü yapılan iyi eylemlerin, davranışların değeri kadar bu mutluluk, sevinç durumu sürecektir. Bu süre bitince Tanrılar bile yeryüzünde yeniden değişik biçimlerde doğmak zorundadır. Buda'nın asıl amacı sevinç değil, yalnız huzur ve dinginlik içinde yaşamaktı. Buda öğretisini oluşturduğu ve vaazlarında sık sık kurtuluş, salt özgürlükten, Nirvana'dan bahsetmesine rağmen bu kavramların hakkında müspet bir şey söylememiştir. Upanişad filozofları Atman düşüncesini, insanla ilgili hiçbir kavramla anlatılamayacağını ileri sürmüşlerdir. Ancak yine de Atman'ın bir ruh olarak, gerçek varlığı olan, sürekli bir sevinçten ibaret olduğunu söylemişlerdir. Bu davranışları aslında kendi öğretilerine, düşüncelerine ters düşmekteydi. Upanişad filozoflarının bu davranışlarını olumsuzlukla karşılamak gerekir. Çünkü Upanişad dönemlerinde ortaya atılan düşünceler felsefi bir yön taşımakla birlikte Vedaların dini-felsefi yorumu olduğu için özünde dini bir özellik taşımaktaydı. Buna karşılık Buda'nın "Kurtuluş" "Nirvana"yı tarif etmemesi, sözcüklere kavramlara dökmemesinin nedeni, hiçbir kavramın, sözcüğün bunu anlatamaz olmasındandır. Budacılığı benimsemiş bir Budacı Yogi'nin yolu bilinen ve sevinç dolu amaçlar edinen bir yol değil, tam tersine bilinmeyene doğru, özünde hiçliğe götüren yoldur. Yani yoga öğretisinin yoludur[6].

Buda izdeşçileri tarafından sorulan soruların başında "Budalık seviyesine erişmiş bir kimsenin öldükten sonra varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği" sorusu gelir. Buda bu sorulara yanıt vermekten

her zaman kaçınmıştır.[7] Buda, izdeşçilerinin bu tür konularla uğraşmalarının kendilerine bir yarar sağlamayacağını söylüyordu. O bu tür konular üzerinde konuşulmasına bile taraftar değildi. Buda'nın ölümden sonra ne olacağının, Budalık seviyesine ulaşmış bir kimsenin öldükten sonra var olup olmayacağı konularının izdeşçileri tarafından konuşulmasının bir yararı olmayacağını söylemesine rağmen Buda'nın ölümünden sonra ortaya çıkan Budacı okullarda üzerinde en fazla tartışılan konuların başında bu gelmiştir. Bu okullarda ölümden sonraki yaşam üzerine değişik felsefi kuramlar ortaya atılmıştır.

Buda'nın görüşlerini tam anlamıyla anlayabilmek için iki nokta üzerinde durmak gerekir. Bunlardan birincisi Buda'nın "kurtuluştan, Nirvana'ya erişmekten" ne anlatmak istediğidir. Buda'ya göre "kurtuluş" kişinin yanılgılarını farkedip nedensellik yasasından, tutsaklığından kendisini kurtarmasıdır. Bu dünyada var olan herşey gelip geçici olgulardan (fenomenlerden) oluştuğu ve bu olguların da 12 halkalı neden-sonuç zincirine bağlı bulunduğuna göre kurtuluşa, Nirvanaya erişmek bu zinciri kırmakla mümkün olacaktır.

İkinci nokta ise kurtuluşun bir yoga durumu olarak kabul edilmesidir. Bir yogi, yerli halkların dokuz göktabakası şemasına uygun olarak içe dalınç (meditasyon) aşamaları geçirir. Aşama aşama yükselerek en üst tabakaya yani kurtuluş tabakasına erişir. Bu aynı zamanda simgesel kozmik tabakaları da geçmek demektir. Budacılıkta Nirvana'ya, Kurtuluşa erişme aynı zamanda bu kozmik tabakalardan da kurtulma anlamına gel-

mektedir. Böylelikle Budacılığın bu skolastiği kurtuluş düşüncesini anlatmak ve tarif etmek için birbirlerine yakın iki kavram oluşturuyorlardı. Birincisinde kurtuluşu, özgürlüğü bir "sönüş" olarak tanımlıyorlar; İkincisindeyse "yeniden beden bulmasına hiçbir neden olmayan gök tabakası" olarak açıklıyorlardı[8].

Skolastik Budacılık daha da ileri giderek "kurtuluş" kavramının aynı zamanda "kozmik evreni"de biçimlendirdiğini kabul ediyordu.[9] Böylece "kurtuluş" düşüncesi maddeleştirilmiş ve kabalaştırılmış bir öğreti oluyordu. Skolastik Budacıların bu düşüncesi diğer Budacıların tepkisine neden olmuştur.

İsa'nın doğumundan az önceki dönemde, Budacı okullarda yeni bir tartışma konusu ortaya çıkmıştır. Tartışma konusu şudur: Kurtuluş dediğimiz şey gerçek olan bir şey midir? Kurtuluş, Nirvana deyince aklımıza herhangi bir şey mi, yoksa mutlak bir hiçlik mi gelir? Eğer kurtuluş yaşamdaki acıların, ıstırapların bitmesiyse ona hiçlik dememiz gerekir. Ancak bu düşünceye karşı çıkan diğer Budacı okullar kurtuluşu gerçek olan, somut bir oluş durumu olarak kabul ediyorlardı. Ancak bu okulda kurtuluş düşüncesini tam anlamıyla açıklamakta aciz kalmışlardı.[(10)]

Hinayana Budacılığına bağlı okullara göre "kurtuluşu" tarif etmek, açıklamak, belirli kavramlarla yorumlamak imkansızdır. Hinayana Budacılara göre, mademki bütün yaşam ve acılar geçici ve bir diğerinin meydana gelmesine neden olan olguların sürekli yenilenmesinden oluşuyor, o

halde kurtuluş da bu oluşumun durması demektir. Öyle ise kurtuluşu yalnızca yeniden beden bulmanın bitimi biçiminde açıklamak gerekir diyorlardı. Ancak Budacılığın bu ekolü kurtuluş için açık bir tanım bulamamış ve öğretisi olan "yeniden beden bulmanın bitimi"ni yeterince açıklayamamıştır. Mahayana Budacılarının ise bu konu üzerinde çok önemli ve yeni düşünceleri vardı.

Mahayana ekolü ne bağlı okulların "kurtuluş" düşüncesine ne de Upanişadlar dönemindeki "kurtuluş" düşüncesine yakındı. Mahayana Budacılarına göre gerçek olan tek şey ancak diğer bir nedenle beden bulmayan, oluşmayan şeydir. Bu ekolün düşüncesi Buda'nın "kurtuluşun, Nirvana'nın hiçbir nedenden doğmadığı" düşüncesine dayanmaktadır.

Mahayana Budacılarına göre kurtuluş gerçekten var olan "reel" olan şeydir. Mahayana Budacıların bu görüşü Upanişad döneminin temel öğretisi olan Atman düşüncesinin gerçek olmasına benzemektedir. Upanişadlardaki kurtuluşa erişmek demek "her türlü ıstıraptan uzak olan, değişmeyen, sarsılmayan tek gerçek olan Atmanla birleşmek, bir olmak demektir." Tek gerçek olan Atmanı anlayabilmek, onunla birleşmek, bütünleşmek için tek yol doğru bilgi ve doğru meditasyon yoga uygulamasından geçmektedir. Atmanın sonsuzluğunu anlayabilmek için çeşitli varlıklar biçiminde görülen şeyler aslında tek bir şeydir. Bütünü kavrayan, Atmanla birleşen insan bu dünyanın ıstıraplarından kurtulup birliğe erişir. Mahayana Budacılığına ait öğretiler de tamamen buna benzemektedir.

Mahayana, eski Hinayana Budacılığının iddia ettiği gibi kurtuluşa erişmeyi sadece genedoğum döngüsünün ve ıstırapların bitmesi biçiminde görmüyordu. Mahayana Budacılarına göre kurtuluşa erişmekle yaşamdaki ıstıraplar, acılar biter. Ancak özünde yaşam ve kurtuluş, aynı şeylerdir. Mahayana Budacılığının oluşmasında etkili olmuş düşünür Nagarcuna'ya göre: Kurtuluş hiçbir şeyden doğmamıştır. Kurtuluşun, Nirvana'nın gerçek bir şey olduğunu söyleyebilmek için her şeyden önce gerçek "realite" diye bir şeyin varlığını ispat etmek gerekir. Eğer kurtuluşa biz sonsuzdur dersek o zaman sonsuz denilen bir gerçeğin varlığına inanmış oluruz. Öyle ise sonsuz ve sürekli varolan şey nedir? Sonsuz ve sürekli varolan şey bütün herşeyin üzerinde ve her varlığın oluş nedenidir. Tek başına olan bir eşyayı, bir varlığı kavramlarla, sözcüklerle, anlatmanın imkanı yoktur. Zaten kavram dediğimiz yanlış ve temelsizdir. Biz ancak bir eşyayı belirli sözcüklerle, kavramlarla "bu böyledir" "şu şöyledir" demekle tarif edebiliriz. Bu ise o eşyayı "böyle" veya "şöyle" yapan veya "böylelik" veya "şöylelik" durumunun tamamen soyut olması gerekir.[11] İşte "kurtuluş" da en soyut olandan başka bir şey değildir. Her şeyin boş olduğunu söyleyebiliriz. O zaman en son soyut biçim "boşluk" olur. Boşluk ise "böylelik" durumunun aynısıdır. Her şeye var olmama (mevcudiyetsizlik) niteliğini de verebiliriz. Bu sefer de tek gerçeğin "var olmama" ilkesi akla gelmektedir.

Bütün bu görüşler Nagarcuna'nın Mahayanist ve Brahman düşünürlerinin bilinen kavramlarla, sözcüklerle, tanımlamalarla anlatılamayacağını

iddia ettikleri "gerçek varlığı" tanımlamak için kullandığı, felsefesini oluşturduğu görüşlerdir. Nagarcuna'nın düşüncesine göre "gerçekte varolan sonsuz bir şeyin varlığına inanmak yanlıştır. Çünkü kavramlarla sözcüklerle, kelimelerle açıklanabilecek, tarif edilebilecek hiçbir gerçek varlık yoktur. "Nirvana-Kurtuluş" bile mevcut değildir. Keza ne Buda'nın kendisi ne de onun kurmuş olduğu bir din, bir öğreti vardır. Diğer bütün kavramlar, bütün tanımlamalar gibi "gerçekten varolmak" kavramı da yanlıştır. Bir şeyi tanımlamalarla, kavramlarla, sözcüklerle anlamaya çalışmak sadece sıradan insanların işidir. Budalığa erişmiş bir kişi için bu tür kavramların, sözcüklerin hiçbir önemi, hiçbir geçerliliği yoktur."

Mahayana Budacılığının özünü teşkil eden düşünce biçimi teist ve panteist din düşüncesidir. Mahayana Budacılığında Nirvanaya, kurtuluşa erişmek demek Buda olmak demektir. Kurtuluşla Buda birdir, aynı şeylerdir. Budacı öğretiyi benimsemiş her kişi Buda'nın çizmiş olduğu yoldan giderek kurtuluşa, Nirvana'ya erişebilir. Yeterki kişi içten inanarak, zorlukları aşmak için sabırlı bir çaba göstersin.

Bu dönemlerde Mahayana Budacılığının herkesin Buda olabileceğini Nirvanaya, kurtuluşa erişebileceğini öne sürmesine benzer düşünceleri Brahman dininde de görmekteyiz. Brahmanlar eski teist Vişnu ve Şiva dinlerine geri dönmüşler ve kendilerini kurtuluşa eriştirecek yol olarak kişisel benliklerini Tanrı Vişnu veya Şiva ile bütünleştirmelerine, birleştirmelerine bağlamışlardı.(13) Kurtuluşa erişme yolunda ortak bir görüşe sahip bu üç

büyük dini birbirinden ayıran sadece inandıkları Tanrılara verdikleri adların farklı olmasıdır.

Brahmanların "Mara" adında kendilerine özgü felsefi bir düşünceleri vardır. Bu düşünceye göre gerçek ve var olan tek şey bizzat Tanrının benliğidir. Daha açık anlatımıyla, gerçekte var olan tek şey varsa o da salt olan varlıktır. Bu salt varlığın hiçbir niteliği, sıfatı yoktur. Ancak bu varlığı (mevcudiyeti) diğer sıfatlarla bir olarak göründüğünde biz ona Tanrı adını veririz. Tanrı ise bir büyücünün bir büyü dünyası meydana getirebilmesi gibi evreni ve evrendeki var olan herşeyi meydana getirir.[14] Böyle bir evren de bizim için bir hayalden ibaret değildir. Hintlilerin düşüncesine göre, büyücünün meydana getirdiği şeyler nasıl belirli bir dereceye kadar gerçek payı taşıyorlarsa, aynı biçimde bu dünya da bir dereceye kadar gerçek payı taşıyor.

Brahmanların dini görüşlerine göre bütün evrenin efendisi, yaratıcısı olan Tanrı, ıstıraplar, acılar çeken insanların çok uzağında bulunmaktadır. Bu yüzden, Vişnuit Brahmanlara göre Evrenin yaratıcısı olan Tanrı Vişnu zaman zaman ve her gerektiğinde dünyaya çeşitli canlı varlıklar biçiminde gelmekte ve dünyanın bozulmuş düzenini:, huzurunu sağlamaktadır. Böylece Tanrılar için üç önemli karakter tespit edilmiş oluyordu:

1) Hiçbir sıfatı olmayan ve hiçbir kavramla, sözcükle anlatılamayan, saf bir varlık.[15]

2) En yüksek Tanrı niteliğine sahip bir tip[(16)]

3) Büyük aralıklarla yeryüzünde çeşitli biçim-

lerde canlılara yardım amacıyla tekrar tekrar doğan doğaüstü bir insan siması,[17] gelecekte de kurtarıcı olarak doğacak bir kahraman. Tanrıların bu insanları kurtarıcı, doğru yola yönlendirici tipi Hindistan'la Batı arasında var olan; birçok ortak noktalardan birisidir.

Mahayana Budacılığında da tıpkı Brahmanların inançlarında olduğu gibi dünya Buda'nın görünümünden başka bir şey değildir. Gerçi Buda yaşamında öğretisini yayarken her ne kadar Tanrının varlığını kabul etmemişse de ölümünden sonra Budacılığı benimsemiş kişiler Buda'yı tıpkı diğer Hint dinlerinde olduğu gibi Tanrı katına yükseltmiştir ve kendisinden kalan kalıntılara da kutsal bir eşya gibi tapınışlardır. Budanın külleri, kalıntıları üzerine sonradan Buda'yı kutsamak için büyük Stupalar inşa etmişlerdir.[18]

Tanrısız, tapınçsız bir öğretinin yüzyıllar sonra dev tapınaktı, törenli, dualı bir din haline nasıl geldiğini belirlemek mümkün değildir. Ancak Nagarcun'nın kendisi Budacı felsefesini oluşturduğu yıllarda Budacılık bir din haline gelmişti. Nagarcuna'nın Budacılığı akılcı (mantıksal) bir temele oturtmaya çalışması ve kavramsal düşüncenin gerçekdışılığını kanıtlamaya çalışmasıyla Budacılık felsefi bir içerik kazanmış oluyordu. Nagarcuna'dan sonra kurulmuş olan ve Budacı felsefe okullarının sonuncusu olan Asanga'nın kurduğu Yogaçara okulu Budacılığa yeni bir yorum getiriyordu. Yogaçara okulu daha çok Upanişad öğretisini temel alıyor ve Nirvana'yı kurtuluşu, başka bir biçimde açıklamaya, tarif etmeye çalışıyordu. Bu Budacı okula göre kurtuluş, Nirvana, boşluk, ben-

liksizlik ve böylelik gibi soyut bir şey değildir. Nirvana demek "saf bilinç" demektir. Eski Budacılıkta "saf bilinç" durumu Upanişadlardaki Atman'a denk gelmekteydi. Halbuki Asanga ve onun kurmuş olduğu okula göre "saf bilinç" tamamen Atman anlamında kullanılmaktaydı. Saf bilinç, salt varoluş (mutlak mevcudiyet), kurtuluş, Mirvana ve böylelik anlamlarında kabul ediliyordu. Bütün yaşamın, görünen her şeyin, ıstırapların temeli, özü bu salt bilinçten başka bir şey değildir.

O dönemlerdeki bazı Brahman filozoflarının yapmış oldukları gibi, bu idealist okulların Mahayanist filozofları Tanrı diye kabul ettikleri Buda için üç tip, üç beden belirlemişlerdir. Bu okullara göre Buda'nın üç bedeni, üç biçimi vardı.(19) Bunlardan birisi Buda'nın "saf bilinç" olan bedenidir. Brahmanlara göre Atman saf bir ruh ve aynı zamanda salt bir varoluştur (mevcudiyettir). Buda'nın bu bedeninde saf bir ruh, tek gerçek varoluş ve en yüksek Tanrı biçimidir. Buda'nın bu yönüne "bilgi" bedeni adı verilir. Buda'nın bu yönü kavramlarla, sözcüklerle, kelimelerle anlatılamaz.

Tıpkı Brahmanların, hiçbir sıfatı, hiçbir niteliği olmayan Atman'a değişik sıfatlarla, değişik niteliklerle bir araya gelince Tanrı adını verdikleri gibi, Buda'nın bu "bilgi" bedeni de sıfatlara bürünüp bir araya gelince onun ikinci bedeni, yani Tanrılık özelliğini taşıyan "hareketli" "canlı" bedeni, yönü meydana gelir. Buda'nın bu bedeni onun Tanrılık tarafını gösterir. Brahmanlar da aynı Budacılar gibi Vişnu ve Şiva'nın canlı olan yönünün Tanrılık tarafını gösterdiklerini söylemektedirler. Buda'nın "bilgi" bedeni bütün her şeyin temeli, özü olan bir

varlıktır. Ancak "hareketli olan, canlı olan" ikinci yönüyle Buda ve ona inananlar son sığınakları, son yaşama yerleri olan cennette yaşarlar. Buda'nın bilgi bedeni pasif ve etkilenmeyen bir yapıdadır. Ancak buna karşılık Buda'nın hareketli canlı olan yönü hem aktif hem de pasiftir. Buda bu bedeni yüzünden dünyanın ızdıraplarından, acılarından, bilgilerinden güçlerinden kendisine düşen payı almaktadır. Bu nedenle Buda'yı en çok etkileyen şey bütün canlı varlıkların çektikleri ıstıraplar, acılardır.

Buda'nın üçüncü bedeni de tıpkı Brahman Tanrılarından Vişnu'nun zaman zaman dünya üzerinde doğduğu gibi, sayısız biçimlerde dünya üzerinde doğar. Buda'nın bu bedeni "Mehdilik" bedenidir. Buda, Budacılığın yok olmak üzere olduğu veya öğreti unutulmaya başladığı zaman, insanlara doğru yolu, göstermek için yeryüzünde yeniden doğacaktır. Buda'dan çok daha önce de sayısız birçok Buda yeryüzünde doğmuştur. (Eskiden bu Budaların 23 tane olduğu söyleniyordu). Yeryüzünde daha önce doğmuş bütün Budalar insanlara doğru yolu Budacılığın yolunu göstermişlerdi. Buda ve Vişnu'nun yeryüzünde tekrar tekrar doğacakları inancı, yerli toplulukların, halkların masallarında, mitolojilerinde anlatılan ve inandıkları Tanrıların yeryüzüne inip kendilerini kurtaracakları inancına benzemektedir. Diğer taraftan Budacılığın bu yönü Hint kültürünün katı dogma inancını hatırlatmaktadır. Hint düşüncesine, inancına göre değerli olan şey yeni bir şey değildir. Eskiden beri değerli olan şeydir. Ezelden beri her şey mükemmel düzenlenmiştir. Yeni bir şey olamaz. Bu

yüzden Buda'nın oluşturduğu öğretisi Hint kültürü, Hint yaşamı için yeni bir şey değildir. Ancak Buda kendisinden önce var olan, öğretilen dinlere yeni bir bakışla, yeni bir yorum, yeni bir yaşam yolu oluşturmuştur. Buda'yı yeni bir Öğreti veya din yaratıcısı olarak değil, bir düzeltimci (ıslahatçı) olarak görmek daha doğru olur.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere Asya kıtasına yayılmış ve Budacılığın yeni bir yorumu, yeni bir bakış açısı olan Mahayana Budacılığı özünde teist, idealist bir dindi.[20] Buna karşılık eski Pali Budacılığı (Hinayana Budacılığı) çok soyutlaşmış ve fazla skolastik bir durum aldığı için geniş halk kesimine yayılamamış ve ancak güney ve doğu Asya bölgelerindeki Birmanya, Siyam ve Seylan adasına kadar yayılabilmişti. Mahayana Budacılığını ve onun zengin edebiyatını anlayabilmek için Hinayana Budacılığını iyi bilmek gerekiyor. Çünkü o dönemlerde Orta ve Doğu Asya ülkelerinde açılan Budacı Üniversiteler ve tapınaklarında eski Budacılıkla yeni Budacılık yanyana öğretiliyor ve Eski Budacılığa ait öğretiler yeni Budacılığın gizemli (mistik) idealizmi için birer hazırlık dönemi oluşturuyordu. Bu eski Budacı üniversitelerde çeşitli Budacı akımlara bağlı okullar yanyana bulunmaktaydı.

DİPNOTLAR

GİRİŞ

1) Eski Brahmi harfleri ile olan açıklama ve sözlükler ancak 11. ve hatta 15. asırda yazılmış bulunuyordu: Tişatv. II ve devamı; Radloff ve Stael- Holstein, Bibiiotheca Buddica XII, 1980
2) Radolff, Sprachdenkmaeler 1928, 1 ve devamı
3) Rahmeti 691 s. XIı, 106
4) Radloff Sprachdenkmaeler No. 46, Şamanların kullandıkları bir dua formülü; 81, s. ile karşılaştırılır.
5) Thomsen 3: Özellikle 1, s. 8. yy. da; Lüders 1914
6) üigurica I. sihirbazın duası: Metin Mani dinine ait olup, Sogd dilinde ve Aami harfleri ile yazılmıştır. Thomsen 3. Mani 3. yy. aittir. Mani dini 6- 7 yy.lara doğru Türkistan'a girmeye başlamıştır. 762 de Ciygur Hanı, Mani dinini resmen kabul etmişti.
7) Lüder 1914, 3, 10, 18: Sârvâstivâdinlerin Hinayana Budacılığı Uygurlara değil Kuzey Türkistan'a girmişti; buna karşılık Güney Türkistan'a Budacılığın Mahayana mezhebi girmişti. Hinayana mezhebi izdeşçilerinin Aşoka zamanında Hotan'a gelip yerleşmiş olmaları mümkündür.
8) Lüders 1914 ve 19 ve devamı: Thomsen 14
9) Matrisamit adlı eserde bu yolu takip ederek çevrilmiştir.
10) Chavannes'in giriş kısmına bakınız.
11) Radloff 1 ve devamı.
12) Uygurca olan Suvarna Prabhâsasutra'nın aslı Çincedir. üigurica 1, 13 ve devamı, kayda göre metin Hintçeden Çinceye, Çin-

ceden de Uygurcaya çevrilmiş olduğu anlaşılıyor. Bu konuda Prof. W. Eberhard'ın, benim Uygur Filozofları adlı makalem hakkında yazdıklarını gözden geçirmek gerekir. Radloff. Sprachdenkmaeler 108: Çeviren bir Türk değildi.

13) Uigurica il. 51: Hind Brahmi harfleri; Tişastv. 114 Hint kitap şekilleri palmiye yapraklarından olup ortalarında birer delik vardı: Thomsen 13, bundan başka kitapların (Keşmir bölgesi âdeti olduğu gibi) kayın ağacı kabuklarından, ince ahşap levhalardan, deriden, kağıttan ipekten de yapıldığı bilinmektedir. (Jigurica I, S: Süryani kitap biçimleri

14) Lüders 1914, 16: Thomsen 9: l.s. 9. yy. da Tibetin Güney Türkistanda garnizonlar meydana getirmiş olması. Uygurca olarak ele geçen metinlerdir. Kimi isim listeleri vardır; bunların bir tür paso kontrolü için düzenlenmiş oldukları sanılmaktadır (IRAS 1912) (Jygurcaya çevrilmiştir. Tişastv. 119 dipnot kısmında: Saddharmapunadarika, aslında Tibetçe iken bu dilden Uygurca'ya çevrilmiştir.

15) Lüdes 1914, 8: Toharca; 9 ve devamı: Saka dili; 13; Sogdça; Tohomsen 18; Hint - Skit - Şimal Ari saka dini; Rahmeti 1936, 3. 5 dipnot kısmında; Sogdça yıldız adı: Daha geniş kaynaklar Thomson 16. Schwertner

16) İ. S. 98. yıla ait bir Çin garnizonunun askeri evrak Thomsen 10.

BUDACI MASAL KOLEKSİYONLARI

ÇATAK A VE AVADANALAR

1) Matsumota 25. s; Eski Hint tarihinde Buda ve Aşoka konulan ile karşılaştırınız.

2) Winternitz II, 13 ve devamı.

3) Winternitz II, 95.

4) Suttanpitakanın Khuddakanikâyası içerisinde.

5) Eski Hint Tarihi.

6) Hindoloji araştırmaları

7) Winternitz 11, 92.

9) Zimmer, Heinrich'ın 202. s ve devamı kısmındaki Karman ile karşılaştırınız.

10) Winternitz II, 93; 111 636.

11) Shaddanta = altı dişli fil: Winternitz II 122 dipnot kısmı Uigurica 11, 52 ve devamı; Cambridge History of India Bharhut'ta 514. Cataka - efsânesinde masal biraz farklıdır

12) Benim Krişna adlı eserimdeki Satyabhama hikayesine bakınız.

13) Uygurcada onun adı Bhadra'dır ((Jigurica III, 20 ve devamı)

Pali'de ise Subhardâdır.

14) Bu, Pali ile yazılmış olan 1. Catakada değil 536. Catakada ak tarılmaktadır.

15) Palicâtakalarda onun adına rastlanmamıştır.

16) Bu hatırlama kabiliyetine Hindular câtısmara derler; Uygurca-da böyle bir şeyden söz edilmemekle beraber, böyle bir tasav-vur vardır.

17) Pali dilinde olan bu diyologlar, Ramayana'daki Daşaratha ve karısı Kaikeyi arasında geçen diyologlara çok benzemektedir.

18) Pali dilindeki metinde oku yapan demircinin çalışması olduk-ça güzel anlatılmıştır.

19) Pali dilindeki metinde bu bir ağacın arkasından değil, bir hen-dekten avının yaklaştığı biçimdedir. Eldeki metinden ve bu masalı gösteren reliyeften ise hangisinin daha gerçeğe uygun olduğunu anlamıyoruz, çünkü tasvirin bu kısmı siliktir.

20) Pâli metninde fil, dişlerini kendisi çıkarmıştır.

21) Pali metninde diğer filler sonradan gelmişlerdir.

22) Dantılapâla hikâyesi: Uigurica IV, 32; aynı biçimde Mahâvastu I, 359.

23) Winternitz II, 122; Waldshmidt 55. dipnot kısmı 4. Bharhut v.s. deki reliyefler.

24) Hindular'a göre avlanmak bir günahtır. Bu konuda benim Vet. XX. nin not kısmına bakınız.

25) Pâli metninde gerçekçi biçimde anlatılmıştır.

26) Garuda için kurban edilmesi istenen yılanlar içinde aynı kura yöntemi uygulanmıştır. Bu konuda benim Vet. deki Jimütavâ-hana hikayesine bakınız.

27) Pâlicâtaka'ya göre bu, Buda'yı daima yaşama bağlamaya uğra-şan onun kötü yürekli kuzeni Devadatta'ın genedoğum halidir.

28) Pali metninde buna birde etioloji eklenmektedir. Bu konuda 482. Cataka'ya bakınız.

29) Buna benzer olan 359. Catakada dişi bir ceylan kendisini, ya-kalanmış olan Buda uğruna feda eder

30) Catakamala 26 vs. deki Ruru'nun akibeti de buna benzer, Waldschmidt 55 not kısmına bakınız.

31) 72 ve 313; Cataka'lann sonu da buna benzer.

32) Kalmashapada; üigurica III, 62 Waldschmidt 49; Chavanes no. 41 ve 133. No. 410 ile karşılaştırınız.

33) Dişi hayvanla evlenme çok tanınmış bir masal motifidir. Aarne - Thompson, Typos of folktale, folklore fellow communications No. 74 1928 Helsinki.

65) Uigurica III, 4 ve devamı Waldschmidt 16. dipnotu.

66) Buna benzer merasimi kana ve hükümdarı Hârsha da düzenlendi.

67) Uigurica 13, 10.

68) Brahman'lar ona lohita derler.

69) Büyük bir olasılıkla Markandeyapınrana'daki hikayeye benzerdir.

70) Markandeyapurana 7-8) Wintemttz 1, -s.. 468 ve devamı.

71) Hariçandra'nın buradaki kötü durumu tıpkı. Kalidasa'ın Raghu-vamşasında tasvir ettiği hükümdar Raghu'nın zor durumunu benzemektedir.

72) Mezarlıklardan korkmak, dini edebiyatın tıer zaman kullandığı bir motiftir- Örnek olarak Manimekhalaive Bharabhüti'nin Ma-lati ve Madhara adlı dramı gösterilebilir.

73) Bir kralın, beraberinde yardımcıları ve halkı olmadan göğe yükselmek istememesi Mahayana Budacılığı için tipik bir örnektir. Ramay-ana destanında da destanın son kısmında Rama kendi halkı ile birlikte semaya yükselmektedir.

74) Bu konuda Aaraae-Thompson 938'e bakınız.

75) Krişna adlı kitabımdaki Durvasas hakkında yazılan nota bakınız.

76) Aitareya-Biahmsna VII, 13-8; Winternitz 1, s.. 184 v edevam.

77) Saundaranarikavjra 1, 18 ve devamı kısmında, Ramayana'da-kine benzer olmak üzere bir soy efsânesi nakledilmektedir.

78) Vessantara'ya benzer.

79) Aarne-Thomso.n a. 314 1, 315-6 Yahudiler Ishak'ın kurbanından ve Yunanlılar ise öz kızı lphigenia'yı kurban etmeğe mecbur kalan Agamemnon'dan efsâneler anlatmışlardı. Böylece Yahudilerde Yunanlılarda ve Hintlilerde tarih öncesi çağa ait ve çok eski olan bu insan kurban etme âdeti kalkmış oluyordu. Bu ileriye doğru atılmış önemli bir adımdı.

60) Cligurica IV, s ve devamı.

81) Arbmannı'ın Rudra yazdığı kitap içerisinde.

82) Şeytan adları hakkında Sylvain Levi'nin Journal Aısatıgve 1.915, 374. de bir kataloga basılmıştır.

83) Türkistanis Maerchen 62. Ve devamı s. 86. ve devamı s. 141 ve devamı Aarne - Thompson s. 460 v.d.

84) Chavanes Cid IV, 85 ve devamı kısmında iki hikaye

85) Eski Hind Tarihine bakınız

86) Cligurica III. s. 75 aynı yerde, ,3. sayfada. Bunun birde Çin'ce biçiminden bahsedilmektedir. »Ben bu hikayeden, Dede Korkut masalındaki İki Kardeş - masalı üzerine yaptığım çalışmada faydalandım.

87) Kadınların kötü olarak gösterilmesi doğu aleminde özellikle Budacı bölgelerde oldukça geniş alanlara yayılmış bir konudur.

88) Pelliot. Wáldschmidt s. .46:

89) Chavarme. N. 9 ve 39 daki deniz; yolculuğu: da buna benzer.

BUDACI MASALLARDAKİ ÖĞRETİLER

1) Bu masallar keşişlere değil, halka anlatılmaktaydı. Ancak keşişler bunları vaazlarında kullanırlardı.

2) Eski Hint Tarihi adlı eserimde kültürlerin Asya *ve* Avrupa'da benzer bir gelişim gösterdiklerini göstermeğe çalıştım. Bu kendini feda etme motifi, bunun için güzel bir örnektir..

3) Benim Eisenschmide und.Daemonen adli kitabıma bakınız:.

4) Vte. da: Viravara ve Hindoloji araştırmaları adlı broşürde: Değişik kafalar adlı hikayeleri ile karşılaştırınız. Mahabharata da XII. 8, 36 da (Eısenschmiede 214) Şita'nın kendisini feda ettiği anlatılmaktadır. Vishnu Şita için gözlerini feda etmektedir (Eisensehmiede)

5) Bu tür nefsi körletme uygulamaları sayesinde meydana gelen iç hareket (taar) ile bu yapı doğaüstü güçler elde etmektedirler. Bu güçlerin aynı zamanda sihir özellikleri de vardır.

6) Hind Prehistuvarı adlı kitabıma bakınız.

7) Bu tür kendini feda edén kişiler hakkında Eisenschimiede, Krishna ve Mittelalter (Hind Ortaçağ Tarihi) adlı eserlerinden yararlandım.

8) Chatanne No 142'ye bakınız.

9) Dutsit 1. 409 (Wvinternitç 11, 70 ve devamına bakınız) Oldenberg 344 dipnot.

10) Kavtalya 1 de ve deva yani ile Şarmishtha efsanesinde açıkça anlatılmıştır.

11) Oldenberg 433 ve devamı

12) Mahabharata'daki Konudâ efsanesi ile karşılaştırırız

13) Uigurica IV, 33 ve yine 1, 37'deki öldürmenin aleyhinde olan vaaz da buna benzer.

14) Malinowski, Myths in primitive life.

15) Brhadâranya Upanıshad III, 1,3 devamında büyük filozof Yâcnovalkya (Windisch. ayrıca 189 da III, 2,10 kısmını da ilave eder) chândogy.a-üpanishad: İhtiyarlık ölüm-acı, tam anlamıyla bir Budacı trinitesi.

16) Uigurica 111, 33; 42

17) Chav.annes No 65, 224; Cataka 167. Cataka'da Krişna ile karşılaştırınız.

18) Uigurica III, 14.

19) Çara, yani yaşlılık, bir demon olarak kabul edilmiştir.

20) Uigurica III, 34

21) Buddhaghssha 1, 45 ve devamı

22) Ruhun göç etmesi inancının kökü ilkel Şamanizm içerisinde bulunmaktadır.

23) Uigurica III, 75

24) Oldenberg s. 345; Cataka 424, 440

25) Uigurica IV, 47 deki tavşanın vaaz ettiği kısımla burayı karşılaştırınız.

26) Beckl, 28 ve devam kısmında, Oldenberg 535 434 s. Câtaka 359, 169

27) Örneğin Uigurica III, 4

'28) Bhagavadgita içerisinde, aktif ve şövalye bir başlığın örneği olarak Krishna'yı buluruz. Oldenberg 334, s. da savaşmamak tavsiye edilmektedir. Meteryalistler ise savaşmayı gerekli bulurlar ve bu düşünceyi savunurlar; bu konuda Eski Hind Tarihine bakınız.

29) Oldenberg 333, Beck 28 ve devamı Kern 70; Haver 258 Wintenitz 511.) 73. s. 160,

30) Uigurica III, 70

BUDA'NIN YAŞAMI

1) Oldenberg's. 95; Kerns 12; Beckh I. s. 27 ve devamı

2) Winternitz II, s. 186; Cambridge Hist. I, s. 196 vedevami Windisch 206; Mâhâvaggo 1 (üruvelâ, Baranasi, Rajgir, şravasli) 220: Buda'nın ilk ortaya çıkışı tasvir edilmektedir.

3) Rodolff sprachdenkmaeler s. 168; genç Buda'nın memleketini terk edişi. Chavannes'deki 74 numaralı masalda buna benzer; Windisch'ns. 188 de belirtiği 1, 59 sayılı Câtaka'nın giriş kısmı

4) Foucher s. 266 ve devamı = Winternitz lı, 254.

5) Jonhston II, XLVII. Sayfa ve devamı.

6) Windisch'in 210 ve devamı ile karşılaştırınız. Senart'ın ileri sürdüğü güneş mitolojisi düşüncesi buna aykırı düşer

7) Windich, s. 177'de Senarf'a karşıdır. Rtnys Davids, Buddhismus, Reclam s. 191 ve devamı.

8) Waldschmidt (2) 1; Bharhut Sanchi; Foucher s. 285. Buda daha önceki yaşamlarında Dipankara vb. adlar altında yaşamıştır. Vishnuit dininde Tanrı Rama ve Krishna, doğmadan önce balık vb. avatâra adı ile birtakım yaşam dönemleri geçirmişlerdir. Buda'nın yaşamı hakkında meydana getirilmiş ve günümüze kadar kalmış olan metinlerde ve sanat eserleri içerisinde Buda'nın daha önceki genedoğumları, sayısız ve eski Buda'lar hakkında elimizde bilgi yoktur. Yalnız Avidânakatha'dan önce-

ki Câtakaları ayrı tutmamız gerekir bezekiikte üzerlerinde çok eski zaman Buda'larını gösteren birtakım resimler ele geçmiştir (Lüder Die Buddhabilder vor Baezaeklik, SBAW, abged rückt in philologia India 1940) Gerek Buda'nın kendisi ve gerekse ailesi Vishnuit metinlerde düzenlenen seçere listeleri içerisine alınmıştır. (Kirfel, Das Purana Pancalakshana (Leipzıg 1927), hatta Vishnuitlein meydana getirdikleri son döneme ait metinlerde Buda Tanrı Vişnu'nun avatâralanndan birisi olarak gösterilmektedir (Eisenschmiede)

9) Aynı zamanda destanlar içerisinde de bu Tanrılar bulunmaktadır.

10) Eisenschmiede: Nârâyva, Anantaşayana

11) Doğal olarak bu tür yarı kurtarıcı yan savaşçı tasavvuru Buda'nın yaşamında yoktur.

12) Aynı biçimde Hz İsa da Davud'un soyu içerisinde doğmuştur.

13) Yukarıda, Fedakar Tanrı tipi olarak tasvir edilen Barnda'ya bknz.

14) Bu efsaneye ait kaynaklar için benim Krıshna adlı eserime bkz.

15) Waldschmidt (2) Bharhut ve Sanohi. Fouoher, s. 291.

16) Rhys Davids, Buddhismus, Redam s. 191, dipnot kısmına bknz. Kaynaklar için Krishna adlı eserime bkz. Caynalarda da, uykuda bulunan bir annenin rüyasına giren bir hayvan tasavvuru vardır. Samarâ dityasamkshepa'da her konu başında, yani kahramanın her doğuşunda bu hayvandan söz edilir. Düşünceye, inanca göre hayvanın rüyada anneye görünmesi yeni doğacak çocuğun talihli olacağına işarettir.

17) Bu konudaki kaynaklar için benim Hindistan'da Şamanizm (Schamanismus ın İndien, Açta Orientali XVIII) adlı makalemle Hint Prehistuvarı adlı eserimde bulmak mümkün

18) Foucher, s. 296: Rüya anlatımına ait resimler.

19) Foucher, s. 300; Waldschmidt.

20) Kent etrafında meydana getirilen bahçeler, manastır yerleri olarak ayrılmıştır.

21) Foucher, s. 308.

22) Foucher, s. 305.

23) Foucher s. 316.

24) Aarne - Thompson s. 303 I: Kahramanla atı ve köpeği aynı zamanda doğarlar

25) Bu sahne ne Waldschmidt ve ne de Foucher tarafından açıklanabilmiştir. Kern (13 de ve 4. dipnotta) ondan bahsetmekte; Beckh 37 dipnot kısmında Lalitavistara'dan bu sahneyi belirtmektedir.

26) Foucher 314. Bu motif, derleme metin olan Suttanigâta 37 de mevcuttur.

27) Winternitz II, s. 75'te dipnot kısmında bundan söz etmektedir

28) Krişna adlı eserime bkz.

29) Bu konuda geniş bilgiyi Hint Prehistuvarı adlı eserimde bulabilirsiniz

30) Fouche s. 322. Hind Prehistuvarı adlı eserimde, Hinduların taştan yapılma heykellerinde gerçekten yaşadıklarına inandıklarını ortaya çıkarmaya çalışmaktayım. Bu inanç çok eskiden, yâni megalit kültüründen ve hatta daha eski kültürlerden itibaren bilinmektedir. Kathâsa-rıtsâgara masalları da bu inançtan sözetmektedir.

31) Krishna çoçukluğunda annesinden yağ çalar

32) Waldschmidt (2) s. 3; Foucher s. 340. Wa (3) Budahacarıta V. 4, ve devamı.

33) Yukarıda belirttiğimiz Açta Oirentalıa XVIII'e bkz.

34) Foucher, s. 328'de herhalde bu sahne kastedilmektedir. Buda soyu içerisinde yeğenler arası evliliğin mevcudiyetini ilk olarak Breloer ortaya attı. (Eski Hint Tarihi)

35) Fouche s. 334.

36) Özgür sayılan kişiler arasında geçerli olan geleneğe göre ok atma yarışması düzenlemesi gerekirdi. Nitekim Rama da Canaka'nın mucizevi yayını gererek ok atamasaydı sevgilisi Sita'ya kavuşamıyacaktı. Beckh s. 42 ve devamı ile karşılaştırınız. Fouche, s. 332 Buda'nın henüz çocukken yapmış olduğu önemli işler arasında daha o yaşta iken bir fili öldürmüş olduğuda hikâye edilmektedir. (Foucher s. 330; Waldschmıdt (2) s. 64 ve devamı).

37) Foucher 337.

38) Waldschmidt (2) 4'te bu meşhur sahnenin Sanchi'de tasvir edilmiş olduğuna inanmaktadır; Foucher ise (348) bu sahne ile ancak Cava ve Nepal'de ele geçen kalıntılar arasında karşılaşacağını ummaktadır. Windısch de (188) Oldenberg'e dayanarak, bu sahnenin eski biçiminin Anguttara Nikâya'da var olduğunu ileri sürmektedir. Bu sahne Dıgha Nikâya'da önceki 13udalardan olan Vipassin'e ait olarak belirtilir.

39) Sûta adlı bu arabacıların dönemlerinde oynadıkları rol hakkında benim studien zur Textgeschichten des Râmâyana (1936) adlı eserimde geniş bilgi vardır.

40) Buddaçarita III, s. 65

41) Buddhaçarita III, s. 12 ve devamı kısmındaki sahne ile bu kısmı karşılaştırınız. Buradaki sahnede sokaktan geçen genç Buda'ya, kadınlar aşıkâne gözlerle bakmaktadırlar. Bazı iddialara göre Kâlıdâsa kendi Raghuvamşa adlı eserlerindeki sahneyi, burayı taklit etmek suretiyle meydana getirmiştir (Winternıtz II,

205'te Cowell'e işaret etmektedir) Ancak Buda, etrafını saran güzel kadınlardan zevk almamaktadır. Genellikle kadını sevmeyen Budacılık için bu tür sahnelere sık sık rastlanmaktadır. (Foucher s. 345).

42) Waldshmidt (2) 5: Bharhut - Sanchi Foucher s. 352 vd. s. 354 ve devamı Oldenberg s. 122: Vimânavatthu içerisinde.

43) Johnston, Buddhaçarita'da (II,) bu karşılaştırmayı değerli bulan Gawronski'ye işaret etmektedir.

44) Yaodharâ: Buddhacarita VIII, 32 vd. Buda'yı bütün halk takip etmek ister, (aynı eser VIII, 12 vd) aynı olay Ramayana destanında vardır.

45) Arabacısı ve arkadaşı, atının kuyruğuna yapışarak takip eder. Eski German adetlerinde de böyle davranış bulunmaktadır.

46) Waldschmidt (2) ve Foucher'in (s. 361) gösterdikleri kabartmalarda bu saç kesmeye ait bir işaret yoktur.

47) İncil'de kaydedildiğine göre peygamberlerden Ezechiel (Hesekiel) de saçlarını keşmişti.

48) Krishna tanrı Vişnu'nun bir saç telinden doğmuş.

49) Foucher s. 366.

50) Foucher s. 374.

51) İsa'da Johannes der Taeufer'le bu biçimde karşılaşmış ve memleket memleket gezerek tıpkı zamanın peygamberleri ve eski Filistin peygamberleri gibi hak yolunu ve Tanrıyı bulmak için çölleri yalnız başına dolaşmıştı.

52) Büyük bir olasılıkla Foucher s. 371 kastedilen sahne budur.

53) Bu eski Hint kenti için benim Eisenschmiede adlı eserime bkz. Krıshna'da bu kentin önemli bir rol oynadığını görüyoruz.

54) Waldschmidt ve Foucher bu konuda herhangi bir kabartma (reliefler) gösteremiyorlar. Windısch, Buddha und Mâra adlı ünlü kitabında bu tür metinleri bir araya toplamakta ve üzerlerinde incelemeler yapmaktadır.

55) Foucher s. 379. Buda'nın çileci yaşamı sonucu bir deri bir kemik kalmış bedeni için yapılmış tasvirler, İsa'nın bu tür zayıf ve ıstıraptan bir deri - bir kemik kalmış tasvirleri Gotik tarzda daha da abartılmıştır.

56) Waldschmidt (2) 7; Foucher 382. s.

57) Waldschmidt (2) 8; Sanchi; Foucher s. 382. Vogel gerek bu ve gerekse diğer birçok yılan efsaneleri hakkında çalışmıştır.

58) Waldschmidt (2); Foucher s. 389. Oldenberg, Religion des Veda s. 342 ve devamı kısmında, tanrıların oturmaları için yere konan ot demetinden bahsetmektedir.

59) Bharhut'taki bir reliefte bu tür bir taştan taht tasviri mevcuttur.

60) Windisch 181 ; Senart da aynı düşücededir.

61) Windisch s. 184.

62) Waldschmidt (2) 10: Sanchi. Foucher s. 400 vd. Windisch.

63) Waldschmidt (2) bundan söz etmeden geçmiştir. Sançi'den veridiği 78 numaralı resim bu sahneyi göstermesi mümkündür.

64) Foucher s. 414 Bu tarzda (bhümisparşanamudrâ) duruşuna heykellerde sık sık rastlanır.

65) Waldschimidt (2) 11; Foucher s. 402; Windisch 119; ilk olarak samyuttanikâya'da.

66) Acta Orientalia XVIH'e bakınız.

67) Waldschmidt (2) 10: Bharhut - Sanchi; Foucher s. 408 ve devamı.

68) Krishna da, Felsefi ve Tanrısal anlayış kabiliyetini savaş esnasında kazanmıştı.

69) Windisch s. 35. vd. Lalitavistara ve Duvyavadana yine hayatının sonuna doğru Mahaparinibbanasutta ve tldana'da, Oldenbergs. 135.

70) Waldschmidt (2) 12'de belki bu yılan (Muçlinda) ve belki de Kâliya kastedilmektedir.

71) Mohencodaro harabelerinde yapılan kazılarda kaymak taşı ve kumlu taştan yapılma çanak çömlek parçalan çıkmıştır. (Marshall, The Indus civilization lı, s. 367 vb.)

72) Büyük bir olasılıkla Waldschmidt'in (2) s. 15'te söz ettiği budur. Foucher s. 420 vd. Oldenberg s. 139: Mahâvagga.

73) Sonradan bir araya toplanmış bulunan Udânaları o, yolculuğu sırasında ve karşılaştığı keşişlere ayak üstü olarak anlatmıştı. (Waldschmidt) Vinayapitaka, Maha-vagga.

74) Ganj nehrinin bir tarafından öbür tarafına uçmuş.

75) Benares, Tanrı Şiva'nın kutsal kentidir. Krishna o kenti ateşe vermiş

76) Tekerlek sembolü: Waldschmidt (2) 16. Fouche 427: Triratna; 440: ilk aydınlanma

77) Waldschmidt (2) s. 17: Sanchi Roucher s. 443.

78) Waldschmidt (2) 17 a: Sanchi Foucher s. 447.

79) Waldschmidt (2) 18: Sanchi Foucher 445.

80) Bunun yerine Waldschmidt (2) 19: Tanrılar Buda'yı ziyaret ederler. Tanrı İndra Buda'yı Râcgir civarında İndraguhâ adlı mağara önünde ziyaret eder.

81) Waldschmidt (2) 20: Sanchi Foucher s. 444.

82) Waldschmidt (2) 21: de büyük bir olasılıkla Foucher 455'tekesin olarak söz etmektedir.

83) Waldschmidt (2) 23 Foucher 473'te.

84) Waldschmidt (2) Foucher 459.

85) Waldschmidt 29: Bharhut; Foucher s. 483.

86) Waldschmidt (2) 30; Foucher s. 537.

87) Kuzey Sibirya Şamanları büyü yaparken bir merdiven üzerine tırmanmaktadır. Orta Hindistan yerli haklarından Baigalarda da büyü yapacak bir rahibin bir merdiven kullandığını görmekteyiz. Bu merdivenle Müslümanların mimberi arasında herhangi bir ilişkinin mevcut olduğu düşünülebilir.

88) Foucher s. 540 vd. Oldenberg 179.

89) Johnston, Budaçarita yazdığı giriş bölümünde II, böyle bir tanım kullanıyor. Bu eski bir Hint Motifi olan "Dört Yönün Fethi" hakkında benim studien zur textgescihchte des Râmayana adlı eserime bkz.

90) Bu konuda geniş bilgi Jacob Sıtzungsberichten der Berliner Akademia içerisinde Buddha ve Mahavira kısmında.

91) Waldschmidt (2) 31: Bharhut.

92) Waldschmidt (2) 32'de bunu kastetmiş olması mümkündür.

93) Foucher 486; Oldenberg 221.

94) Windisch 35.

95) Kişinin sözünde durması Hindûlarca meziyetlerin başında gelir. Özellikle büyük kahraman Râma'nın meziyetlerinden olduğu için çok önemli kabul edilir.

96) Foucher 555 vd.

97) Buda genellikle ölüm yatağında başı sol tarafa yatık olarak tasvir edilir. Tanrı Vişnu ise her zaman, denizde yatan bir yılandan ibaret olan yatağında yatmış olarak gösterilir. Benim bildiğime göre Şiva ve İndra gibi Tanrılar yatmış olarak tasvir edilmezler. Ancak Tanrı Şiva'nın bir tasvirini bundan ayrı tutmak gerekir. Bu tasvir de ölü olarak yere yatmış ve karısı Uma onun cesedi başında dans etmektedir. Bu tasvirin Ön Asya Attis ile ilgili olması ve taş devrine ait bir kültürden gelmesi söz konusudur. Budacılıkla Vişnuizm arasında tekerlek sembolü ve ayak izleri ortak motiflerdendir. Gaya kenti bu ikidir içinde merkez kent olarak olmuştur.

98) Waldschmidt (2) 33-4 Foucher s. 574: ölüleri yakma adeti s. 584 vd. kutsal kalıntılara ibadet. Kutsal kalıntılara ibadet etmek Hıristiyanlıkta da vardır. Bunun aslının çilecilik gibi Ön Asya'dan gelmiş olması mümkündür.

BİLGELİK

1) Ozanların görü hali geçirdikleri hakkında benim Orientalische Literaturzeitung 1929'da çıkan makaleme bakınız.

2) Beckh 59, Latitavistra'ya dayanarak Wa!dschmidt s. 165 Buddhacarita XIV Nidânakâthâ 2. sonlara doğru.

3) Mdânakâ'da No 21 olarak geçer.

4) Rati'nin bu hatırlayışı hakkında Krishna adlı eserime bakınız.

5) Buddhacarita XIV, 11 ve devamı.

6) Uigurica II, Sura-naprabhâsa XVII. Bu on iki halka zinciri Budacılar elinde birbirinden farklı iki skolastik anlam kazanmıştır: De la Valle'e Poussın, La theorie des duuzes causes, Matsumoto 28. vd.

7) Gandharva adı verilir. Aynı zamanda Gandharva yerlilerin ruhu anlatmak için kullandıkları bir tanımdır.

8) Samkhya Felsefe sistemi de buddhi-ahamkara ve manas tâbirlerinden buna benzer biçimde söz edilmiş ve Vaişeshika sistemi bu düşünceye sadık kalmıştır.

9) Brahmana'lar ve Upanışad'lardaki ilkel ve kozmolojik spekülâsyonlara dayanarak, Uddâlaka Âruni, Chândogya upanıshad'da sistematik bir biçimde üzerinde durmakta ve bu bununla da Sâmkhya metodunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

10) İlkel kavimlerden Santal'ların kozmogonisinde yeri, bir kaplumbağa sırtında taşıdığı tasavvur edilmektedir.

11) Bu, Kaushitaki-Upanişad içerisinde sistematik bir tarzda düzenlenmiş ve Samklıya felsefe sistemi içerisine alınmıştır.

12) Buda'nın amacı kalıplaşmış, doğma düşünceleri değiştirmekti. Batıl düşüncelere, bütün günlerini kurban törenlerine harcayan Brahmanlara karşı mücadeleye gelmişti. Uğursuzluk getiren birtakım adlara v.b. kör inançları kökünden koparıp atmak istiyordu. Ancak o bunları yaparken meteryalist bir düşünceyle hareket etmiş değildi. Materyalizm'le mistisizm arasında bir yol takip ediyordu.

13) Buda'nın inandığına göre, gerçeği idrak etmek aldanmayı ve aldanmakta ıstırabı doğurur. Aynı biçimde Freud ve modern psikolojiye göre bilinçaltına itilmiş olayların bilince çıkması birtakım ıstırapların, acıların doğmasına neden olur.

14) Bu ikici (dualist) düşünce eski Şamanizm'den gelmesi mümkündür.

15) Eski Hind Tarihi.

16) Maddecilerde dünyanın kötülüğünü kabul etmişler ve elden geldiğince dünyanın zevklerinden yararlanmayı tavsiye etmişlerdir. Yine eski Upanışadlar'daki mistik düşünceye sahip bazı düşünürlerinde oldukça demokrat düşünceli olduklarını görüyoruz.

17) Aynı biçimde Rama da, alçak bir kastta doğmuş olduğu halde

bir yogi olmak isteyen Şambuka'yı öldürmüştü.

18) Bunu Theragâthâ'lar içerisinde görmek mümkündür. Ancak ortaçağda Hint mistikçileri birer sanat sahibi olarak veyahut da bu çevre içerisinde yaşamağa başlamışlardı.

19) Spengler, (Jntergang des Abendlandes adlı eserde.

BUDACILIK VE ATMAN İNANCI

1) Dandekar 23 vd.: prâna, civa, asu.

2) Bedendeki duyu organlarının birbirlerine üstünlük yarışı yaptıklarına ait olarak Upanişadlarda, keza Mısır'da, eski bir Roma efsânesinde, Ortaçağ Avrupasında vs. karşılaştığımız hikayelerin aslı buradan gelmektedir.

3) Bugün bile Dasahra bayramında işçi âlet ve takımlarını tüccar hesap defterini ve savaşçılar silahını kutsar.

4) Bilimin de sınıflama ve ayırma işlemi buna benzemektedir.

5) Dandekar 41 vd. 48 vd.

6) Batak 8, s.

7) Batak 8 de bu tür ruha begu adı verilirdi. Hindular Pitr'leri takdis ederler.

8) Elwin 294.

9) Dandekar ıs; 48'de onları atharvaeda'dan belgelemektedir: prâna, çakshus, bala, şaria, manas.

10) Aynı zamanda yaşayan ruh.

11) Atman'ın ne olduğunu yalnız bir yogi yaşayarak bilir. Ama sözcüklere dökemez, anlatamaz.

12) Aynı biçimde Anaxiemenes de, bir insanın nefes almasının, bütün evrenin nefes alması demek olduğunu izdeşçilerine (Şakirdlerine) öğretiyordu ve bundan dolayı insanın nefes alması, bütün evrenin özünü oluşturuyordu.

13) Bu, eski ve ilkel bir inanışın mistik bir düşünceyle açıklanmasından başka bir şey değil: Bu eski inanışa göre oğul babanın yeniden doğmuş olan biçimi ve bu yüzden onun maddi olarak devamından ibarettir.

14) Kişi bunun farkına vardığında kendisini "ben"den kurtarır.

15) Oldenberg 303.

16) Pudgalavâdin adındaki tarikata göre ise Buda, pudgala adı ile kişilerin gerçek birer ruha sahip olduklarını kabul etmektedir. (Oldenberg 297). Bu tarikatın izdeşçileri, diğer Budist mezhep ve tarikat izdeşçilerine oranla çok önemsiz kalmışlar ve bunlar* dan elimize herhangi bir yazı geçmemiştir. Ancak tarikatların polemiklerinden, bu tarikatın varlığı hakkında haberdar almaktayız. Anlaşılan Buda, bu konudaki düşüncelerini pek açık ola-

rak ortaya koymamıştır. Yalnız kulaktan kulağa aktarılan bu konudaki sözlerinde yeteri kadar anlam açıklığı olsaydı onların içerisinde ruhun var olduğuna dair bu bilgiye rastlamak mümkün olurdu. Bu konuda Beckh, Buda'nın bir ruhun var olduğuna inandığını kanıtlamaya çalışmıştır.

17) Bu, Jacobi'nin, Die Gottesidee bei den Indern und ihre Beweise Für das Dasein Gottes, Bonn, 1930 kitabındaki düşüncedir.

18) Bu gerek yerli kavimlerin canlı bir yaşam gücüne olan inançlarından gerekse eski Hintli'lerin meteriel bir nefese olan inançlarının devamından başka bir şey değildir.

19) Bu, daha eski dönemlerdeki işitme ve görme duyularına karşılık gelir.

20) Eskilerin kelimelerle konuşmalarına karşılık.

21) Eskiden bu düşünce (manas) olarak kabul edilmekteydi

22) Upanişadlardaki nefese karşılık.

23) Dandekar 38: nâma - rûpa = ad ve biçim oldenberg 291: zihin ve beden. İlkel şamanlardaki ad'ın da yaşayan bir ruha sahip olduğu hakkındaki düşünceler için benim Prehistuvar'ıma bakınız.

24) Örneğin Nyayabhashya yazarı Vatsyaya'nın düşüncesi böyle idi.

24) Budacıların dharma öğretisine dayanarak bütün cisimleri sınıflama ve ayırma konusunda çeşitli ve sistematik metodları üzerinde en mükemmel Steherbatskoy uğramıştı.

25) Watson tarafından kurulmuş olan modern Amerikan Behaviorizm Psikolojisi ile Budacılığın benliği (aruh) reddetme öğretisi birbirlerine çok benzemektedir.

26) Oldenberg 206.

27) Oldenberg 300: Janârdana.

28) Oldenberg 267; ve yine Maitryupanıshad VI 34'te

29) Oldenberg 301, Milindapanha'dan.

30) Oldenberg 298 yukarıda değindiğim, Yunan ve Hind metafiziği karşılaştırmasına bakınız.

31) Oldenberg 299).

NİRVANA

1) Bu tür düşünce biçimlerinin Hint protahıstuvarında bulunması gerekir. Ancak bunların yardımı ile biz, Harappa kazılarında elde edilen bir vazo üzerindeki bir tasviri açıklayabiliyoruz. Annual Bibliography İndian archeology 1942 de bu vazonun resmi vardır.

2) Atimukti: Brhadaranyaka - (Jpanıshad III. B (Gılgamış desta-

nında da anlatılmış olan) protohistorik ebedi hayat derecesinden de üstün bir seviye idi.

3) Deussen 1, 2, 1 15.

4) Deussen I, 2, 308.

5) Buda'nın amcazadesi olan güzel Nanda (sundarananda) ilk önce aşık olmuş ve fakat sonradan gittikçe çoğalan karılarının niyahet gelip geçici zevkten ibaret olduğunu öğrenerek göge yükselmek için çalışmağa başlamış, ancak gökteki kadınlarında faniliğine akıl erdirince mutlak bir kurtuluşa ermeğe uğraşmış. Bunu meşhur Budacı şair ve yazar Aşvagoşa, sundaranandakâvya adlı eserinde şiirsel bir anlatımla yazmıştır.

6) Vaişeshika sisteminde de "kurtuluş" düşüncesini mutlak bir hissizlik olarak tanımlamışlardı. Yoga'nın aşamalarında da ilk dönemlerdeki azap verici çalışmalardan sonra kendilerini huzur ve sevinç içinde hissederlerdi.

7) Agnostizm diyebiliriz.

8) Asamskrtadhatu.

9) Eskiden Hindistan'da, içinde hiçbir şey bulunmayan boşlukla bütün her tarafı doldurmakta olan ether arasında bir ayrım yapamamışlardır.

10) Steherbatskoy 27 not. 8.

11) Tathata Aşvagoşa'nın (şair olarak değil) bir filozof olarak kulandığı bir tanım.

12) Bu, katoliklerin "unio mystica" tanımına benzer

13) Brahman'lar tanrıya inanış, tanrı sevgisi anlamlarında olmak üzere bhakti tabirini kullanmışlardı. Radhaknsna (1) Bhagavat Gita ile Mahayana ekolu arasında bir ilişkinin bulunduğunu iddia etmektedir.

14) Suziki'nin 1 1 5 - 2 1 deki Mâyâ kısmına bakınız.

15) Âtman veya Brahman adı ile (yalnız Buradaki Brahman ile Tanrı anlamına gelen Brahma'yı karıştırmamak lâzımdır)

16) Tanrı manasına gelen İşvara (burada İşvara ile deva arasında yine fark gözetmek gerekir.) Çünkü işvara monoteist anlamında tek bir Tanrı demektir. Deva ise, Veda zamanında ve destanlar devrindeki panteondan kalan, değişik tanrılara verilen addır. Örneğin İndra bu tür Tanrılardandır. Bunlar da diğer canlılar gibi yaşamaktadır. Ölüme mahkûmdurlar. Ancak ömürleri çok uzundur. Bunların da kendilerine göre gökte bağlı bulundukları yazgıları ve felaket veya mutlulukları vardır.

17) Rama ve Krişna'da olduğu gibi: Avatâra. Geleceğin mehdisi kalki'dir. (Benim Eisenschmiede adlı eserime bknz.)

18) Kern 88 vd. Koeppen ı, 514. Eneyel. of Rel, and Ethies'de stuga maddesine bkz.

19) Suziki 142 vd. 308 vd. Radhakrishna 1, 559; Obermiller83 vd. Grünwedel 112.

20) Aşağı yukarı Mahayana da buna benzer bir tanrı tasavvuru ve bilgisi vardı: Hiristiyanlıkta da tanrı, tıpkı Hind Atman'ı gibi mukaddes bir ruhtur, tıpkı bir Hind İşvara'sı gibi tanrı-babadır, ve yine bir tanrı oğlu inancı vardır; Buda bir insan biçiminde dünya üzerinde doğmuştur ve günün birinde yer yüzüne inecek insanları kurtaracaktır. Bu, tanrı kavramındaki üç önemli unsur üzerinde Hıristiyanlığın ilk günlerinde büyük tartışmalar ve kavgalar olmuştur. Bunun, Budacılık ve Brahman dinindeki üçleme (ekânımı selâse = trinite) ile ilgili olması mümkündür. Nitekim çilecilik (asctisme) manastır teşkilatı ve bir mehdi inancı için de aynı ihtimal vardır.

BİBLİYOGRAFYA

Adme - Thompson: The types of the folktale, Folklore Fellow Communications No. 74, Helsinki 1928.

Batak: Die Religion der Batak, Von J. Warneck, Göttingen 1909.

Beckh: Buddha und seine Lehre, Sammlung Göschen, 2 Baende 1916, 1919.

Bhattacarya: The Buddhist Pantheon, Pathak Commémoration volume 1934, 80 v.d.

Chauannes: Cing cent contes et apologues extrait du Tripitaka Chinois. 1 - IV, Paris 1910 - 34.

Dandekar: Der vedische Mensch, Dissertation von Heidelberg, 1924.

Deussen: Allgemeine Geschichte der Philosophie, I - III.

Dutoit: Jatakam I - VII, München 1908 - 21.

De la Vallée - Poussin, Le dogme et la philosophie du Bouddhisme, 1930.

Eisenschmiede und Daemonen in Indien Von W. Rüben, Internationales Archiv für Ethnographie, Supplementband XXXVII, Leiden 1939.

Elwin: The Baigas, London 1939.

Eski Hint Tarihi, W. Rüben, Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi yayınlarından, Ankara 1944

Foucher: L'art qréco - bouddhiques du Gandhâra, Paris 1905.

Gabain 1930: Uigurische Studien von W. Bang und A. v. Caba-

in. 1) Das Sündenbekenntnis aus dem Suvarnaprabhasa. Ungarische Jahrbücher X, 1930, Heft 3, Berlin - Leipzig 1930, 193 - 210 s.

Gabain 1935: Die (Jigurische Übersetzung der Biographie des Hiuen Tsang I. Bruchstücke des 5. Kapitels. SBAW 1935 VII, 1 - 32 (151 - 180).

Glasenapp: Buddhistische Mysterien, Stuttgart 1940.

Grimm: Buddhism, the religion of reason, Leipzig 1924. The doctrine of the Buddha.

Grünwedei: Mythologie du Buddhisme, Leipzig 190JJ:

Hauer: Glaubensgeschichte der Indogermanen I, Stuttgart 1937.

Hind'de köy ve şehir: Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi I, 3. 1943.

Hind İptidailerinin ve Hindûların eşya katalogu, Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Ankara 1942

Hopkins: Epic mythology, Strassburg 1915.

Indoloji araştırmaları: W. Ruben, Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi yayınlarından, İstanbul 1941.

Jacobi: Buddha und Mahavîra, SBAW 1930.

Die Entwicklung der Gottesidee bei den Indern, Bon, 1923.

Kern: Manuel of Indian Buddhism, Strassburg 1896.

Kirfel: Kosmographie der Inder, Bonn 1929.

Koeppen: Die Religion des Buddha und ihre Entstehung, 2 cild Berlin 1906.

Krişna: W. Ruben, İstanbuler Schriften 1944.

Le Coq: Bilderatlas zur Kunst - und Kulturgeschichte Mittelasiens. Berlin 925.

Luders 1914: Über die literarischen Funde von Ostturkistan, SBAW 1914 VI. 1 - 21 (85 - 105).

1922 (şimdi Philologica lndica, Leipzig 1941, adlı eser içerisindedir.)

Meinhard: Beitraege zum Şivaismus aus den Puranen, Bonner Dissertation.

Matsumoto: Die Prajnâpâramitâ - Literatur. Stuttgart 1932.

Obermilter: Abhisamayâlankâra. Bibi.. Buddh. XXIII. 1929.

Oğuz Han: Rahmeti: Die Legende des Oğuz Khan, SBAW Berlin 1932.

Oldenberg: Buddha, Stuttgart - Berlin 1920.

Pelliot: La version ouigoure de I'histoire des Princes Kalyânamkara et Pâpamkara. T'oung Pao XV, 1914.

Pischel: Leben und Lehre des Buddha, Leipzig 1910.

Rahmeti: Zur Heilkunde der (Jiguren, SBAW Berlin 1930 XXII, 1932 XXIV.

Radhakrishna: İndian philosophy, 2 cild, London 1929/31.

Radloff: Uigurische Sparachdenkmaeler, Leipzig 1928.

Rhys Davids: Buddhismus (Reclam).

Sakya, the man. London 1931.

Schayer: Prasannapadä, Krakau 1931.

Schweizer: Weltanschauung der indischen Denker, München 1935.

Schwenlner: Tocharisch Berlin - Leipzig 1934.

Stcherbatskou: The central conception of Buddhism. London 1923.

Buddhist Nirvana, Leningrad 1927.

Suzuki: Studies in the Lankâvatâra, London 1930.

Thomsen: Aus Ostturkistans Vergangenheit. Ungarische Jahrbücher V, 1925, 1 - 24.

Tisastvustik: Radloff - Stael Holstein tarafından bibliotheca Buddihca XII, 1910, Petersburg, içinde yayınlanmıştır.

Uigurica: 1 - III. F. W. K. Müller, APAW Berlin 1908, 1911, 1922.

Vet.: die 25 Geschichten des Totengeistes (Vetäla-pançavimşati), FFC 131, Helsinki 1944.

Vogel: Hindu serpent lore, London 1926.

Waldschmidt: (1): Buddhistische Kunst inIndien, Berlin 1932.

(2): Gandhära, Kutscha, Turfan. Leipzig (tarih yok, 1925).

(3): Die Legende vom Leben des Buddha, Berlin 1929.

Windisch: Buddhas Geburt, Abhandlungen der Saechsischen Gesellschaft der Wissenschaften XXVI, 1908.

Winternitz: Indische Literaturgeschichte, II. cilt Almanca. Bilhassa bu eserin, Budacıların ve Caynistlerin metinlerini konu eden kısmı, Leipzig 191.

Aynı eserin İngilizceye olan çevirisi içerisinde ise (2) Mahâyana.

Budizm bahsi ve yine bu eserde adı geçen, Bertholet'in religionsgeschichtliches Lesebuch (No. 15 Tübinggen 1930) adlı eseri.

Zimmer: Karman-München 1925.